

Et frit valg?

Unges overgang fra grundskolen til ungdomsuddannelserne
– om danske unge og unge fra etniske minoriteter

af

Jill Mehlbye
Pauline Hagensen
Tue Halgreen

AKF Forlaget
August 2000

Forord

Formålet med den foreliggende rapport er at belyse barriererne for unges gennemførelse af en ungdomsuddannelse med særlig fokus på unge fra de etniske minoriteter. Baggrunden for undersøgelsen er, at der er et større frafald i ungdomsuddannelserne blandt unge fra de etniske minoriteter end blandt danske unge.

Hovedspørgsmålene i undersøgelsen er, hvad er afgørende for de unges valg af uddannelse, hvilke unge afbryder deres uddannelse og hvorfor, samt hvilken rolle spiller kommunernes og uddannelsesinstitutionernes vejledning for de unges uddannelsesforløb.

Den foreliggende rapport indgår som et led i velfærdsprogrammet »Polarisation of the Welfare Society and the Funding Crisis«, som er finansieret af Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd og AKF.

Undersøgelsen er en forløbsundersøgelse, der tager udgangspunkt i unge i 9. og 10. klasse i 1996 i fire kommuner med en stor andel indvandrere og flygtninge, nemlig Brøndby Kommune, Ishøj Kommune, Karlebo Kommune og Farum Kommune.

De unge er fulgt via en årlig spørgeskemaundersøgelse i perioden 1996 til 1999. Der er desuden gennemført enkelte afsluttende interview med de unge.

De fire kommuner samt skolerne og ikke mindst de unge i de fire kommuner takkes for deres deltagelse i undersøgelsen.

Desuden takkes forskningschef Poul Skov, DPI, seniorforsker Dines Andersen, SFI og forskningsleder Eskil Heinesen, AKF for deres gennemlæsning og nyttige kommentarer i forbindelse med udarbejdelsen af rapporten.

Rapporten er udarbejdet af docent Jill Mehlbye, stud.scient.soc. Tue Halgreen, stud.scient.soc. Pauline Hagensen.

Jill Mehlbye
August 2000

Indhold

1 Sammenfatning og konklusion	7
1.1 Hovedkonklusioner	7
1.2 Hovedresultater	10
1.2.1 Gruppen af unge i folkeskoletiden	10
1.2.2 Hvem vælger hvilken ungdomsuddannelse?	12
1.2.3 Afbrydelse og fravalg af ungdomsuddannelse	13
1.2.4 Vejledning af de unge	14
1.3 Konklusion	15
2 Problemstillinger og metode	17
2.1 Formålet med undersøgelsen	17
2.2 Hovedproblemstillinger	17
2.3 Dataindsamling	18
2.4 Etik	21
2.5 Undersøgelsespopulation	21
3 De unge i 9. og 10. klasse	25
3.1 Introduktion	25
3.2 De unges familiemæssige baggrund	27
3.3 De unges skolefærdigheder	31
3.4 Hvordan trives de unge i skolen?	37
3.5 De unges fritidsaktiviteter	41
3.6 Bekymringer og holdninger vedrørende fremtiden	45
4 Valget af ungdomsuddannelse	53
4.1 Hvem vælger hvilken uddannelse?	53
4.2 De unges faglige niveau	56

4.3	Den sociale baggrund og forældrenes uddannelse	58
4.4	De unges køn og etniske baggrund	63
4.5	De unges holdninger og forventninger til fremtiden	66
4.6	Hvilken gymnasial uddannelse vælger de unge?	69
4.7	Hvilken erhvervsfaglig uddannelse vælger de unge?	74
4.8	Mønsterbrydere	81
5	Når ungdomsuddannelsen afbrydes	89
5.1	Karakteristik af de unge, der afbryder en uddannelse	89
5.2	De unges egne forklaringer på, hvorfor de afbryder deres uddannelse	95
5.3	De unge fra de etniske minoriteter kan ikke finde en praktikplads	96
5.4	Hvilke uddannelser afbrydes?	97
5.5	Kommer de unge i gang igen?	98
6	Vejledningen om uddannelse og erhverv	109
6.1	Vejledningen i folkeskolen	110
6.1.1	Hvem får de unge vejledning af i folkeskolen?	110
6.1.2	De unges kontakt til uddannelsesinstitutionerne	113
6.1.3	Karakteristik af vejledningen i folkeskolen	114
6.1.4	Indholdet i vejledningen	116
6.1.5	Sammenhængen mellem vejledningens indhold og evalueringen af den	118
6.1.6	Hvilken betydning har vejledningen i folkeskolen haft?	121
6.2	De unges kontakt med ungdomsvejledere og studievejledere efter folkeskolen	122
	Bilag	
1	Bortfald og population	129
2	Beskrivelse af de interviewede unge	140
3	Bilagstabeller	145
	Litteratur	148
	English Summary	151

1 Sammenfatning og konklusion

Denne rapport er resultatet af en forløbsundersøgelse af unges valg af ungdomsuddannelse med særligt fokus på de etniske minoriteter. Den skal belyse baggrunden for de valg, de unge træffer med hensyn til uddannelse og erhverv efter folkeskolen, og dermed de barrierer, der kan være årsag til, at nogle unge, og især unge fra etniske minoriteter, aldrig opnår en erhvervskompetencegivende uddannelse.

Undersøgelsen er baseret på fire spørgeskemaundersøgelser i form af en årlig undersøgelse i årene 1996-1999, fra de unge gik henholdsvis i 9. eller 10. klasse og to-tre år frem. Derudover er der afsluttende i 1999 gennemført 15 kvalitative interview med udvalgte unge.

De unge i undersøgelsen kommer fra fire meget »indvandrer-tætte« kommuner – Ishøj, Brøndby, Karlebo og Farum.

1.1 Hovedkonklusioner

Betydningen af etnisk baggrund, køn og social arv

Der er tre faktorer, som især gør sig gældende for de unges valg af uddannelse eller erhverv, og som er med til at skabe et ulige mønster i rekrutteringen til ungdomsuddannelserne, nemlig etnisk baggrund, køn og social arv.

Undersøgelsen peger på, at der er forskellige »uddannelsestendenser« blandt danske unge i forhold til blandt unge fra etniske minoriteter. Således er der en tendens til, at de etniske minoriteter vælger de erhvervsfaglige uddannelser og heriblandt især handelsgrunduddannelsen (hg). Endvidere har etniciteten betydning for de unges frafald, da mange drenge fra de etniske minoriteter føler sig nødsaget til at afbryde en uddannelse, fordi de

ikke kan finde en praktikplads i den praktiske del af uddannelsesforløbet. En årsag til, at de etniske minoriteter sjældent vælger de gymnasiale og mere bogligt krævende uddannelser, er formodentlig bl.a., at de er hæmmet på grund af vanskeligheder med det danske sprog. Samtidig er der fag, som de unge fra etniske minoriteter har svært ved at følge med i, fx fag som religion, dansk og historie, formodentlig også fordi de har en anden kulturel og historisk baggrund end den danske. De erhvervsfaglige uddannelser er mere praktisk orienterede, og stiller dermed ikke de samme krav til sprog- og kulturkunderskaber.

Den etniske baggrund spiller dog også en rolle sammen med kønnet, da det især er danske piger, der vælger en gymnasial uddannelse og dermed ser ud til at opnå de højeste uddannelser i sammenligning med både danske drenge og såvel drenge som piger fra de etniske minoriteter, som oftere vælger en mere målrettet erhvervsorienteret uddannelse.

Den sociale arv vurderet på basis af forældrenes uddannelses- og erhvervsituation har ikke bare direkte indflydelse på de unges uddannelsesvalg, men også betydning igennem de unges faglige præstationer i folkeskolen. Således er det især unge, hvis forældre har en videregående uddannelse, der klarer sig fagligt bedst i folkeskolen, og som efterfølgende vælger en gymnasial uddannelse. Da minoritetsforældre sjældnere end danske forældre har opnået mellemlange og videregående uddannelser eller bestrider høje stillinger i erhvervslivet, har unge fra de etniske minoriteter ikke den samme støtte hjemme set i forhold til danske unge til lektielæsning m.m., og den sociale arv slår derfor især igennem blandt de unge fra de etniske minoriteter. Det stiller dem i en endnu dårligere position i uddannelsessystemet.

Uddannelsesmønstret ses tidligt

Undersøgelsen peger således på, at de unges uddannelsesforløb i høj grad synes at være afgjort allerede i en tidlig alder. Ikke fordi de unge nødvendigvis selv er bevidste om det, men fordi et samspil af social arv, etnisk baggrund og køn ofte fører det bestemte valg. Dermed kan de unges valg ofte allerede forudses på et tidligt tidspunkt i deres skoleforløb. Det afspejles også i de unges holdninger, bekymringer og forventninger i folkeskolen til fremtidige muligheder. De unge fra de etniske minoriteter forventer fx, at de vil være arbejdsløse i en alder af 25 år, mens de danske unge forventer, at de fortsat er under uddannelse i samme alder.

Mangelfuld social integration

Undersøgelsens resultater viser, at såvel danske unge som unge fra etniske minoriteter er bevidste om, at det er vigtigt for de unge fra de etniske minoriteter at blande sig med danskerne og tale det danske sprog, hvis de vil klare sig i uddannelsessystemet.

Den generelle opfattelse blandt alle de unge er, at de unge fra etniske minoriteter, der samles i klikker og primært taler deres eget sprog, også er mindre målrettede med deres uddannelse og derfor ikke er værd at være sammen med, hvis man gerne vil have noget ud af sin uddannelse.

Undersøgelsen peger i retning af, at de unge fra de etniske minoriteter på en række områder ikke er tilstrækkeligt socialt integrerede, hvilket kan virke hæmmende for deres uddannelsesforløb. Eksempelvis har de unge fra de etniske minoriteter sjældnere fritidsjob i sammenligning med de danske unge – måske også fordi de har sværere ved at få et fritidsjob end de danske unge. Et fritidsjob giver ofte en god mulighed for at lære det danske erhvervsliv at kende, samtidig med at de unge har mulighed for at stifte nye sociale bekendtskaber.

Endelig peger undersøgelsen i retning af, at der er en kulturel barriere imellem de danske unge og de etniske minoritetsunge, når det gælder fritidsaktiviteter. De to grupper har nemlig ofte vidt forskellige aktiviteter i deres fritid. Interviewene tyder på, at flere fælles fritidsaktiviteter og sociale relationer, vil virke fremmede på de etniske minoriteters viden om og interesse for andre og måske også mere boglige uddannelser end de erhvervsfaglige uddannelser.

Behov for bedre uddannelses- og erhvervsvejledning

Undersøgelsen peger på, at de unge med fordel kunne have nytte af en mere grundig og intensiv uddannelses- og erhvervsvejledning allerede fra 9. klasse måske tidligere for bl.a. at søge at forebygge, at de unge afbryder en uddannelse. I den forbindelse er uddannelsesplanerne vigtige redskaber.

Selv om de unge, der går ud af 9. klasse, oftest ved, hvad de skal, kunne de alligevel have gavn af en bred viden om flere forskellige uddannelses- og erhvervs muligheder. En mere intensiv vejledning allerede fra 9. klasse og måske tidligere kunne måske også afhjælpe, at nogle unge blot vælger at gå i 10. klasse, som nogle gør, alene fordi de ikke ved, hvad de ellers skal. Det betyder, at de ofte keder sig i 10. klasse.

De unge har brug for en personlig vejledning, der tager udgangspunkt i deres egne interesser, men de har også brug for en bred vejledning, som ikke blot omhandler de mest populære og hyppigst anvendte ungdomsudannelser.

De unge fra de etniske minoriteter har især behov for en dyberegående og grundig vejledning, da deres forældre og venner ofte ikke kender meget til det danske uddannelsessystem.

De unge fra de etniske minoriteter har behov for mere hjælp til at skaffe praktikplads, da mangel på praktikplads ofte er årsagen til, at de må afbryde en ungdomsuddannelse.

De unge synes generelt at have størst gavn af den mere aktive form for vejledning som fx erhvervspraktik, besøg på uddannelsesstederne eller »brobygningsprojekter«. Vejlederne bør desuden gøre mere opmærksom på deres egen eksistens. Det gælder især kommunernes ungdomsvejledere, som de unge sjældent kender eller selv opsøger.

1.2 Hovedresultater

1.2.1 Gruppen af unge i folkeskoletiden

De unges socioøkonomiske baggrund

Blandt undersøgelsens 825 unge deltagere udgør danske og andre unge fra de vestlige lande ca. tre fjerdedele og etniske minoritetsunge en fjerdedel. Den største gruppe blandt de etniske minoriteter er unge med tyrkisk eller kurdisk baggrund. De etniske minoriteter adskiller sig fra de danske unge ved at være dårligere stillet socioøkonomisk set målt på basis af deres forældres erhvervsituation og boligforhold. Desuden bor unge fra etniske minoriteter oftere sammen med begge deres forældre, og har gennemsnitligt flere søskende end de danske unge.

De unges faglige niveau

I folkeskolen skiller pigerne fra de etniske minoriteter sig ud ved at vurdere deres eget faglige niveau særligt lavt, og de unge, der taler andre sprog end dansk i hjemmet, bruger mere tid på at lave lektier end unge, der taler dansk i hjemmet. Disse forhold kunne bl.a. tyde på, at mange unge fra etniske minoriteter har sprogvanskeligheder og dermed også faglige vanskeligheder,

hvilket understøttes af, at deres faglige niveau i skolen oftere end de danske unges, ligger under middel. Imidlertid har andre faktorer end den etniske baggrund afgørende betydning for de unges skolefærdigheder.

Det viser sig, at faderens erhvervssituation først og fremmest har en væsentlig betydning for de unges faglige niveau. Således vurderer de unge danske såvel som unge fra etniske minoriteter generelt sig selv som bedre på de faglige områder, jo højere stilling deres far har. Men det faglige niveau hænger også sammen med den tid, de unge bruger på at læse lektier. Her skiller de middelgode elever sig ud ved at bruge middel lang tid på at læse lektier, hvorimod der blandt de fagligt stærkeste og de fagligt svageste både er unge, der bruger lang tid, og unge der bruger kort tid på at lave lektier.

Pigerne er, uafhængigt af etnisk baggrund, mere glade for folkeskolen end drengene, men de unge fra de etniske minoriteter udtrykker generelt mere tilfredshed med folkeskolen end danskerne. Selv om de unge fra de etniske minoriteter synes at have sværere ved at klare skolearbejdet end danskerne, betyder det altså ikke, at de er utilfredse med folkeskolen.

Unge, der er fagligt stærke, er endvidere mere tilfredse med folkeskolen end fagligt svage unge, men tilfredsheden varierer fra skole til skole, og 10. klasseeleverne er generelt mere utilfredse med skolen end 9. klasseeleverne (bortset fra de unge på 10. klasseskolen i Brøndby). Dette til trods for, at der er flere unge, der føler sig mobbet i 9. klasse end i 10. klasse. Desuden føler både de fagligt set stærkeste unge og de fagligt set svageste unge samt de unge fra de etniske minoriteter sig især mobbet af de andre elever.

De unges fritid

Der er også systematiske forskelle blandt de unge med hensyn til, hvad de bruger deres fritid på. Her markerer pigerne fra de etniske minoriteter sig ved ikke at deltage meget i de forskellige fritidsaktiviteter. Alligevel er de unge fra de etniske minoriteter samlet set mere aktive end de danske unge, når det gælder fritidsundervisning, og for drengenes vedkommende ophold i ungdomsklubber og udøvelse af musik.

Overordnet læser danske piger og pigerne fra de etniske minoriteter oftere aviser og bøger end drengene, som til gengæld oftere interesserer sig for computere.

Det varierer fra kommune til kommune og fra skole til skole, hvor mange

af de unge der har et fritidsjob ved siden af skolen. Sammenlagt er der dog flere af de dansktalende unge, uanset etnicitet, der har fritidsjob end unge, der taler andre sprog end dansk i hjemmet. Det er desuden oftest unge med et fagligt højt niveau i folkeskolen, der også har fritidsjob.

De unges forventninger til fremtiden

Der er forskel på, hvad de unge bekymrer sig for med hensyn til fremtiden. Generelt bekymrer pigerne sig mest. De unge fra de etniske minoriteter bekymrer sig oftere for arbejdsløshed end de danske unge, og unge, der taler andre sprog end dansk i hjemmet, bekymrer sig oftere for racisme end de dansktalende unge på tværs af nationalitet og etnisk baggrund.

Hvis de unge er fagligt stærke i folkeskolen eller bor i ejerbolig, forventer de oftere end andre unge at være under uddannelse i en alder af 25 år. Derimod er de unge fra de etniske minoriteter mere usikre end danske unge på, hvorvidt de er arbejdsløse i 25-års-alderen. Allerede i folkeskolen synes de unge fra de etniske minoriteter altså at forvente, at de vil få det sværere end deres danske kammerater, når de senere skal ud på arbejdsmarkedet.

Dette var en opsummering af, hvad der karakteriserede gruppen af unge, da de gik i folkeskolen. Det er imidlertid mere interessant, hvad de unge foretager sig et eller to år efter folkeskolens afslutning, og hvorfor de har valgt, som de gjorde.

1.2.2 **Hvem vælger hvilken ungdomsuddannelse?**

I analysen af de unges valg af ungdomsuddannelse skelnes der mellem *gymnasiale og erhvervsfaglige* uddannelser, hvorefter de to mest populære uddannelser inden for hver af disse to overordnede retninger er blevet sammenlignet. Det er det almene gymnasium over for hhx (højere handels-eksamen), og hg (handelsgrunduddannelsen) over for de tekniske erhvervsuddannelser.

Det viser sig, at der er en overvægt af danske piger, fagligt stærke unge og unge med forældre med en videregående uddannelse, der vælger en gymnasial uddannelse. Her slår den sociale arv altså igen igennem. Det gælder ikke blot direkte ved, at børn af forældre med en videregående uddannelse også selv vælger en gymnasial uddannelse, men også igennem de faglige præstationer, da børn med en stærk social arv (forældres uddannelse) også klarer sig fagligt bedst i folkeskolen.

Dernæst er det især unge fra Brøndby og Ishøj, som har gået i 10. klasse, der vælger handelsgymnasiet, hvorimod unge fra Karlebo og Farum, som forlod folkeskolen efter 9. klasse, i højere grad vælger det almene gymnasium. Denne sammenhæng kunne afspejle forskellige uddannelsesmæssige traditioner i de fire kommuners skoler, men også forskelle i social baggrund.

Omvendt er der en overvægt af danske drenge og unge fra etniske minoriteter (piger såvel som drenge) med ringe fagligt niveau i folkeskolen og en socialt set svag familiebaggrund i form af forældre med ingen eller en erhvervsfaglig uddannelse, der vælger en erhvervsfaglig uddannelse. Blandt disse vælger de unge fra de etniske minoriteter og pigerne især en handelsuddannelse, mens danske unge og drengene især vælger en teknisk uddannelse.

Interviewene viser, at de unge selv sjældent oplever faktorer som den sociale arv eller etnisk baggrund som udslagsgivende for deres uddannelsesvalg.

Derudover viser en analyse af undersøgelsens såkaldte »mønsterbrydere« (unge med forældre uden en videregående uddannelse, som vælger en gymnasial uddannelse), at der er mulighed for at bryde den sociale arv, hvis den unge har klaret sig fagligt godt i folkeskolen, eller har venner, der har skabt interesse for en uddannelse, de selv aldrig havde overvejet at vælge.

1.2.3 **Afbrydelse og fravalg af ungdomsuddannelse**

Undersøgelsen viser, at mange unge påbegynder en ungdomsuddannelse, men senere vælger at afbryde den. Disse unge er karakteriseret ved, at de gennemsnitligt klarede sig dårligere end andre unge i folkeskolen både fagligt og socialt, og at mange af dem kommer fra familier, hvor forældrene har ringe eller ingen uddannelse. Mange af de unge begrundede selv afbrydelsen med, at de har mistet interessen for uddannelsen og har fundet en anden uddannelse, de hellere vil i gang med. En stor del, især drengene fra de etniske minoriteter, måtte afbryde en erhvervsuddannelse, fordi de ikke kunne finde en praktikplads.

Meget tyder dog på, at en stor del af de unge begynder på en ny uddannelse efter en afbrydelse, og interviewene viser, at de unge ikke nødvendigvis selv opfatter en afbrydelse som noget negativt eller »spild af tid«, men at de unge derimod bruger de erfaringer, de har gjort sig, til at arbejde videre mod det, der interesserer dem, og som de synes, de egner sig

bedst til.

1.2.4 **Vejledning af de unge**

En hjælp til at udligne de systematiske forskelle i rekrutteringen til ungdomsuddannelserne og til at mindske den store andel af unge, der afbryder en uddannelse, er bl.a. en grundig uddannelses- og erhvervsvejledning.

Det er imidlertid også i høj grad almindeligt at få uddannelses- og erhvervsvejledning i folkeskolen. 90% af de adspurgte unge oplyser således også, at de har modtaget vejledning i folkeskolen, men meget i undersøgelsen tyder på, at vejledningen er langt bedre og mere dybdegående i 10. klasse end i 9. klasse. Dette forhold må siges at være bekymrende for det store antal unge, der forlader folkeskolen efter 9. klasse og vælger det almene gymnasium, uden at de har fået grundig vejledning i, om netop gymnasiet er det rigtige for dem i forhold til senere erhvervsønsker.

Det er primært skolevejlederne eller lærerne, der varetager vejledningen af de unge i folkeskolen, men de unge mener selv, at deres forældre har haft den største betydning for de valg, de har truffet med hensyn til uddannelse eller erhverv. Meget tyder dog på, at forældrene især står for den mere følelsesmæssige støtte i de unges valg, mens skolevejledningen er mere faglig informativ.

Undersøgelsen har vist, at der findes mange forskellige måder at vejlede de unge på, samt at vejledningsmetoderne medfører forskellige vurderinger af vejledningen fra de unges side. De unge sætter især pris på en mere individuel vejledning med udgangspunkt i deres egne interesser frem for en bred videnformidling, som ofte opleves som forvirrende og overfladisk. Især unge fra etniske minoriteter synes ikke, at vejledningen i tilstrækkeligt omfang har taget udgangspunkt i deres personlige forudsætninger.

En individuel vejledning kræver dog, at de unge har interesser og ideer om, hvad de vil efter folkeskolen, alternativt under vejledningsprocessen bliver bevidste om, i hvilken retning deres ønsker og interesser går. De interviewede unge giver netop udtryk for, at de er meget forvirrede og bange for at tage de forkerte valg i 9. og 10. klasse i folkeskolen.

Generelt vurderer de unge, at vejledningen i folkeskolen har givet dem et større overblik over uddannelsesmulighederne, men de unge yder også selv en aktiv indsats for at opnå viden om de forskellige uddannelses- og

erhvervsmuligheder, bl.a. ved selv at kontakte uddannelsesstederne.

Mange unge, og især pigerne og de danske unge, benytter sig stadig af uddannelses- og erhvervsvejledning, efter at de har afsluttet folkeskolen, men henvender sig oftest til studievejlederne på deres nye ungdomsuddannelse.

Der er ikke mange af de unge, der kender eller opsøger ungdomsvejlederne i kommunerne efter folkeskolens afslutning. Dette kan skyldes, at to tredjedele af de unge i afslutningen af folkeskolens 9. og 10. klasse slet ikke ved, hvem der er kommunens ungdomsvejleder, selv om de på dette tidspunkt skulle have fået denne viden fra deres skolevejleder i folkeskolen.

Undersøgelsen viser desuden, at der ikke er de store forskelle mellem de unge, der afbryder et uddannelsesforløb, og de unge, der ikke gør det med hensyn til, hvor meget vejledning, de har modtaget efter folkeskolen.

En tredjedel af de unge, der afbryder deres uddannelse inden for to år efter, at de har forladt folkeskolen, har således ikke siden de forlod folkeskolen modtaget vejledning om uddannelse og erhverv.

1.3 **Konklusion**

De unge er især påvirket af forældrene i deres uddannelsesvalg – og den sociale arv fornægter sig ikke i deres uddannelsesvalg. Det gælder både unge fra de etniske minoriteter og de danske unge, idet den sociale baggrund er mere afgørende for de unges uddannelsesvalg end deres etniske tilhørsforhold.

Såvel danske unge som unge fra de etniske minoriteter synes, de især har nytte af den personlige uddannelses- og erhvervsvejledning, der tager udgangspunkt i deres (faglige og personlige) forudsætninger og interesser. Netop den personlige vejledning bør derfor styrkes, især i forhold til de unge fra de etniske minoriteter, som er i en særlig situation i det danske samfund, og hvis forældre sandsynligvis er mindre vidende om det danske uddannelsessystem end de danske unges forældre, hvilket kan virke begrænsende på de unges uddannelsesvalg. Især vejledningen – og især ungdomsvejledningen – efter folkeskolen bør styrkes. Undersøgelsen synes at vise en vis tilfældighed med hensyn til, hvilke unge, ungdomsvejledninger får eller har kontakt med inden for de to første år efter, at de unge har

forladt folkeskolen, hvilket især går ud over de unge, der afbryder deres uddannelse.

2 Problemstillinger og metode

2.1 Formålet med undersøgelsen

Hovedformålet er at undersøge, hvilke barrierer der findes for at gennemføre en ungdomsuddannelse i Danmark. Der rettes et særligt fokus på unge fra de etniske minoriteter, fordi tidligere undersøgelser har vist, at disse unge generelt klarer sig dårligere end danske unge i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. For at kunne afhjælpe disse uligheder i ungdomsuddannelserne er det nødvendigt at belyse, hvilke forhold der bevirker, at de unge minoritetsmedlemmer sjældnere end danske unge opnår en ungdomsuddannelse, hvorefter de i mange tilfælde vælger andre uddannelser end danske unge.

2.2 Hovedproblemstillinger

Hovedproblemstillingen er: Hvordan klarer forskellige grupper af unge sig i ungdomsuddannelsessystemet – med særlig fokus på unge fra de etniske minoriteter.

Hovedspørgsmål for undersøgelsen er:

- Hvad er afgørende for de unges valg af ungdomsuddannelse, og hvilke forudsætninger har de for videreuddannelse efter grundskolen?
- Hvilke unge afbryder et uddannelsesforløb og hvorfor?
- Hvilken rolle spiller vejledningen af de unge omkring uddannelse og erhverv, både for valg af uddannelse og når de eventuelt afbryder en ungdomsuddannelse?

Hovedhypotesen er, at der er forskel på, hvor store muligheder, de unge har for at gennemføre en uddannelse, idet de bl.a. er afhængige af sociale,

kulturelle og personlige faktorer, samt hvordan de unge har klaret sig i folkeskolen.

Hypotesen er, at de unge fra de etniske minoriteter står svagere end danske unge i ungdomsuddannelsessystemet på en række områder. Der kan være tale om faglige vanskeligheder allerede i folkeskolen, samtidig med at børn og unge fra de etniske minoriteter ofte har svært ved at indgå i sociale relationer på lige fod med de danske unge. De faglige vanskeligheder kan skyldes de sproglige problemer, de kulturelle forskelle, samt at forældrene måske har et lavt uddannelsesniveau. Tidligere undersøgelser (Madsen 1991; Mehlbye 1994) har fx vist, at etniske minoriteter oftere er arbejdsløse og ikke har opnået nogen erhvervskompetencegivende uddannelse i sammenligning med danskerne. Samtidig er det en velkendt problematik, at unge fra de etniske minoriteter kan have sværere ved at finde en praktikplads end danskere på grund af deres etniske baggrund og anderledes udseende og navn, hvilket i givet fald er en vanskelig barriere, hvis uddannelsesvalget er en erhvervsfaglig uddannelse.

Desuden er hypotesen, at de unge fra etniske minoriteter vælger anderledes i den brede vifte af uddannelses tilbud, som de unge stilles over for ved udgangen af folkeskolen. Nogle uddannelsesvalg kan være mere fordelagtige end andre, både med hensyn til senere jobmuligheder og mulighederne for at kunne gennemføre uddannelsen. De gymnasiale uddannelser peger frem mod en videregående uddannelse og dermed evt. større indtjeningsmuligheder og større valgfrihed på arbejdsmarkedet. Her er hypotesen, at unge fra etniske minoriteter på grund af den ressourcemæssigt svagere baggrund i højere grad end danske unge vil vælge en kort erhvervsuddannelse frem for en gymnasial uddannelse efterfulgt af en videregående uddannelse. I den forbindelse er det vigtigt at undersøge, hvilke omstændigheder der gør det muligt at bryde den negative sociale arv, således at de unge står frit i deres valg af uddannelse uafhængig af social og etnisk baggrund.

2.3 **Dataindsamling**

I undersøgelsen tages der udgangspunkt i fire kommuner med en stor andel indvandrere/flygtninge, nemlig Ishøj, Brøndby, Karlebo og Farum

Kommuner¹, hvor de unge, der gik i 9. eller 10. klasse i 1996 i kommunens skoler, og de følges tre år frem i tiden.

I undersøgelsen er anvendt både kvantitative og kvalitative dataindsamlingsmetoder, dvs. dels fire spørgeskemaundersøgelser, dels en afsluttende interviewundersøgelse.

De unge er blevet fulgt via spørgeskemaer fordelt over fire år, og det er blevet til fire spørgeskemarunder i det hele. I alt deltog 825 unge mennesker, hvoraf 47% deltog i alle fire runder (jf. bilag 1). Denne såkaldt »longitudinelle« undersøgelsesmetode er valgt for at kunne sammenholde de unges egne fremtidsudsigter og holdninger samt færdigheder i folkeskolen med deres konkrete uddannelsessituation i de efterfølgende år.

I første spørgeskemarunde (1996) blev der spurgt til følgende emner:

- Familie- og boligforhold
- Den nuværende folkeskole (tilfredshed, lektietid, egen vurdering af fagligt niveau og forhold til klassekammerater)
- Skoleskift
- Egen vurdering af personlighed, selvtillid og tilfredshed med livet
- Fremtidsplaner med hensyn til uddannelse og arbejde
- Holdninger til og bekymringer omkring fremtiden
- Uddannelses- og erhvervsvejledning
- Fritidsaktiviteter
- Beskrivelser af forældrene, herunder forældrenes erhvervssituation
- Etniske og sproglige forhold.

I anden og tredje spørgeskemarunde (1997 og 1998) blev der spurgt til følgende emner:

- Boligforhold
- Det seneste års uddannelses- og beskæftigelsessituation
- Eventuelle afbrydelser af uddannelse
- Fremtidsplaner med hensyn til uddannelse
- Uddannelses- og erhvervsvejledning
- Vurdering af udbyttet af undervisningen i folkeskolen
- Karaktergennemsnit i folkeskolen
- Fritidsinteresser
- Bekymringer om fremtiden.

I fjerde spørgeskemarunde (1999) blev der spurgt til følgende emner:

- Boligforhold
- Nuværende uddannelses- og beskæftigelsessituation
- Eventuelle afbrydelser af uddannelse
- Forældrenes uddannelse
- Fremtidsplaner

Oplysningerne fra spørgeskemaerne er behandlet statistisk. Rapporten er forsøgt gjort læsevenlig og forståelig for alle, uanset forhåndskendskab til statistiske analyser. Her skal det dog nævnes, at der til det statistiske arbejde først og fremmest er anvendt de såkaldte χ^2 - og gammatest, der tester henholdsvis asymmetriske og symmetriske sammenhænge, samt regressio-
ner (først og fremmest logistisk regression) til at udpege betydende variable blandt flere mulige. Generelt er anvendt et signifikansniveau på 0,05. Under dette niveau er en sammenhæng vurderet som statistisk signifikant. Valget af analysemetode er så vidt muligt angivet i noterne, og det vil til en vis grad fremgå af selve teksten, hvilke variabler, der indgår i regressionsmodellerne, samt i hvilke af resultaterne af modelsøgningerne.

De kvalitative interview er foretaget ved undersøgelsens afslutning, altså i sommeren 1999. Det drejede sig om 15 semistrukturerede interview af ca. 45 minutters varighed med enkeltpersoner, der udvalgte ud fra et ønske om, at de skulle repræsentere forskellige typer af unge og dermed udgjorde et forholdsvis bredt – men ikke repræsentativt – udsnit af den samlede population, idet interviewpersonerne var fordelt nogenlunde ligeligt i forhold til køn, etnisk baggrund og kommunetilhørsforhold ved indledningen til undersøgelsen. Informanterne blev her spurgt om nogenlunde de samme emner som i spørgeskemaerne, men havde bedre mulighed for at uddybe deres svar, og på den måde opnåedes nogle mere nuancerede beskrivelser af de unges forløb. De unge kunne selv bestemme, om interviewet skulle foretages i AKF eller hjemme hos dem selv, og de valgte lidt forskelligt. Der gives i bilag 2 en kort præsentation af de 15 interviewede unge.

2.4 Etik

Undersøgelsen er anmeldt til Registertilsynet, og såvel de unge som deres forældre er blevet gjort opmærksomme på, at de unges deltagelse er frivillig, samt at deres oplysninger vil blive behandlet fortroligt og anonymt i rapporten. De kvalitative interview blev optaget på bånd for at lette transkriberingen, men både bånd og spørgeskemaer slettes efter projektets afslutning, jf. Registertilsynets regler.

2.5 Undersøgelsespopulation

Unge fra de etniske minoriteter defineres i rapporten som unge, hvor ingen af forældrene er født i Danmark eller et andet højindkomstland (her »vestligt land«).² Det omfatter alene indvandrere, flygtninge og efterkommere (2. generationsindvandrere) fra ikke-vestlige lande, herunder det tidligere Jugoslavien. Unge, som ikke tilhører gruppen af etniske minoriteter ud fra denne definition, bliver benævnt som »danskere«, da danske unge udgør langt hovedparten af denne gruppe. Statsborgerskabet har dermed ikke været betragtet som afgørende, men alene, at den ene eller begge den unges forældre er født i et ikke-vestligt land. Mange af de unge fra etniske minoriteter, som er født og opvokset i Danmark, vil derfor også blive benævnt som unge fra etniske minoriteter. Baggrunden for denne definition er, at hypotesen er, at de forældre og deres kulturelle og uddannelsesmæssige baggrund har afgørende betydning for den unges muligheder og valg, hvad angår uddannelse og erhverv.

Det har i undersøgelsen ikke været muligt at udvælge en repræsentativ fordeling af danske unge og unge fra etniske minoriteter i forhold til hele landet. Dels fordi det ville have betydet, at de unge skulle være udvalgt efter statsborgerskab, hvor andre forhold end statsborgerskab vurderedes at have betydning (jf. ovenfor). Dels fordi det vurderes, at der ville kunne opnås en høj svarprocent, hvis kontakten til de unge tog udgangspunkt i en henvendelse til hele klasser, og hvor det indledende spørgeskema skulle udfyldes i skoletiden i klassen.

Derfor udvalgte eleverne, der gik i 9. eller 10. klasse i 1996 i fire kommuner med mange indvandrere/flygtninge, nemlig Farum, Karlebo, Ishøj samt 10. klasseskolen i Brøndby for at sikre en så høj repræsentation af unge fra etniske minoriteter i undersøgelsen som muligt³.

Blandt 825 unge fra 9. og 10. klasserne i forløbsundersøgelsens første runde kunne 78% (640 personer) kategoriseres som danske unge, og 22% (177 personer) som unge fra etniske minoriteter (otte unge havde ikke besvaret de nødvendige spørgsmål).

I alt 80% (309) danskere og 20% (78) etniske minoritetsmedlemmer deltog i alle undersøgelsens fire spørgeskemaundersøgelser.

På uddannelses- og beskæftigelsesområdet viser tidligere undersøgelser, at der blandt de etniske minoriteter kan være store forskelle med hensyn til muligheder og barrierer, alt efter oprindelseslandet (Mehlbye 1994; Hummelgaard et al. 1998; Just Jeppesen 1989). På grund af det forholdsvis lave antal deltagere i forløbsundersøgelsen, er det ikke muligt at tage højde for alle minoritetsmedlemmers oprindelseslande. I nogle sammenhænge er det dog valgt at differentiere mellem tre grupper af unge, nemlig tyrkisk/kurdisk, pakistansk og øvrig ikke-vestlig oprindelse, da personer med henholdsvis tyrkisk/kurdisk og pakistansk baggrund udgør de to største grupper blandt de etniske minoriteter i Danmark. Samtidig viser tidligere undersøgelser, at der kan være store forskelle mellem netop disse to gruppers socio-kulturelle baggrund og dermed muligheder og barrierer i forbindelse med skolesystemet (ibid).

Blandt de 387 unge, som deltog i alle fire spørgeskemaundersøgelser, er 80% (309 personer) kategoriseret som danskere, 8% (30 personer) er kategoriseret som tyrkere eller kurdere, 3% (13 personer) er kategoriseret som pakistanere, og 9% (35 personer) som øvrige etniske minoriteter (med oprindelseslande som fx Indien, ex-Jugoslavien, Filippinerne).

Der arbejdes i rapporten desuden med begrebet tosprogede unge, som omfatter de unge, som foruden dansk taler et andet sprog derhjemme (inkl. vestlige sprog).

Formålet med at skelne mellem etniske minoritetsunge og tosprogede unge er, som det vil fremgå i løbet af rapporten, at vurdere, i hvor høj grad det er etniciteten generelt (med de kulturelle forskelle der ligger heri) eller tosprogetheden i sig selv, der virker afgørende for de forhold omkring uddannelsesvalget, som vil blive undersøgt. Inddelingen i tosprogede/ikke-tosprogede er foretaget på baggrund af spørgsmålet »Hvilke(t) sprog taler I for det meste hjemme i din familie?«, hvor dem, der har svaret andre sprog end dansk er blevet karakteriseret som tosprogede. Sammenhængen mellem tosprogethed og etnisk baggrund fremgår af tabel 2.1 og 2.2.

Tabel Etnisk baggrund og tosprogethed – fordelingen blandt deltagere
2.1 i første spørgeskemarunde

Etnisk baggrund \ Sprog	Et sprog (dansk)	Tosproget (dansk + andet sprog)	Total (alle unge i undersøgelsen)
Dansk/vestlig	614	26	640
Etnisk minoritetsbaggrund	12	165	177
Total	626	191	817

Tabel Etnisk baggrund og tosprogethed – fordelingen blandt deltagere
2.2 i alle fire spørgeskemarunder

Etnisk baggrund \ Sprog	Et sprog (dansk)	Tosproget (dansk + andet sprog)	Total (alle unge i undersøgelsen)
Dansk/vestlig	295	14	309
Etnisk minoritetsbaggrund	5	73	78
Total	300	87	387

Noter

1. Brøndby Kommune har ca. 34.000 indbyggere, hvoraf 18% er indvandrere (inkl. efterkommere af indvandrere). Ishøj Kommune har ca. 21.000 indbyggere med 21% indvandrere. Farum Kommune har ca. 18.000 indbyggere med 12% indvandrere. Karlebo Kommune har ca. 19.000 indbyggere med 14% indvandrere. Til sammenligning er 6% af landets indbyggere indvandrere (jf. Danmarks Statistik 1996).
2. Definitionen er baseret på AKF's undersøgelse af *Uddannelse og arbejdsløshed blandt unge indvandrere* (Hummelgaard et al. 1998), hvor udgangspunktet er Danmarks Statistiks opgørelse af indvandrere og efterkommere samt Verdensbankens opgørelse af højindkomstlande.
3. Indledningvis udvalgte de tre kommuner Farum, Karlebo og Ishøj. Da antallet af unge fra etniske minoriteter ikke syntes tilstrækkeligt stort, blev Brøndby Kommune tillige inddraget. Det blev besluttet, at kun 10. klasseskolen i Brøndby Kommune, hvor der var en stor andel unge fra etniske minoriteter, skulle indgå i undersøgelsen. Af tidsmæssige årsager indgik 9. klasserne i Brøndby Kommune ikke.

3 De unge i 9. og 10. klasse

3.1 Introduktion

I det følgende gives en karakteristik af samtlige unge, som deltog i den første spørgeskemarunde i 1996, for at give et billede af, hvilke unge undersøgelsen handler om, og for at lægge et grundlag for analysen af de unges videre gang i uddannelsessystemet.

I undersøgelsen indgår ca. tre fjerdedele danske unge og en fjerdedel etniske minoritetsunge. Den største gruppe blandt unge fra de etniske minoriteter er unge med tyrkisk eller kurdisk baggrund. Der indgår flere etniske minoritetsunge fra Ishøj og Brøndby Kommuner end fra Farum og Karlebo. De etniske minoriteter bor i langt højere grad sammen med begge deres biologiske forældre end danskerne, samtidig med, at de har flere søskende end danskerne. Også socioøkonomisk adskiller de etniske minoriteter sig fra danskerne, idet de har en klart ringere socioøkonomisk baggrund end danskerne.

De unge adskiller sig også med hensyn til fagligt niveau. Fagligt niveau refererer her til de unges standpunkt i folkeskolen. Dette er både »målt« ud fra elevernes egen vurdering og ud fra deres årskarakterer. Den statistiske analyse bygger på disse to »mål« for elevens faglige niveau.

Den sociale arv, forstået som faderens erhvervssituation, slår igennem på de unges faglige niveau i folkeskolen, således at de unge generelt vurderer sig selv fagligt bedre, jo højere en stilling deres far har. I vurderingen af eget fagligt niveau skiller de etniske piger sig ud ved at vurdere sig selv særligt lavt.

Ser man på, hvor meget tid de unge dagligt bruger på at lave lektier, viser det sig, at lektietiden varierer meget fra skole til skole og fra kommune til kommune. Derudover bruger de unge, der oftest taler andre sprog i hjemmet

end dansk, mere tid på at lave lektier end de unge, der fortrinsvis taler dansk i hjemmet. Lektietiden hænger dog sammen med de unges faglige niveau, idet de middelgode elever bruger middel lang tid på at lave lektier, hvori- mod der blandt de fagligt svageste og stærkeste både findes unge, der bruger lang tid, og unge, der bruger kort tid på lektier.

Der er en smule flere blandt de etniske minoriteter end blandt danskerne, der føler sig mobbet i folkeskolen, men også generelt flere unge, der føler sig mobbet i 9. klasse end i 10. klasse. Yderligere er der flere, der føler sig mobbet, både blandt de fagligt set stærkeste og de fagligt set svageste.

Pigerne er generelt mere tilfredse med folkeskolen end drengene, og de etniske unge fra etniske minoriteter er langt mere tilfredse med folkeskolen end danskerne. Yderligere er de unge i Ishøj de mest utilfredse med folkeskolen, mens de unge i Brøndby Kommune, som alene udgør 10. klasse- unge, er de mest tilfredse. Bortset fra Brøndby Kommune er 10. klasseeleverne generelt mere utilfredse end 9. klasseeleverne. Men tilfredsheden varierer også fra skole til skole. Endvidere hænger tilfredsheden med skolen sammen med de unges faglige niveau, således at de unge med det højeste faglige niveau er de mest tilfredse med skolen, og omvendt de mest tilfredse har også det højeste faglige niveau.

Ser man på de unges fritidsaktiviteter, skiller de etniske piger sig især ud ved at have et forholdsvis lavt aktivitetsniveau. Til gengæld er de etniske unge fra etniske minoriteter sammenlagt mere aktive end danske unge, når det gælder fritidsundervisning, og de etniske drenge er mere aktive end de danske unge, hvad angår aktiviteter omkring musik og ungdomsklub.

Generelt læser både danske og etniske piger flere aviser og bøger end drengene, som oftere bruger tid ved computeren. Det viser sig, at langt flere af de unge fra Karlebo Kommune har et fritidsjob end unge fra de andre kommuner, men det varierer også fra skole til skole, hvor stor en andel af de unge, der har et fritidsjob. Sammenlagt er der flere af de dansktalende, der har fritidsjob end unge, der taler andre sprog i hjemmet, og det er oftest unge med et fagligt højt niveau, der også har fritidsjob ved siden af skolen.

Der er endvidere forskel på de unges perspektiver på fremtiden, og hvad de bekymrer sig om med hensyn til fremtiden. Især pigerne bekymrer sig. De etniske unge fra etniske minoriteter bekymrer sig mere for arbejdsløshed end danske unge. Med hensyn til de unges fremtidsudsigter er det tydeligt, at jo højere fagligt niveau, de unge har, jo større er chancen for, at de unge

forventer at være under uddannelse i 25-års-alderen. Yderligere forventer unge, der bor i ejerbolig, i højere grad at være under uddannelse i en alder af 25 år end unge, der bor i lejebolig. De etniske minoriteter er mere usikre end danskerne på, hvorvidt de vil være arbejdsløse i 25-års-alderen.

Samtidig bekymrer de unge, som taler andre sprog i hjemmet end dansk, sig mere for racisme, end de dansktalende unge. Derudover bekymrer de unge, der bor i lejet bolig, sig mere for vold end de unge, der bor i ejerbolig.

3.2 **De unges familiemæssige baggrund**

825 unge indgik i undersøgelsen. De unge gik ved undersøgelsens start i 1996 enten i 9. klasse (56%) eller 10. klasse (44%). Tre fjerdedele (76%) af de unge var 15-16 år, en fjerdedel (23%) 17 år og 2% 18 år. Der var en lille overvægt af drenge (51,4%).

Etnisk baggrund

Som det fremgik af kapitel 2, defineres de etniske minoritetsunge ud fra deres forældres hjemland. De danske unge og andre unge med vestlig baggrund udgør tre fjerdedele af de unge (78%), mens etniske unge fra etniske minoriteter udgør en fjerdedel (22%). Blandt unge fra etniske minoriteter har 41% unge en tyrkisk eller kurdisk baggrund og 12% unge en pakistansk baggrund, og er de to største etniske minoritetsgrupper i undersøgelsen. De resterende 47% af de etniske unge er fra forskellige andre ikke-vestlige lande som Marokko og det tidligere Jugoslavien.

Blandt de etniske minoriteter er halvdelen (51%) andengenerationsindvandrere. 62% af de unge med tyrkisk/kurdisk forældrebaggrund er født i Danmark, og 81% af de unge med en pakistansk baggrund og 33% af de unge, hvis forældre kommer fra andre ikke-vestlige lande er født i Danmark. Blandt de unge fra de etniske minoriteter taler 93% andre sprog end dansk i hjemmet.

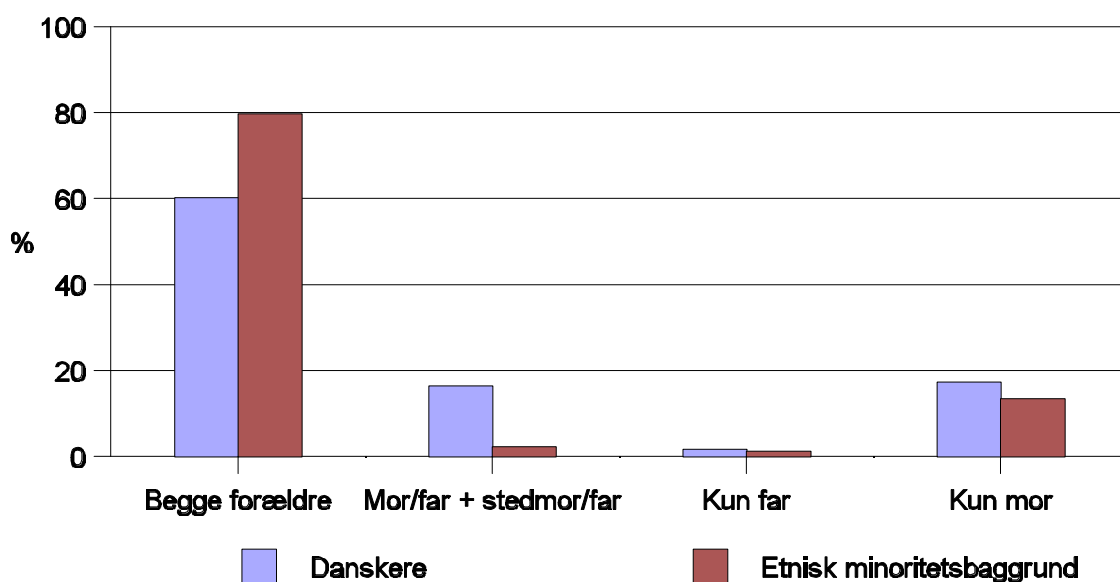
De unges familieforhold

Forestillingerne om, at der er færre skilsmisser og flere børn i etniske minoritetsfamilier, underbygges i undersøgelsen.

Hovedparten af både danske unge og unge fra etniske minoriteter bor

sammen med begge deres biologiske forældre, men dette gælder især for de unge fra etniske minoriteter (jf. figur 3.1). 80% af unge fra etniske minoriteter bor således hos begge forældre, og hovedparten af resten bor hos deres mor. Hvad angår de danske unge bor kun 60% hos begge biologiske forældre, 17% hos deres mor og 17% i en sammenbragt familie af enten mor eller far samt dennes nye partner. Omkring 3% af både danskere og unge fra etniske minoriteter bor enten alene eller har angivet andre familieforhold (disse indgår ikke i figur 3.1).

Figur 3.1 Hvem bor de unge sammen med?

Desuden har unge fra etniske minoriteter flere søskende end danskere (jf. tabel 3.1). En stor andel af de unge har ikke besvaret spørgsmålet, om hvor mange søskende de har, hvilket kan skyldes, at unge uden søskende har sprunget spørgsmålet over. Er denne antagelse korrekt, betyder det, at forskellen mellem danskere og unge fra etniske minoriteter er større end angivet (jf. tabel 3.1), idet forholdsvis flere danskere end unge fra etniske minoriteter har ladet spørgsmålet stå ubesvaret, og altså dermed kan antages at være enebørn.

Tabel 3.1 Antal søskende i forhold til etnisk baggrund

Antal søskende	0	1	2	3	4 eller flere	Total antal 100%	Ubesvaret
Danskere	2%	54%	26%	12%	7%	576	64
Etniske minoriteter	0%	12%	20%	31%	37%	172	5

Familiens socioøkonomiske status

Som mål for den socioøkonomiske status anvendes forældrenes beskæftigelsessituation og boligtype.

Kommune og skole kan desuden dække over en vis socioøkonomisk forskel, som ikke er dækket ind af forældrenes erhvervsituation og boligtype. Forældrenes uddannelsesniveau kan ikke anvendes som endnu et mål for familiens socioøkonomiske baggrund, idet de unge først blev spurgt om dette i sidste spørgeskemaundersøgelse⁴, hvor under halvdelen af den oprindelige population deltog. Forældrenes uddannelsesniveau vil dog indgå som en baggrundsfaktor i nogle af de analyser, som kun omfatter de unge, der deltog i sidste spørgeskemaundersøgelse.

Familiens boligsituation

53% af de unge bor ved undersøgelsens begyndelse i lejet lejlighed/hus eller andelsbolig, mens 46% bor i ejerlejlighed eller hus. Blandt de etniske minoritetsunge bor 91% i lejet lejlighed/hus eller andelsbolig, hvor det samme kun er tilfældet for 42% af de danske unge.

Forældrenes beskæftigelsessituation

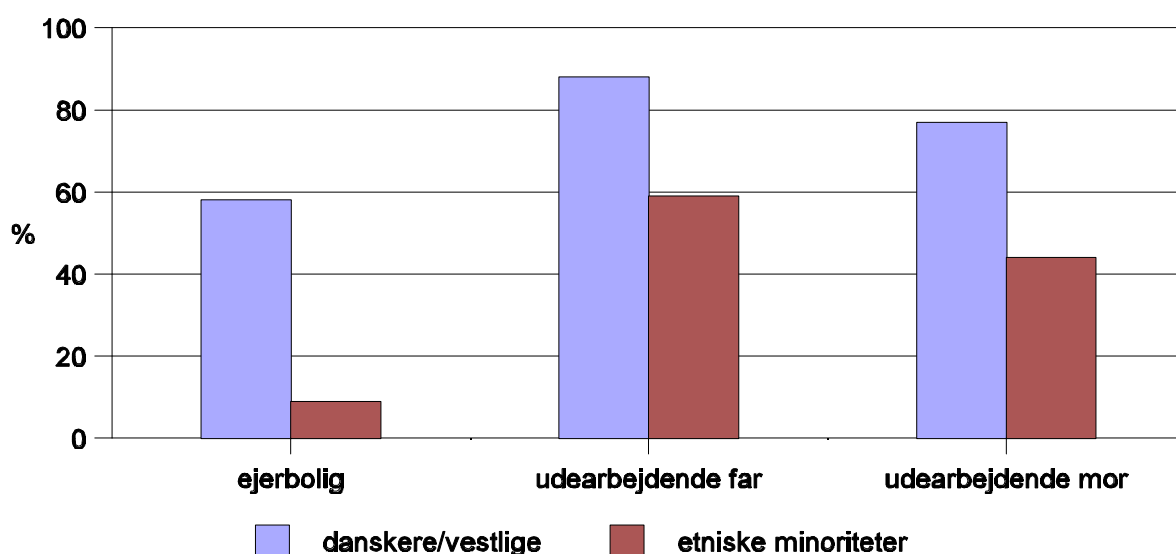
Ser man på forældrenes beskæftigelsessituation, har 82% af de unges fædre et arbejde imod kun 71% af mødrene samlet set. Set hver for sig er de danske unges forældre langt oftere i arbejde end minoritetsforældrene.

Kun 59% af fædrene til de unge fra etniske minoriteter er i arbejde i sammenligning med 88% af de danske fædre, og sammenligner man mødrene beskæftigelsessituation, viser det sig, at kun 44% af mødrene til de unge fra etniske minoriteter er i arbejde imod 77% af de danske mødre.

Alt i alt må der siges at være en væsentlig forskel på de etniske unge fra

etniske minoriteter og de danske unge, hvad angår deres socioøkonomiske baggrund, idet de etniske unge fra etniske minoriteter har en klart ringere socioøkonomisk baggrund end danskerne (se figur 3.2). Dette stemmer overens med tidligere undersøgelsesresultater (bl.a. »Tosprogede børn og unge i Albertslund«, Mehlbye 1994).

Figur 3.2 Socioøkonomisk baggrund

De unges hjemkommune

I de tre kommuner Ishøj, Karlebo og Farum gik hhv. 65%, 71% og 74% af de unge i 9. klasse, mens de øvrige gik i 10. klasse, da undersøgelsens første runde blev gennemført. Fra Brøndby (jf. kapitel 2) derimod kun unge, som gik i 10. klasse ved undersøgelsens første runde.

Fra Ishøj og Brøndby Kommuner indgår flest unge med etnisk minoritetsbaggrund, nemlig hhv. 28% og 31% mod kun henholdsvis 15% og 14% i Farum og Karlebo. Nogenlunde samme andel unge i de forskellige kommuner taler andre sprog end dansk hjemme i familien. Kun en lille andel af de unge med etnisk minoritetsbaggrund angiver, at de kun taler dansk derhjemme med familien.

Blandt de etniske minoriteter er der ingen statistisk sammenhæng mellem kommune og boligtype. De fleste af de unge fra de etniske minoriteter (ca. 91%) bor i lejer-/andelsbolig uanset kommune.

Blandt de danske unge bor flest i lejer-/andelsbolig i Brøndby (57%), lidt

færre i Ishøj og Farum (45% og 43%) og færrest i Karlebo (33%). Resten bor i ejerbolig.

Afhængig af kommune er der desuden store forskelle på forældrenes erhvervssituation set samlet for alle unge, der indgår i undersøgelsen. De unge i Farum og Karlebo Kommuner adskiller sig fra de unge i Ishøj og Brøndby ved højere socioøkonomisk status i form af, at færre forældre er arbejdsløse, færre er arbejdere og flere er funktionærer (defineret som udearbejdende der hverken er selvstændig erhvervsdrivende eller arbejdere) (jf. tabel 3.2).

Tabel 3.2 Fædrenes arbejdssituation i de fire kommuner¹

Kommune	Arbejds-løs	Arbejder	Selv-stændig	Funk-tionær	Arbejde, men uop-lyst hvil-ket	I alt unge 100%
Ishøj	19%	41%	5%	28%	7%	223
Farum	13%	25%	6%	52%	4%	160
Brøndby	30%	34%	3%	20%	13%	149
Karlebo	13%	28%	4%	48%	8%	214

Bem.: Chi² p-værdi: 0,000.

1 Blandt mødrene er der nogenlunde samme fordeling.

3.3 De unges skolefærdigheder

Man kunne umiddelbart antage, at unge fra etniske minoriteter har sværere ved at klare sig rent fagligt i den danske folkeskole, da forhold som sprogkundskaber, kulturel og social baggrund antages at spille en vigtig rolle for indlæringsbetingelserne. Der er imidlertid også andre faktorer, som antages at påvirke det faglige niveau i skolen, nemlig den tid, den unge dagligt bruger på at læse lektier, og hvor godt den unge trives i skolen målt ud fra, om den unge oplever at blive mobbet⁵.

De unges faglige niveau

Med hensyn til det faglige niveau viser ovenstående antagelser sig ikke at holde stik. Den etniske baggrund har kun en mindre betydning, og tospro-

getheden har slet ingen betydning.^{6 7}

Fra det første spørgeskema er de unges egne oplevelser målet for det faglige niveau, da undersøgelsen er foretaget i 9. og 10. klasserne, hvor de unge endnu ikke har været til folkeskolens afgangsprøve eller har fået årskarakterer. Ifølge besvarelserne i spørgeskemaundersøgelse nr. 2 om de unges karaktergennemsnit viser de unges egne opfattelser af deres faglige færdigheder sig i øvrigt at stemme overens med lærere og censorers opfattelser i form af de unges års- og eksamenskarakterer.

Den sociale arv viser sig at have stor betydning vurderet ud fra faderens arbejdssituation (jf. tabel 3.3). Er faderen funktionær, vurderer de unge sig selv generelt godt. Er faderen derimod faglært/ufaglært arbejder eller arbejdsløs, vurderer de unge sig generelt dårligt. Der indgår for få med selvstændige fædre til at sige noget statistisk holdbart om deres vurdering af sig selv fagligt. Ingen andre socioøkonomiske faktorer (moderens arbejde, boligtype, kommune) har betydning for det faglige niveau.

Tabel 3.3 Faders arbejde i forhold til den unges vurdering af eget faglige niveau (1 = lavt niveau, 4 = højt niveau)

Faders arbejde	De unges faglige niveau. Procent				Unge i alt 100%
	1	2	3	4	
Arbejdsløs	29	25	26	20	128
Arbejder	22	32	28	19	231
Selvstændig	27	24	27	24	34
Funktionær	11	26	36	28	265
Arbejde, uoplyst hvilket	35	24	24	17	54
I alt	20	27	30	23	712

Bem.: Chi² p-værdi: 0,000.

Det etniske tilhørsforhold har også en vis betydning for det faglige niveau, idet pigerne fra de etniske minoriteter skiller sig ud fra alle andre grupper (danske piger og drenge og etniske minoritetsdrenge) med en særligt lav vurdering af egne faglige kundskaber. Dette kan være udtryk for, at minoritetspigerne generelt er svagere fagligt, men det kan også være udtryk for, at minoritetspigerne er de mest beskedne i vurderingen af egne faglige kompe-

tencer – dvs. at de ofte ikke selv synes, de klarer sig lige så godt i skolen, som de faktisk gør (jf. deres års- og eksamenskarakterer).

Forskellen kan tilsyneladende ikke forklares med henvisning til tosprogethed, idet der blandt unge fra etniske minoriteter ikke er nogen forskel på deres vurdering af eget faglige niveau, set i forhold til, om de kun taler dansk eller også taler andre sprog hjemme. Samtidig skal det understreges, at der ikke er nogen forskel på danskere og etniske unge fra etniske minoriteter, når kønsdimensionen ikke tages i betragtning.

Selv om der ikke er nogen forskel på danske drenge og danske piger, betyder kønsforskellen i den faglige vurdering blandt de etniske minoriteter desuden, at drengene – samlet set – vurderer, at de har et bedre fagligt niveau end den samlede gruppe af piger. Men dette kan skyldes, at drengene blot subjektivt set vurderer sig selv bedre, set i forhold til pigerne, som er mere beskedne i denne vurdering af egne faglige kompetencer.

Med hensyn til vurderingen af eget faglige niveau skiller unge med funktionærfædre sig altså ud som en særligt stærk gruppe, etniske minoritetspiger skiller sig ud som en særligt svag gruppe, og i det samlede billede skiller drengene sig ud fra pigerne ved at vurdere sig selv højest.

Omfanget af lektielæsning

Hvor meget tid bruger de unge på lektier

De unge fra Farum Kommune adskiller sig markant fra de unge fra andre kommuner ved at bruge forholdvist lidt tid på lektier⁸ (jf. tabel 3.4).

Tabel 3.4 Sammenhængen mellem kommunetilhørsforhold og lektietid.

Kommune	1 time eller derunder dagligt	Bruger mere end 1 time dagligt	Alle unge total = 100%
Ishøj	31%	69%	167
Farum	48%	52%	87
Brøndby	36%	64%	96
Karlebo	32%	67%	153

I Farum er det således kun lidt over halvdelen af de unge, der bruger mere end én time dagligt på lektier, hvor det til sammenligning er lidt over to tredjedele af de unge i Ishøj Kommune, der bruger mere end en time dagligt

på lektier.

Ligeledes ser det ud til at have stor betydning for lektietiden, hvilken skole den unge går på. Det varierer således meget fra skole til skole, hvor meget tid de unge bruger på at lave lektier. Andelen af unge, der bruger mere end én time dagligt på at lave lektier, varierer fra 47% på den skole, hvor der er færre unge, der bruger mere end en time dagligt, til 80% på den skole, hvor der er flest, der bruger mere end en time dagligt. Det er mere afgørende, hvilken skole den unge går på, end hvilken kommune den unge bor i, når det gælder, hvor lang tid de unge bruger på lektier.

Desuden anvender pigerne generelt mere tid på lektielæsning end drengene. Derimod har det ingen betydning, om den unge går i 9. eller 10. klasse.

Betydningen af de unges sproglige tilknytning

Mest interessant er det dog, at det sprog, de unge taler derhjemme, har en stor betydning for omfanget af lektielæsningen og især, at sproget hjemme har større betydning end den unges etniske baggrund.

Tabel 3.5 Sammenhængen mellem sprog og lektietid

Talt sprog i hjemmet	Bruger 1 time eller derunder på lektielæsning	Bruger mere end én time dagligt	Total antal = 100%
Dansk	42%	58%	350
Andre sprog	17%	83%	153

Blandt de unge, der oftest taler andre sprog end dansk hjemme, anvender langt de fleste af de unge dagligt mere end en time på lektier, mens kun lidt over halvdelen af de unge, der oftest taler dansk derhjemme, bruger lige så meget tid (jf. tabel 3.5). Dette forhold kan være en bekræftelse på hypotesen om, at de unge fra de etniske minoriteter ofte vil have sværere ved at klare sig i skolen end de danske unge, formodentlig på grund af sprogvanskeligheder. Samtidig viser det, at det ikke bare er unge med en baggrund i tredjeverdenslande, der kan have sprogvanskeligheder, men at dem, der taler andre *vestlige* sprog end dansk, også har brug for mere tid til at lave lektier.

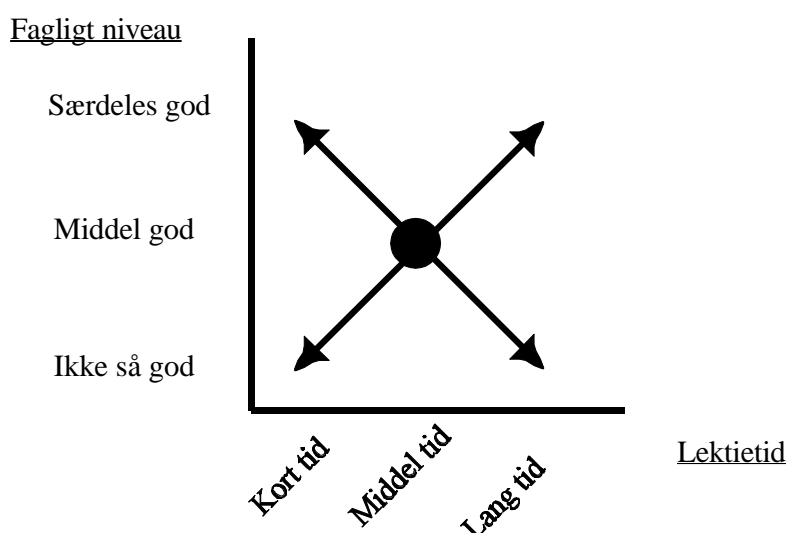
Der er endvidere en tendens til på de fleste skoler, at pigerne generelt bruger mere tid på lektielæsning end drengene.

Sammenhængen mellem lektielæsning og faglige niveau

Der er ikke nogen entydig sammenhæng mellem lektielæsning og det faglige niveau sådan, at jo bedre fagligt niveau, desto længere tid bruges der på lektier, eller omvendt, at jo dårligere fagligt niveau, de unge vurderer de har, desto længere tid bruges der på lektier.

Derimod er der blandt de fagligt svageste elever og blandt de fagligt stærkeste elever en stor spredning, idet der både for de stærkeste og svageste er mange, der bruger meget lang tid på lektier (1½ time eller mere hver dag), og samtidig mange der bruger meget kort tid på lektier (en halv time eller derunder). De fagligt set middelhøje bruger hverken kort eller lang tid på lektier, men middel tid (mellem ½ og 1½ time om dagen) (jf. figur 3.3 og tabel 3.6).

Figur 3.3 De unges faglige niveau i forhold til lektietid

En mulig forklaring kan være, at der blandt de fagligt gode er en del, som klarer sig gennem folkeskolen uden at lave særligt mange lektier, og omvendt en gruppe, som netop fordi de laver mange lektier, er blevet fagligt gode.

Blandt de fagligt svage unge kan der dels være en gruppe, som ikke bruger så lang tid på lektier, og som måske netop derfor er fagligt svage, og omvendt, en gruppe som bruger lang tid på lektier i forsøget på at følge med eller blive fagligt stærkere.

Tabel 3.6 De unges faglige niveau i forhold til lektietid

Fagligt niveau (1=lavt; 4=højt)	Lektietid			Alle unge = 100%
	0-30 min	35-85 min	90 min eller mere	
1	31%	23%	46%	151
2	30%	39%	31%	207
3	32%	35%	33%	223
4	34%	30%	36%	168

Bem.: Chi² p-værdi: 0.027; gammaværdi: -0.056; gamma p-værdi: 0.233.

Konklusion

Det er vanskeligt at sige noget entydigt om det faglige niveaus betydning for lektielæsningen, ikke mindst fordi de to ting præger hinanden gensidigt. Den familiemæssige baggrund ser til gengæld ikke ud til at have nogen betydning for den tid, de unge bruger på lektier. Mere afgørende er det, om de unge taler andre sprog end dansk i hjemmet, og hvilken skole, de unge går på.

Forklaringerne på forskelle skolerne imellem kan være

- undervisningens tilrettelæggelse og hermed andelen af hjemmearbejde
- lektiekulturen blandt eleverne på skolen.

Kommune og skoletilhørsforhold kan dog indirekte også være udtryk for den socioøkonomiske baggrund, idet skolerne ligger placeret i forskellige bolig- og lokalområder, som både socialt og økonomisk kan variere meget. Dette har der dog ikke været mulighed for at teste yderligere, end ved at sammenligne de unges boligforhold med lektietiden, som ikke viste sig at være signifikant.

Den eneste baggrundsfaktor med signifikant betydning er, hvilke sprog man taler i hjemmet, hvilket tyder på, at tosprogethed kan give problemer med hensyn til at løse de opgaver, der stilles i skolen, således at tosprogede må bruge mere tid på lektier end danskere.

3.4 Hvordan trives de unge i skolen?

Mobning

I medierne har der de seneste år været en stigende bekymring for, om børn bliver mobbet i skolen. Spørgsmålet er, hvor mange af de unge, der føler sig mobbet, hvad der karakteriserer disse unge, er det især unge fra de etniske minoriteter, det går ud over, og om der statistisk set er en sammenhæng mellem mobning og de unges faglige niveau i skolen?

De unge er blevet spurgt, om klassekammeraterne driller dem mere, end de bryder sig om, og om de føler sig holdt udenfor af klassekammeraterne.⁹ Gennemsnitligt er der omkring én elev i hver anden klasse, som i høj grad føler sig drillet, nemlig 2,5% af alle de unge (20 elever ud af 807), og lidt færre, der i høj grad føler sig holdt udenfor (jf. tabel 3.7).

Tabel Mobning

3.7

Egen vurdering af klassekammeraternes mobning	I høj grad	I nogen grad	I ringe grad	Slet ikke	I alt alle unge = 100%
Bliver drillet mere end man bryder sig om	3%	7%	20%	71%	807
Bliver holdt udenfor	2%	6%	15%	77%	794

10% føler sig drillet mere, end de bryder sig om, og 8% af de unge føler, »at de bliver holdt udenfor« (jf. tabel 3.7).

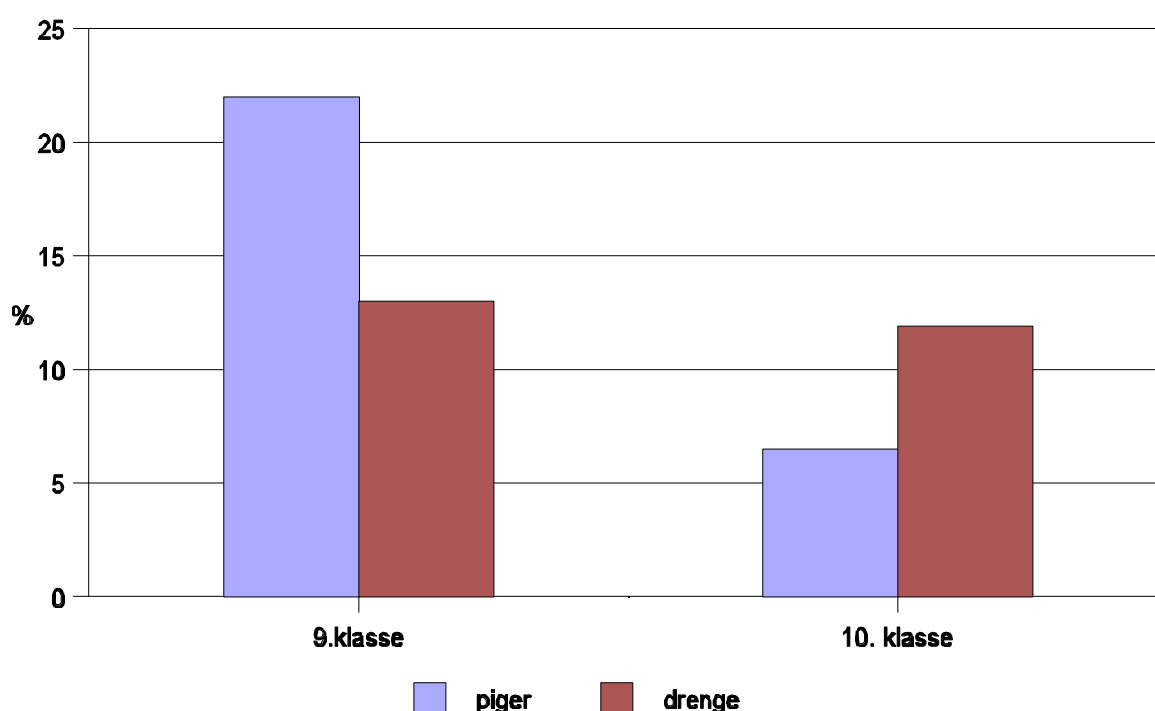
I alt 14% af de unge føler sig enten »i høj grad« eller »i nogen grad« »drillet mere, end de bryder sig om« og/eller »bliver holdt udenfor«. Der er en overrepræsentation af etniske unge fra etniske minoriteter, som føler sig mobbet på denne måde, nemlig 19% unge fra etniske minoriteter mod 13% danskere.

En statistisk analyse viser, at det ikke er afgørende, om der tales dansk eller et andet sprog hjemme i familien, men derimod selve det forhold, at forældrene stammer fra et ikke-vestligt land. Datamaterialet giver ingen muligheder for at forklare sammenhængen nærmere.

Man kunne forestille sig, at etniske minoriteter nogle gange følte sig holdt udenfor af danske unge, fx i de sammenhænge, hvor danske unge er i flertal. Hvis dette var tilfældet, ville følelsen af at blive holdt udenfor, for unge fra etniske minoriteter, nok også variere fra skole til skole, eller fra

kommune til kommune, alt efter hvordan fordelingen af danskere og etniske minoriteter er de forskellige steder. Men her viser datamaterialet, at der ikke er nogen sammenhæng mellem skole og mobning. En anden forklaring kunne være, at unge fra etniske minoriteter i højere grad føler sig mobbet, fordi de føler sig anderledes i situationer, hvor danske unge ikke ville føle sig mobbet. Denne forklaring er der ikke mulighed for at underbygge statistisk.

Figur 3.4 Andelen af unge, der føler sig mobbet, fordelt på køn og klassetrin

Mere afgørende end den etniske baggrund er det imidlertid, om de unge går i 9. eller 10. klasse. I 9. klasse er der nemlig væsentligt flere, der føler sig mobbet end i 10. klasse. Blandt 9. klasseseleverne er det især pigerne, der føler sig mobbet, nemlig hele 22%.

En mulig forklaring på, at færre unge føler sig mobbet i 10. klasse, kunne være, at overgangen fra 9. til 10. klasse har givet de mobbede unge og de unge, der mobber andre, en mulighed for at starte på en frisk med nye klassekammerater i en ny klasse/skole. Forklaringen kunne også være, at 10. klasseleverne blot er blevet ældre og mere modne. Men datamaterialet giver ingen mulighed for at undersøge, om nogle af forklaringerne holder

stik.

I forhold til mobning har skolefærdighederne ingen selvstændig betydning, når der tages hensyn til de faktorer, som i øvrigt afgør, om de unge føler sig mobbet: etnicitet, køn og klassetrin. Og omvendt: I forhold til skolefærdighederne har mobningen ingen signifikant betydning, når der tages hensyn til faderens arbejde, køn og den etniske baggrund.

Tilfredshed med skolen

Pigerne ser generelt ud til at være mere tilfredse end drengene med deres skole.¹⁰ Hvor 54% af drengene er utilfredse med skolen, gælder det kun for 37% af pigerne. Desuden er de etniske unge fra etniske minoriteter yderligere langt mere tilfredse med folkeskolen, end danskerne er (jf. tabel 3.8).

Tabel 3.8 Tilfredshed med skolen i forhold til etnisk baggrund

Etnisk baggrund	Tilfreds med skolen	Utilfreds med skolen	Alle unge = 100%
Dansk/vestlig	50%	50%	630
Etniske minoriteter	67%	33%	175

Den etniske forskel kunne måske forklares ved, at de etniske unge fra etniske minoriteter er mere bevidste om, at uddannelse er vigtig for deres senere jobsituation, fordi de kan få sværere ved at få arbejde end danskerne. I den situation kunne man godt forestille sig, at forældrene gør meget ud af at fortælle børnene, hvor »heldige« de er at få en god uddannelse og bede dem om at udnytte det bedst muligt.

Med hensyn til kønsforskellene kan det måske skyldes, at de kvindelige lærere er i overtal, hvilket måske påvirker undervisningsformen – og derfor føler drengene sig mindre tilfredse med skolen, mens pigerne er mere tilfredse, også fordi den i større omfang tilgodeser deres behov for kvindelige identifikationsfigurer (Jacobsen og Højgaard 1990).

For kommunerne gælder det, at de unge i Ishøj Kommune er de mest utilfredse, imens de unge i Brøndby Kommune på 10. klasseskolen er de mest tilfredse med skolen. Men ser man på de enkelte skoler, viser det sig, at tilfredsheden også varierer fra skole til skole inden for samme kommune. Derudover viser det sig, at der er forskel på tilfredsheden, når man sammenligner 9. klasseelever med 10. klasseelever. Her er 10. klasseeleverne mere

utilfredse end 9. klasseeleverne – undtagen på 10. klasseskolen – Nygårdscentret – i Brøndby.

Men den statistiske analyse påpeger yderligere, at sammenhængen mellem tilfredshed og klassetrin varierer efter, hvilken skole man går på. Så selv om de unge generelt er mere tilfredse i 9. klasse, findes der også skoler, hvor de unge er mere tilfredse i 10. klasse.¹¹

Det har altså igen vist sig, at forholdet til skolen varierer meget over kommune, skole og klasse, hvilket både kan have noget at gøre med undervisningen i de forskellige skoler, og hvordan de enkelte klasser eller skoler fungerer rent socialt.

At de unge overordnet er mere tilfredse i 9. klasse end i 10. klasse kunne hænge sammen med, at 10. klasse måske bliver et lidt afslappende og kedeligt år, fordi mange unge i 10. klasse er trætte af folkeskolen efter så mange års skolegang. Samtidig er det oftest dem, der rent fagligt klarer sig bedst, der forlader folkeskolen efter 9. klasse. Det er dog vigtigt at understrege, at nogle bestemte 10. klasser ser ud til at fungere meget tilfredsstillende set ud fra de unges synspunkt, så tilfredsheden afhænger højst sandsynligt af, hvordan undervisningen tilrettelægges i de enkelte 10. klasser. Undersøgelsen peger dog i retning af, at centermodellen i Brøndby alene med 10. klasser med et stort udbud af fag og emner er en god idé, siden de unge generelt er tilfredse med at gå på 10. klasseskolen.

Tilfredsheden med skolen hænger i øvrigt stærkt sammen med de unges faglige niveau, således at de unge med det højeste faglige niveau er de mest tilfredse med skolen (63%), imens de unge med det næstlaveste faglige niveau (ud af fire niveauer) er de mindst tilfredse med skolen (45%). Måske fordi de trives dårligere på grund af faglige vanskeligheder.

Det er dog ikke muligt at udtale sig om, hvorvidt denne sammenhæng er opstået, fordi de fagligt gode får et bedre forhold til skolen, eller fordi de unge, der er mest positive over for skolen, af den grund også bliver fagligt stærkere.

Ligeledes er der en stærk sammenhæng mellem tilfredsheden med skolen og den tid, man dagligt bruger på at lave lektier. De unge, der er mest tilfredse med skolen, er samtidig dem, der bruger mest tid på lektier. Hvor 73% af de unge, der er tilfredse med skolen, bruger mere end en time om dagen på at lave lektier, bruger kun 53% af de unge, der er utilfredse med skolen, samme tid på at lave lektier. Igen er det ikke muligt at sige noget

om, hvorvidt det er tilfredsheden med skolen, der betinger lektielæsningen, eller om det omvendt er lektielæsningen, der betinger tilfredsheden med skolen.

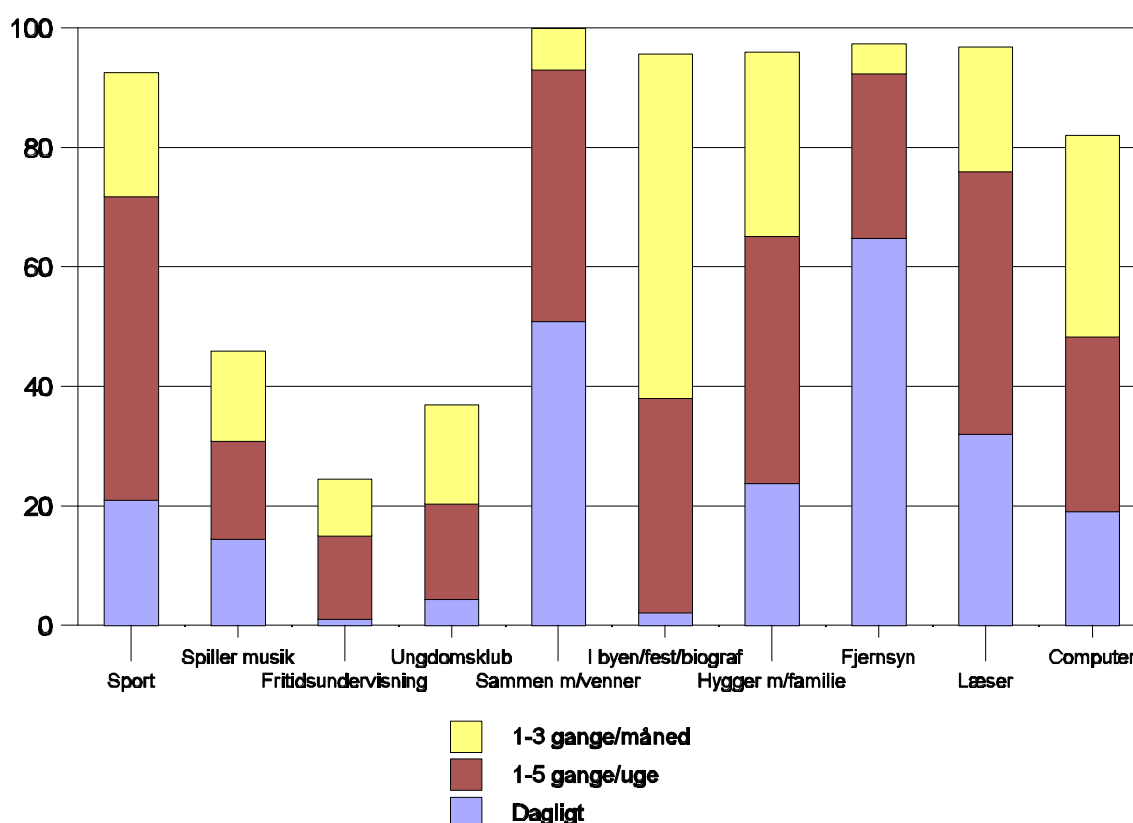
Kort sagt, de unge, der klarer sig fagligt bedst i skolen og bruger megen tid på lektielæsning, er de unge, der er mest tilfredse med deres skole.

Forældrenes arbejde, familiens boligforhold, og hvilke sprog de unge taler i hjemmet, viste sig ikke at have nogen signifikant betydning for tilfredsheden med skolen.

3.5 De unges fritidsaktiviteter

Spørgsmålet er, hvad bruger de unge deres fritid til, og har det nogen betydning for deres skolepræstationer?

Figur 3.5 Fritidsaktiviteter. Procent

Undersøgelsen viser, at under halvdelen af de unge spiller musik, går til fritidsundervisning eller i ungdomsklub. Til gengæld sidder 82% af de unge

foran computeren mindst én gang om måneden, 92% dyrker sport mindst én gang om måneden, heraf de fleste én gang om ugen, og mere end 95% går i byen, hygger med familien, ser fjernsyn og læser mindst én gang om måneden.

Praktisk taget alle de unge er sammen med venner en gang imellem – halvdelen af de unge er det hver dag, lidt færre er det nogle gange om ugen, og en lille gruppe unge (7%) er kun sammen med vennerne 1-3 gange om måneden.

Bag disse tal gemmer sig en række forskelle. Den socioøkonomiske baggrund (forældrenes erhvervsituation og boligforhold) har ingen betydning for de unges fritidsinteresser. Men der er store forskelle med hensyn til køn og etnicitet (jf. tabel 3.9).

Mest iøjnefaldende er det, at piger med etnisk minoritetsbaggrund på nogle områder skiller sig ud fra alle andre ved at have et særlig lavt aktivitetsniveau. Det gælder især sport/motion og de forskellige aftenaktiviteter i byen: fester, biografer og koncerter.

På et enkelt område er de etniske unge fra etniske minoriteter (både drenge og piger) til gengæld mere aktive end danske unge: fritidsundervisning på ungdomsskole o.l. Og på nogle områder er drengene med etnisk minoritetsbaggrund særligt aktive: de spiller mere musik og går mere i ungdomsklub (formodentlig knyttet til ungdomsskolen).

På enkelte områder er der en gennemgående kønsforskel, som gælder for både danske unge og unge fra etniske minoriteter: pigerne læser mere aviser og bøger end drengene, og til gengæld bruger drengene oftere computer end pigerne.

Det skal understreges, at denne beskrivelse ikke nødvendigvis kan bruges til at sige noget om bestemte gruppers samlede »aktivitetsniveau«. Her er på forhånd udvalgt nogle aktivitetsområder, og de unge har ikke selv haft mulighed for at tilføje andre områder. Derfor siger denne beskrivelse kun noget om lige netop de aktivitetsområder, som er udvalgt i spørgsmålene i undersøgelsen.

Tabel 3.9 Fritidsaktiviteter i forhold til etnisk baggrund

Laver følgende mindst 1 gang om måneden	Danske unge		Unge fra etniske minoriteter		Alle unge (100%)
	Dreng	Piger	Dreng	Piger	
Sport/motion	94%	94%	98%	75%	788
Spiller musik	37%	51%	57%	51%	782
Fritidsundervisning	20%	24%	31%	36%	777
Går i byen/til fester	91%	92%	92%	78%	790
Biograf/koncerter	87%	91%	86%	66%	777
Ungdomsklub	39%	28%	68%	29%	785
Aviser/bøger	90%	95%	92%	96%	790
Blade/tegneserier	90%	88%	84%	91%	787
Computer	93%	73%	84%	67%	785
Hygger med familien	95%	97%	97%	98%	789

Fritidsjob

Sammenligner man de fire kommuner, viser det sig, at flere af de unge fra Karlebo Kommune har et fritidsjob end de unge fra de tre andre kommuner. I Ishøj, Farum og Brøndby er der stort set lige mange unge, der har et fritidsjob – nemlig omkring 59% – hvorimod 70% af de unge fra Karlebo har et fritidsjob.

Men ser man på, hvilke skoler de unge kommer fra, er der stor variation i antallet af unge, der har et fritidsjob. Eksempelvis er det især to skoler, der trækker det samlede antal af unge med fritidsjob op i Karlebo, og i andre kommuner findes der også skoler, der har lige så mange unge med fritidsjob som i Karlebo.

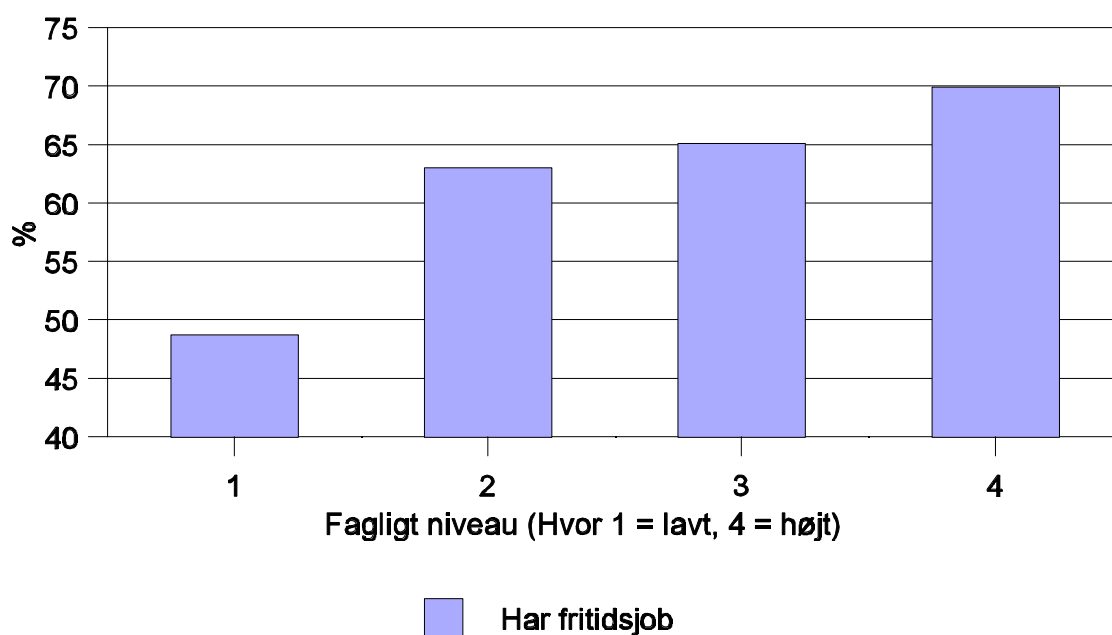
Sammenlagt er der flere af de dansktalende unge, der har et fritidsjob, end unge, der taler andre sprog i hjemmet. Som tidligere nævnt adskiller de fire kommuner sig ved antallet af tosprogede, men der er tilsyneladende også forskel på forholdet mellem tosprogede unge og danske unge med hensyn til fritidsjob i de fire kommuner.

I Brøndby Kommune er forskellen mellem tosprogede og danskere særligt markant, når det gælder fritidsjob. Her har kun 22% af de tosprogede

et fritidsjob imod 74% af danskerne, og som tidligere nævnt er Brøndby en af de kommuner med flest tosprogede. Derimod har et forholdsvis stort antal af de tosprogede arbejdsloste i Karlebo Kommune – nemlig 59% imod 72% af de danske unge.

Derudover hænger fritidsjob sammen med de unges faglige niveau i folkeskolen, således at de unge, der vurderer sig selv til et højt fagligt niveau i skolen, samtidig er dem, der oftest har fritidsjob ved siden af. Faktisk stiger antallet af unge med fritidsjob gradvis med det faglige niveau (jf. figur 3.6). Der er kun 56% af de unge med et lavt fagligt niveau, der har fritidsjob ved siden af skolen imod 73% af de unge med et højt fagligt niveau.

Figur 3.6 Fritidsjob i forhold til fagligt niveau

Forhold som forældrenes beskæftigelsessituation, forældrenes etniske baggrund, de unges køn, familiens boligforhold, om de unge er tilfredse med skolen, hvor meget tid de bruger på lektier, om de har søskende, og hvilket klassetrin de går på, viste sig dog ikke at have nogen markant sammenhæng med fritidsjob, når man tog højde for skoletilhørsforholdet og tosprogethed, som spiller den største rolle.¹²

Sproget ser altså ud til at have en stor betydning for, om man har et arbejde eller ej, hvorimod den etniske baggrund i sig selv ikke har betyd-

ning. Dette kunne tyde på, at arbejdsgivere nødtigt ansætter unge med sprogvanskeligheder, eller at unge, der taler andre sprog end dansk, ikke er så motiverede for at søge arbejde.

Dette forhold kunne samtidig være en del af forklaringen på, hvorfor Karlebo Kommune skiller sig ud fra de andre kommuner, når det gælder fritidsjob. Der er nemlig ikke nær så mange tosprogede i Karlebo som i Brøndby og Ishøj, og da danskerne generelt ser ud til oftere at have fritidsjob end tosprogede, kunne det være en forklaring på de mange arbejdende unge i Karlebo. Det ser ud til, at de tosprogede oftere får arbejde, når der ikke er så mange tosprogede i kommunen – måske fordi de tosprogede er bedre integreret i disse kommuner. Denne sammenhæng underbygges af, at Farum Kommune, som har nogenlunde lige så mange tosprogede som Karlebo, er den kommune, der har flest tosprogede med fritidsjob næst efter Karlebo.

Sammenhængen mellem det faglige niveau og antallet af unge med fritidsjob, kunne tyde på, at man har større overskud til at have et fritidsjob ved siden af skolen, når man er fagligt god. Men antallet af unge med fritidsjob varierer igen fra skole til skole, hvilket kunne tyde på, at job kan være en slags »mode« på visse skoler, men ikke på andre – hvis »alle de andre« arbejder, gør man det også selv – måske fordi man også skaffer job eller kontakter til hinanden.

3.6 **Bekymringer og holdninger vedrørende fremtiden**

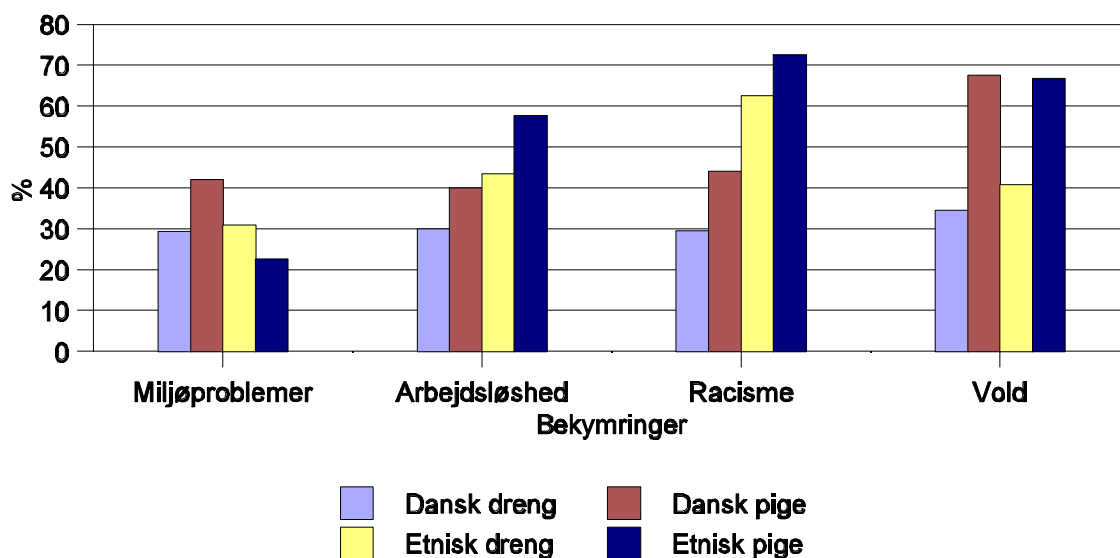
Spørgsmålet er, om de unge fra de etniske minoriteter gør sig flere bekymringer om forhold som arbejdsløshed og racisme end danske unge, fordi de i dagens Danmark er de mest udsatte på disse områder. Forhold som må antages at have betydning for deres oplevelse af egne fremtidige muligheder og vilkår på arbejdsmarkedet.

Bekymringer

De unge er blevet spurgt, hvorvidt en række forhold bekymrer dem ved fremtiden (dvs. 8-10 år ud i fremtiden).¹³ De udvalgte områder er miljøproblemer, arbejdsløshed, racisme og vold. Undersøgelsen viser (jf. figur

3.7), at etnisk baggrund og køn er nogle af de mest afgørende faktorer for, hvad de unge bekymrer sig for, og at de bekymrer sig meget.

Figur 3.7 Bekymringer i forhold til køn og etnisk baggrund

De danske piger bekymrer sig mest for miljøet, og de etniske piger bekymrer sig mindst, mens de etniske drenge og de danske drenge bekymrer sig nogenlunde lige meget. Selv om der således er forskel på de to etniske grupper, forkaster den statistiske model denne sammenhæng, fordi det i virkeligheden er andre faktorer, der forklarer forskellen på de etniske grupper, når det gælder bekymring for miljøproblemer. Sammenlagt har køn fx større betydning for bekymringen for miljøet end den etniske baggrund. Således bekymrer pigerne sig mere for miljøet end drengene (38% imod 30%).

Derudover er der en stærk sammenhæng mellem de unges faglige niveau i skolen og bekymringen for miljøet, således at bekymringen stiger, jo højere det faglige niveau er. Blandt de unge, der vurderer sig selv som hørende til det laveste faglige niveau, er der 21%, der bekymrer sig meget for miljøet i forhold til 42% af de unge med det højeste faglige niveau.

En anden vigtig baggrundsfaktor for bekymringen for miljøproblemer er tilsyneladende kommunetilhørsforholdet, for imens 40% af de unge fra Karlebo Kommune bekymrer sig meget for miljøet, bekymrer 38% af de unge fra Farum, 31% af de unge fra Ishøj og kun 24% af de unge fra Brønd-

by sig for miljøet. Denne sammenhæng gælder uafhængigt af de unges faglige niveau.

Bekymringen for arbejdsløshed afhænger ligeledes af den etniske baggrund og køn. Hvor 35% af danske unge bekymrer sig meget for arbejdsløshed, bekymrer 50% af de unge fra etniske minoriteter sig meget for arbejdsløshed. Ved en sammenligning med køn er det især pigerne, der bekymrer sig meget for arbejdsløshed (44% imod 33% af drengene) 8-10 år ud i fremtiden.

Med hensyn til racisme, er det især pigerne, der bekymrer sig meget (50% imod 36% af drengene). Yderligere viser det sig, at det har betydning, om man taler andre sprog i hjemmet end dansk. Således bekymrer 68% af de unge, der taler andre sprog i hjemmet, sig for racisme, imens kun 36% af de dansktalende uanset etnisk baggrund bekymrer sig for samme.

Når det drejer sig om vold, er det ligeledes pigerne, der bekymrer sig mest (67% imod 36% af drengene). Derudover er der også en sammenhæng med, hvilken type bolig man bor i. Hvor 55% af de unge, der bor i lejet bolig, bekymrer sig meget for vold, bekymrer det kun 45% af de unge, der bor i ejerbolig.

De unges grad af bekymring viste sig ikke at have nogen sammenhæng med forældrenes arbejde, de unges skoletilhørsforhold og klassetrin, når der blev taget højde for trossprogethed, køn og boligform.

Konklusionen er, at det især er pigerne, der bekymrer sig. Derudover er de etniske unge fra etniske minoriteter især bekymrede for arbejdsløshed, og heriblandt er de trossprogede især bekymrede for racisme, men der er flest danske unge, der bekymrer sig for miljøet.

Disse sammenhænge kunne afspejle teorien om, at de unge bekymrer sig mest for de forhold, de føler sig direkte truet af, og således er det logisk, at etniske unge fra etniske minoriteter og trossprogede bekymrer sig mere for arbejdsløshed og racisme end danskere.

At sproget har større betydning end den etniske baggrund, når det gælder bekymringen for racisme, tyder på, at det at tale et fremmed sprog kan være en afgørende årsag til at blive udsat for racisme – men at det ikke betyder så meget at komme fra et fremmed land, hvis blot man er vokset op med dansk som modersmål.

Danske unge føler sig derimod måske ikke så udsatte, når det angår racisme og arbejdsløshed.

Det er interessant, at bekymringen for miljøet stiger med det faglige niveau, hvilket kunne tyde på, at det kræver en vis viden om miljøet, før de unge begynder at bekymre sig om det – eller at de unge med et fagligt lavt niveau måske har andre ting, de bekymrer sig mere om. Men det er også interessant, at bekymringen for miljøproblemer varierer i den grad fra kommune til kommune, og at det især er unge fra de to socioøkonomisk mest velstillede kommuner, Farum og Karlebo, der bekymrer sig for miljøet. Denne sammenhæng tyder på, at økonomisk velstillede kommuner med færre etniske minoriteter har »større overskud« til at bekymre sig for forhold som miljøet, da ting som arbejdsløshed, racisme og vold måske ikke udgør de største trusler i disse kommuner.

Hvad angår sammenhængen mellem bekymringen for vold og de unges boligforhold, ville en logisk forklaring være, at dem, der bor i lejet bolig, bekymrer sig mere for vold end dem, der bor i ejerbolig, fordi der måske foregår mere vold (og hærværk) i områder omkring lejeboliger eller den er mere synlig i områder, hvor folk bor tæt sammen i etagebyggeri.

Forventninger til fremtiden

De unge har yderligere svaret på, hvordan de tror, deres liv ser ud i 25-årsalderen.¹⁴ Her er det tydeligt, at det faglige niveau i folkeskolen har indflydelse på, hvorvidt den unge forventer stadig at være under uddannelse i en alder af 25 år (jf. tabel 3.10). Jo højere fagligt niveau, desto oftere forventer den unge at være under uddannelse i 25-årsalderen.

Tabel 3.10 Fagligt niveau og forventning til, om man stadig er under uddannelse i 25-årsalderen

Fagligt niveau (1 = lavt, 4 = højt)	Ja, det tror jeg	Nej, det tror jeg ikke	Ved ikke	Alle unge (100%)
1	21%	45%	34%	155
2	32%	48%	19%	213
3	33%	41%	26%	233
4	40%	34%	26%	170

Bem.: Chi² p-værdi: 0,000.

Derudover har de unges boligforhold en betydning for forventningen om at

være under uddannelse i en alder af 25 år. Hvor 29% af de unge, der bor i lejet bolig forventer at være under uddannelse, forventer 37% af de unge, der bor i ejerbolig, det samme. Med andre ord forventer færre af de unge med en lav socioøkonomisk status stadig at være under uddannelse som 25 årige end de unge med en høj socioøkonomisk status.

Derimod har den etniske baggrund betydning for, om de unge tror, at de vil være arbejdsløse i en alder af 25 år. 28% af de etniske unge fra etniske minoriteter er usikre på, om de er arbejdsløse i 25-års-alderen imod 20% af danskerne.¹⁵ Dette forhold begrundes frygten for arbejdsløshed, som især ses blandt etniske unge fra etniske minoriteter i forrige afsnit.

Forventningerne er derudover blevet sammenlignet med, hvilket sprog de unge taler hjemme, forældrenes beskæftigelsessituation, de unges køn, klassetrin, kommune og skole, men ingen af disse faktorer viste sig at have signifikant betydning for forventningerne, når man tager hensyn til de andre faktorer. Hvad angår forventninger til at have børn i 25-års-alderen, er der ingen af disse baggrundsfaktorer, der har afgørende betydning.

Noter

4. Ved en fejl blev dette spørgsmål ikke stillet i den første indledende spørgeskemaundersøgelse.
5. Mobning kan defineres ud fra følgende forhold: at den unge »drilles meget« eller bliver »holdt udenfor« af de andre elever.
6. Det faglige niveau er målt ud fra fire spørgsmål, som alle viser sig at hænge nøje sammen med, hvilke års- og eksamenskarakterer de ender op med ved folkeskolens afslutning. De unge er blevet spurgt: »Hvor god er du efter egen mening til følgende i skolen?«, hvor følgende fire underspørgsmål er anvendt: »at læse«, »skriftlig fremstilling«, »at regne« og »at udtrykke dig mundtligt«. For alle fire spørgsmål var der fire svarkategorier: »særdeles god«, »ganske god«, »nogenlunde god« og »ikke så god«. Det statistiske arbejde er baseret på et uvægtet indeks, hvor antallet af svar i kategorierne »særdeles god« og »ganske god« er talt op. Et enkelt spørgsmål, nemlig »skriftlig fremstilling«, har et forholdsvis højt antal unge valgt at lade stå ubesvaret hen. Hvis et enkelt spørgsmål i et indeks ikke er besvaret, betyder det imidlertid, at indekset ikke kan beregnes for den pågældende person. For at undgå et stort frafald er ubesvaret/udeladt i spørgsmålet om »skriftlig fremstilling« indgå i indekset, som om der var svaret enten »nogenlunde god« eller »ikke så god«, altså i den dårligste ende af selvbedømmelsen. De unge, der kun har ladet dette spørgsmål stå ubesvaret, men som i øvrigt har svaret på de andre spørgsmål i indekset, er dermed alle medtaget i det endelige indeks. Sammenhængene er fundet ved hjælp af en variansanalyse.
7. Udsvingene er så små, at det ikke med sikkerhed kan siges, om disse er udtryk for en virkelig forskel eller en statistisk tilfældighed. For at undgå misforståelser vil udsvingene derfor ikke blive illustreret her.

8. Disse sammenhænge er fundet ved hjælp af en logistisk regressionsanalyse, hvor den afhængige, binære variabel bestod af: 0 = dem der bruger *under* 1 time på lektier dagligt, 1 = dem der bruger *mere end* 1 time dagligt på lektier.
9. Afsnittet er baseret på spørgsmålene: »Hvordan har du det med dine klassekammerater? I hvor høj grad synes du selv, at de driller dig mere, end du bryder dig om?« og »Hvordan har du det med dine klassekammerater? I hvor høj grad synes du selv, at de holder dig udenfor?«. Begge spørgsmål har svarkategorier »i høj grad«, »i nogen grad«, »i ringe grad« og »slet ikke«, og spørgsmålene er besvaret af hhv. 807 og 794 informanter. Der er anvendt en indeksvariabel til de statistiske test, hvor informanterne er opdelt i to grupper: 110 informanter, som har svaret enten »i nogen grad« eller »i høj grad« på blot ét af de to spørgsmål, og en restgruppe på 681 informanter. I alt indgår 791 informanter i indeksvariablen. Der er anvendt logistisk regression til at afgøre, hvad der har betydning for mobningen. Der er anvendt variansanalyse til at afgøre, om mobningen har betydning for de unges vurdering af det faglige niveau. Derudover er anvendt gamma-test.
10. Analysen bygger på et spørgsmål, der hedder »Er du tilfreds med skolen?«, hvortil man kunne svare : 1) Særdeles tilfreds 2) Tilfreds 3) Nogenlunde tilfreds 4) Mindre tilfreds 5) Ikke tilfreds. Variablen er omkodet til en binær variabel bestående af: 0 = Tilfreds med skolen, 1 = Utilfreds med skolen. Sammenhængene er fundet ved hjælp af en logistisk regressionsanalyse.
11. Igen skal disse tal tages med det forbehold, at Nygårdscentret i Brøndby kun er repræsenteret af 10. klasseelever, og Stenvadsskolen i Farum kun er repræsenteret af 9. klasseelever.
12. Sammenhængene er fundet ved en logistisk regressionsanalyse med den afhængige, binære variabel: 0 = Har ikke fritidsjob, 1 = Har fritidsjob.
13. I denne analyse er følgende spørgsmål benyttet: Hvor meget bekymrer følgende dig ved fremtiden (om 5-10 år)? – Miljøproblemer, – arbejdsløshed, – trusler om krig, – fald i levestandard i Danmark, – stigende ulighed mellem rige og fattige i Danmark, – racisme, – vold, – andet. Til dette kunne man svare: 1) Bekymrer mig meget, 2) Bekymrer mig noget, 3) Bekymrer mig kun lidt, 4) Bekymrer mig slet ikke. I analysen er enkelte af emnerne valgt ud, og der er lavet en logistisk regressionsanalyse med den binære, afhængige variabel: 0 = Bekymrer mig meget, 1 = Bekymrer mig noget, lidt eller slet ikke.
14. Analysen bygger her på spørgsmålet: Hvordan tror du, dit liv ser ud i 25-års-alderen? – Er du (stadig) under uddannelse? – Bor du (stadig) hjemme? – Er du gift, eller bor sammen med en kæreste? – Bor du i Danmark? – Er du arbejdsløs? – Har du børn? Heraf er udvalgt spørgsmålene om uddannelse, arbejdsløshed og børn. De unge kunne svare: 1) Ja, det tror jeg, 2) Nej, det tror jeg ikke, 3) Ved ikke. Ved samtlige analyser er der først benyttet variansanalyse, men da analysen for forventning om arbejdsløshed ikke viste varianshomogenitet, er der i stedet benyttet en logistisk regression. Denne blev foretaget med den binære, afhængige variabel: 0 = Ja, det tror jeg eller ved ikke, 1 = Nej, det tror jeg ikke.
15. Disse tal dækker både over »ved ikke« og »ja« svar, og heraf udgør »ved ikke« svarene 95%.

4 Valget af ungdomsuddannelse

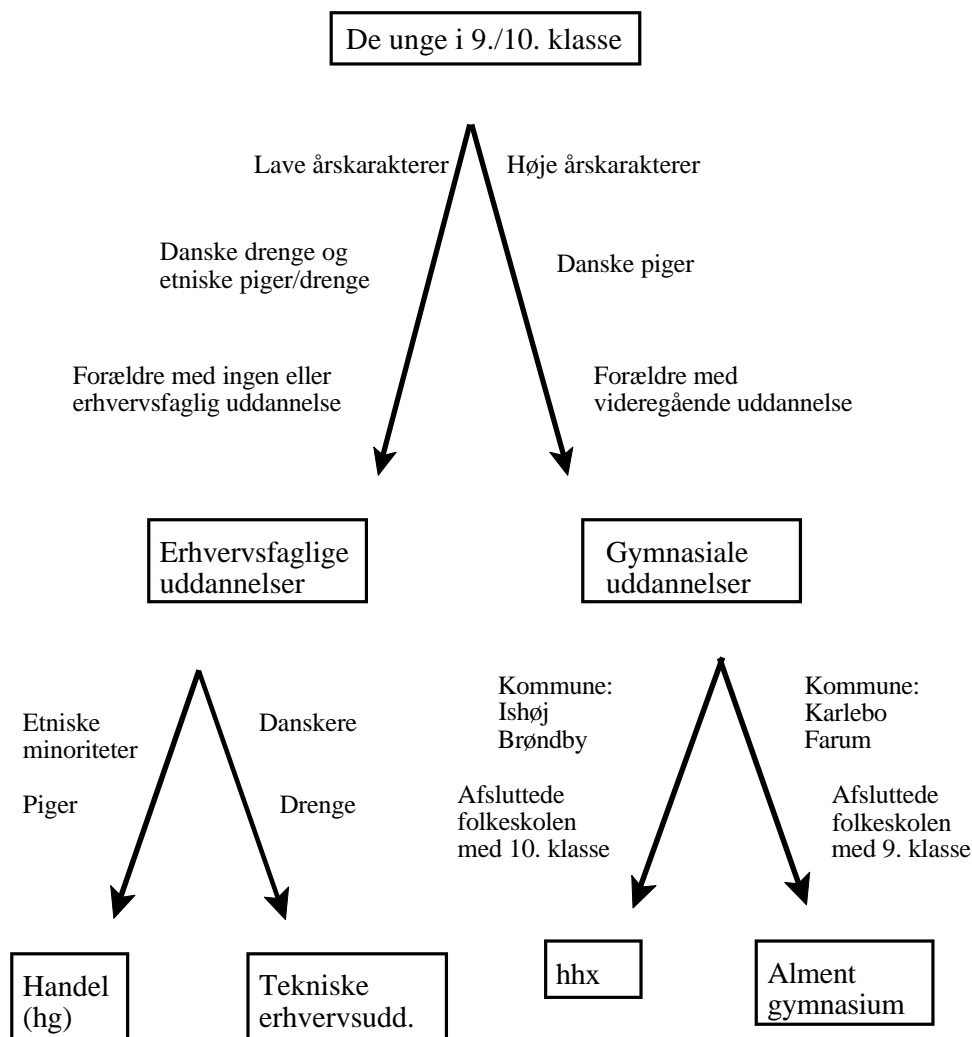
4.1 Hvem vælger hvilken uddannelse?

De unges valg af ungdomsuddannelse¹⁶ belyses ud fra en antagelse om, at de unge først vælger mellem en *gymnasial* og en *erhvervsfaglig uddannelse*, for derefter at vælge en konkret uddannelse inden for en af de to retninger.¹⁷ Inden for de to uddannelsesretninger sammenlignes de to mest populære uddannelsesformer. Disse er det almene gymnasium over for den erhvervsgymnasiale uddannelse, især højere handelseksamen (hhx), og handelsgrunduddannelsen (hg) over for de tekniske erhvervsuddannelser.

Figur 4.1 er en grov skitsering af, hvilke baggrundsfaktorer der har indflydelse på de unges valg af ungdomsuddannelse. Derudover har de unges holdninger og forventninger i 9. og 10. klasse i folkeskolen sammenhæng med deres valg.

Udgangspunktet for analysen er den uddannelse, de unge er i gang med to år efter, og ikke deres valg i 9. og 10. klasse ud fra betragtningen, at det var vigtigere at analysere sammenhængen mellem, hvilken uddannelse de unge rent faktisk valgte at gå i gang med, frem for den uddannelse, de forventede at gå i gang med. Samtidig var det vigtigt for analysen, at de unge var gået ud af folkeskolen (en del gik ved undersøgelsens start i 9. klasse og valgte 10. klasse, hvor valget efter 10. klasse er mere sigende).

Figur 4.1 Baggrundsfaktorenes betydning for uddannelsesvalget

Som figuren illustrerer, er det en overvægt af danske piger, fagligt stærke unge med høje årskarakterer og unge med forældre med en videregående uddannelse, som vælger en gymnasial uddannelse. Især unge fra Brøndby og Ishøj, som har gået i 10. klasse, vælger handelsgymnasiet, hvorimod unge fra Karlebo og Farum i højere grad går direkte fra 9. klasse i det almene gymnasium. Derudover er der ikke noget klart mønster i de unges valg.

Blandt de unge, der vælger en erhvervsfaglig uddannelse, er der en overvægt af danske drenge og unge fra etniske minoriteter (piger såvel som drenge) med dårlige årskarakterer i folkeskolen (under middel) og forældre enten uden uddannelse eller med en faglig uddannelse. Blandt disse er det

især de unge fra de etniske minoriteter og pigerne, der vælger handelsgrunduddannelsen (hg), og danske unge og drengene (såvel danske som unge fra de etniske minoriteter), der vælger en erhvervsteknisk uddannelse.

Desuden er der en hel række holdninger, interesser og fremtidsforventninger i 9.-10. klasse i folkeskolen, som statistisk viser sig at have sammenhæng med de unges uddannelsesvalg. Men her kan det være svært at adskille »hønen fra ægget« – idet nogle af holdningerne i 9. og 10. klasse er præget af de unges valg.

De kvalitative interviews nuancerer det statistiske materiale. For det første oplever de interviewede unge sjældent, at de samme faktorer, som skitseret ovenfor, har betydning for deres egne valg af uddannelse. For det andet vil der ofte være individuelle forhold omkring den enkelte unge, familien og vennerne, som i sidste ende viser sig at være udslagsgivende for uddannelsesvalget.

Figur 4.1 skal læses med to forbehold: For det første følger de unges valg af uddannelser ikke nødvendigvis den struktur, der er angivet på skemaet. Et oplagt eksempel er de unge, som først vælger tekniske uddannelser og alment gymnasium fra, og derefter vælger mellem hg og hhx, to handelsuddannelser på forskelligt niveau. For det andet er figuren baseret på analyser, hvor kun de nævnte oftest valgte uddannelser er inddraget. Fx er htx (teknisk gymnasial uddannelse) og social- og sundhedsuddannelserne ikke medtaget i de statistiske analyser, der ligger til grund for det nederste led i figuren, da kun meget få unge valgte disse uddannelser.

I de følgende afsnit vil de unge, der har valgt en gymnasial uddannelse, blive sammenlignet med de unge, der har valgt en erhvervsfaglig uddannelse, for at se, hvad der betinger valget¹⁸.

Ved en gymnasial uddannelse forstås uddannelser, som lægger op til videregående uddannelser – dvs. det almene gymnasium, hf (højere forberedelseseksamen), htx (højere teknisk eksamen) og hhx (højere handelseksamen). Ved en erhvervsfaglig uddannelse forstås derimod en uddannelse, som er direkte orienteret mod et bestemt erhverv – analysen her bygger på: social- og sundhedsuddannelsen, handels- og kontoruddannelsen (hg) og andre erhvervsorienterede uddannelser (såsom til klinikassistent og mekaniker).

4.2 De unges faglige niveau

De årskarakterer, de unge har opnået i folkeskolen, har en nær sammenhæng med valget mellem en erhvervsfaglig uddannelse og en gymnasial uddannelse, hvilket er naturligt i betragtning af, at skolens vurdering af den unges egnethed til gymnasiet især vil være baseret på elevens karakterer (samt modenhed).

Tabel 4.1 Sammenhængen mellem årskarakterer og uddannelsesvalg

Årskarakterer	Erhvervsfaglig uddannelse	Gymnasial uddannelse	Alle unge = 100%
Under middel	72%	28%	60
Middel	34%	66%	140
Over middel	9%	92%	129

Chi² p-værdi: 0,000.

Tabel 4.1 bygger på en kategorisering af årskaraktererne, hvor et karaktergennemsnit på under 8 defineres som »under middel«, et gennemsnit imellem 8 og 9 regnes for at være »middel«, og gennemsnit over 9 kategoriseres som »over middel«. Som det fremgår af tabellen, vælger de fleste af de elever, der har årskarakterer omkring middel eller over middel, en gymnasial uddannelse, hvorimod de unge med årskarakterer under middel i højere grad vælger en erhvervsfaglig uddannelse. Især de unge fra etniske minoriteter har lave årskarakterer. De danske piger er dem, der ligger højest (jf. tabel B3.1 og B3.2 i bilag 3).

Med andre ord vælger de unge, der fagligt klarer sig bedst i folkeskolen, i højere grad en gymnasial uddannelse, som lægger op til en videregående uddannelse, mens de unge, der klarer sig fagligt dårligt i folkeskolen, i højere grad vælger mere praktiske og erhvervsrettede uddannelser.

Selv om der er en tæt sammenhæng mellem elevernes årskarakterer og deres egen vurdering af faglige kvalifikationer, er årskaraktererne mest sigende for det fremtidige uddannelsesvalg.¹⁹

Denne sammenhæng mellem fagligt niveau og uddannelsesvalg understøttes af flere andre undersøgelser. Eksempelvis påviser Poul Skovs »Unge fremtid – meget afgøres tidligt« (1998), at de unges faglige niveau målt efter deres egen vurdering er afgørende for uddannelsesvalget. Torben

Pilegaard Jensen et al. har i undersøgelsen »Valg og veje i ungdomsuddannelserne« (1997) vist, at unge med gode boglige kundskaber i folkeskolen oftest vælger en gymnasial uddannelse, samt at det har betydning, hvor mange udvidede afgangsprøver efter 9. og 10. klasse, de unge har taget.

De gymnasiale uddannelser kræver en vis boglig kunnen, og derfor er det naturligt, at de bogligt stærke i folkeskolen også vælger en gymnasial uddannelse, mens de måske mere praktisk orienterede unge vælger en erhvervsfaglig uddannelse. Samtidig har undersøgelsen også vist (jf. kapitel 3), at de unges faglige niveau hænger nøje sammen med forældrenes erhverv, så den sociale arv slår altså også igennem her (jf. tabel B3.3 i bilag 3).

Interview: Det faglige niveau

Interviewene viser imidlertid, at forholdet mellem fagligt niveau, karakterer, læreres råd og uddannelsesvalg er mere nuanceret end som så. Blandt de interviewede unge gives der udtryk for, at lærernes råd og godkendelser til uddannelser (som har hængt nøje sammen med deres faglige standpunkt) har haft stor betydning for valget af uddannelse.

Kenneth (jf. bilag 2) havde fx længe drømt om at blive Falckredder. Han havde ikke klaret sig specielt godt fagligt i de første 9 år af folkeskolen, fordi han havde det dårligt med både klassekammeraterne og lærerne. Men da han kom i 10. klasse på en anden skole og dermed fik en ny chance, steg hans karakterer pludselig voldsomt, og hans lærere erklærede ham egnet til hhx (højere handelseksamen). Det opmuntrede ham og fik ham til at vælge handelsskolen. Efter et år forlod han dog denne uddannelse, da det alligevel ikke var det, han ønskede, for så igen at forsøge at blive Falckredder.

Morten fortæller, at han i folkeskolen havde været vant til at få gode karakterer, selvom han ikke lavede lektier, og det havde nærmest været en leg for ham. Han fik imidlertid et chok, da han kom på hhx, idet han pludselig fik lave karakterer, og derfor valgte han at gå ud.

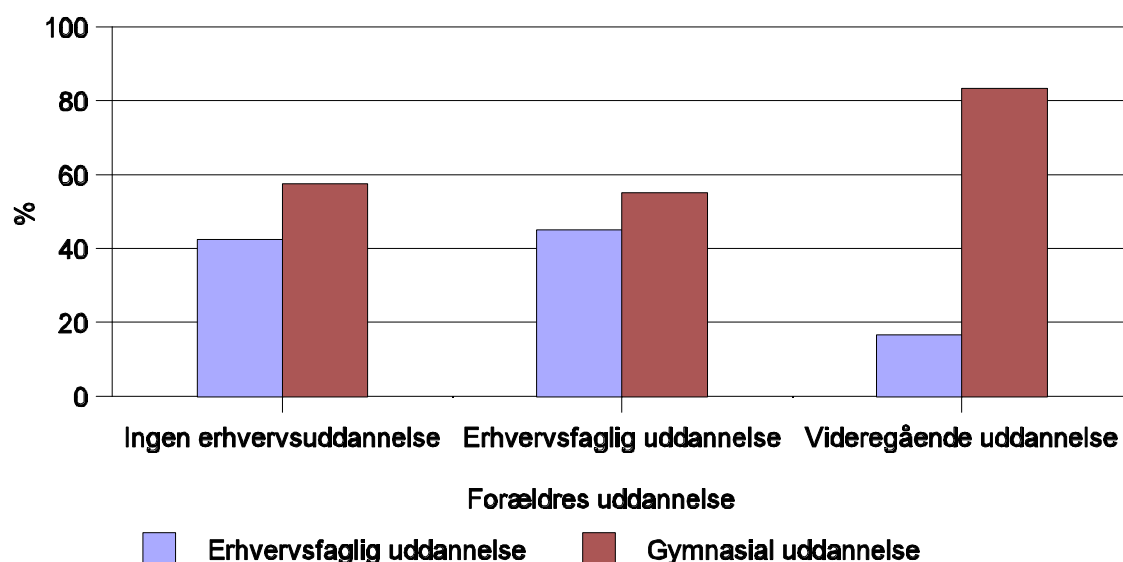
Eksemplerne her viser, at det ikke altid er karaktererne, der er afgørende for, hvorvidt man vælger eller kan klare en gymnasial uddannelse. Andre faktorer som den sociale modenhed, interesse og vilje har også en vigtig betydning. Da interviewene samtidig viser, at de unge vægter lærernes råd utroligt højt, er det vigtigt, at lærerne tager disse faktorer med i betragtning, når de vejleder de unge.

4.3 Den sociale baggrund og forældrenes uddannelse

En anden vigtig faktor, der tilsyneladende betinger de unges valg mellem en gymnasial og en erhvervsfaglig uddannelse, er forældrenes uddannelsesbaggrund vurderet ud fra den af forældrene, der har den højeste uddannelse.

Af populationen på 368 unge (som indgik i sidste spørgeskemaundersøgelse), er det især børn af forældre med en videregående uddannelse, der vælger en gymnasial uddannelse (jf. figur 4.2). Samtidig har de fleste af de unge, der vælger en erhvervsfaglig uddannelse, forældre der selv har en erhvervsfaglig uddannelse eller slet ikke har nogen erhvervsuddannelse.

Figur 4.2 Sammenhængen mellem forældrenes uddannelse og de unges uddannelsesvalg

Som tidligere undersøgelser (fx Hansen 1997; Pilegaard Jensen et al. 1997) også har vist, slår den sociale arv målt efter forældrenes uddannelsesniveau altså i høj grad igennem blandt de unge, således at de unge vælger nogenlunde samme uddannelsesvej som deres forældre. Denne sammenhæng er problematisk, fordi den viser, at de sociale uligheder i rekrutteringen til uddannelserne måske betyder, at velbegavede og interesserede børn med en ringe socioøkonomisk baggrund ikke konkurrerer på lige vilkår med børn

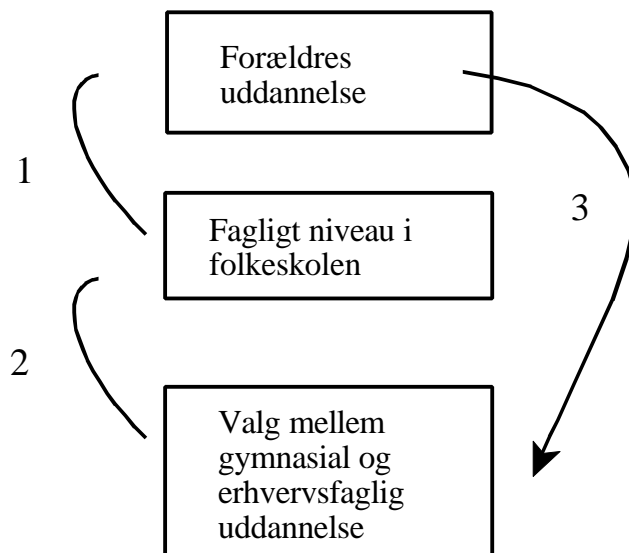
med god socioøkonomiske baggrund.

Også teoretisk beskæftiger stadig flere og flere sig med problemet, hvor især den franske sociolog Pierre Bourdieu har gjort sig bemærket. Bourdieu har bl.a. påpeget sproget som en faktor, der bidrager til uligheden i skolen. Han mener, at da sproget indlæres i en meget tidlig alder, er det stærkt præget af det socioøkonomiske miljø, barnet vokser op i. Således kommer børn af »dannede« forældre til at tale et helt andet sprog end børn af arbejderklassen, som kommer til at tale et mere »folkeligt sprog«, ligesom børn af veluddannede forældre ofte har det, Bourdieu kalder en stor »kulturel kapital«, idet de modtager flere intellektuelle stimuli/påvirkninger fra forældrene. Da lærerne selv udgør en forholdsvis homogen gruppe af personer fra »middelklassen«, undervises der i folkeskolen kun i det »dannede« sprog, ligesom man forventer, at eleverne svarer og skriver i et bestemt sprog. Derfor er der en forskelsbehandling af børn fra dårligere socioøkonomiske kår set i forhold til børn fra bedre kår, og de sidste har derved sværere ved at gøre sig gældende i skolen. Forskelsbehandlingen er hverken synlig for lærerne eller eleverne, og derfor kalder Bourdieu den en »symbolsk vold« (Bourdieu & Passeron 1977).

Så skal man sikre ligheden i uddannelsessystemet, er man nødt til først at bevidstgøre lærere og forældre om denne forskelsbehandling på grund af sproglige forhold. Bourdieus teori skal dog tages med et vist forbehold, da den er baseret på det franske undervisningssystem i 60'erne, som i høj grad adskiller sig fra det danske i og med, at classeskellene står langt skarpere i Frankrig end i Danmark, og fordi undervisningssystemet fungerer anderledes i Frankrig end i Danmark. Ikke desto mindre har diskussionen om betydningen af den forholdsvis homogene gruppe af lærere fra middelklassen også været oppe at vende i Danmark, idet lærernes normer står i modsætning til normerne hos elever fra lavere socialgrupper. Bourdieus teori giver altså et godt bud på, hvorfor den sociale arv fortsat slår så stærkt igennem, når det gælder uddannelse, trods årtiers politiske forsøg på at skabe større lighed.

I denne undersøgelse har vi allerede set den sociale arv slå igennem på to niveauer, som kan opstilles i en model som figur 4.3:

Figur 4.3 Sammenhængen mellem forældres arbejde/uddannelse, de unges faglige niveau og uddannelsesvalg

For det første har forældrenes baggrund i form af enten uddannelse eller erhverv en direkte betydning for uddannelsesvalget (pil nr.3). For det andet har forældrebaggrunden en betydning via børnenes faglige niveau (pil nr. 1 og 2, jf. afsnit 3.2 og 4.1.1). Disse resultater viser, at en del allerede er afgjort i den unges opvækst, hvad angår de unges uddannelsesvalg.

Denne dobbeltsidige indvirkning fra opvækstmiljøet - direkte og via det faglige niveau - er ikke noget overraskende resultat, men en kendsgerning, der understøttes af bl.a. Dines Andersens undersøgelse fra 1997 med to tusind 9. klasseselever, altså en større population, og dermed et sikrere grundlag, end i denne undersøgelse. Andersens undersøgelse bygger dog kun på besvarelser fra 9. klasseselever, så elevernes forventninger er ikke sammenholdt med deres konkrete valg eller fravalg af ungdomsuddannelse (Andersen 1997).

Den sociale arv slår imidlertid ikke kun igennem via det faglige niveau, men sandsynligvis også gennem de unges forventninger til fremtiden, og holdninger til hvad der definerer et godt liv. Hvis forældrene selv har en uddannelse, er der sandsynlighed for, at de unge vil anse et langt uddannelsesforløb for mere attråværdigt, end hvis forældrene har en kort uddannelse. For at holde figuren simpel, er det ikke markeret på figur 4.3, men man kan

eventuelt forestille sig en kasse med holdninger placeret ved siden af det faglige niveau på figuren. Spørgsmålet om holdninger og forventninger vil blive nærmere belyst i afsnit 4.6.

Interview: Familiens betydning for uddannelsesvalget

Ifølge interviewene med de unge har flere af de unges forældre meget store forventninger til børnenes uddannelse, og forældrene blandt de etniske minoriteter synes generelt at være endnu mere opmærksomme på, at deres børn får en ordentlig uddannelse, passer deres skole, får gode karakterer osv, end de danske forældre.

De unge fra de etniske minoriteter giver forskellige forklaringer på dette forhold. Nogle fortæller, at deres forældre er bange for, at deres børn skal opleve arbejdsløshed og ustabile job, som de selv har erfaret, fordi de ikke har haft den relevante uddannelse eller ikke behersker det danske sprog godt nok:

»De vil meget gerne have, at jeg skal læse, fordi de vil ikke have, at jeg skal være ligesom dem [...] Min far blev faktisk meget glad for, at jeg kom ind på kommunen« (Neslihan).

Andre etniske minoritetsforældre mener, at de unge skal udnytte muligheden for at få en god uddannelse i Danmark, og nogle er bange for, at de unge aldrig får en uddannelse, hvis først de kommer ud at arbejde. De ved, at uddannelse giver status i samfundet og større sikkerhed for at få job, og ser helst, at deres børn får en høj uddannelse og bliver enten læger eller ingeniører, og at de derfor vælger en gymnasial uddannelse (jf. også Mehlbye 1994).

De unge fra de etniske minoriteter fortæller yderligere, at deres forældre oftest er meget stolte af dem, hvis de klarer sig godt. Fatima mener, at hendes forældre har dårlig samvittighed, fordi de sendte hende til Tyrkiet i nogle år, hvilket kunne have forringet hendes chancer for at opnå en god uddannelse her i landet. Derfor havde hendes forældre og folkeskolelærere nærmest presset hende til ikke at omgås andre unge fra etniske minoriteter, men alene at tale med danske unge. Nu hvor Fatima var kommet på gymnasiet, var forældrene meget stolte af hende.

Blandt de etniske minoritetsunge findes flere eksempler på unge, der

opnår en langt højere uddannelse end deres forældre. Muhammed er begyndt på hhx og regner med at læse økonomi bagefter, selvom ingen af forældrene har en uddannelse. Moderen er analfabet og har noget ufaglært arbejde, og hans far har bl.a. haft arbejde i en bank og på en fabrik, men er nu arbejdsløs. Muhammed begrundet selv sit valg af hhx med, at hans fætre og kusiner har gået på handelsskolen. Men også hans far havde en vis indflydelse:

»Jah, min far sagde, jeg skulle vælge handelsskolen. Nej, men det lyder også meget interessant, for jeg kan godt lide matematik og økonomi, og det er også sådan noget vi har [...] Det tror jeg da, de har [forventninger til, hvad han skal blive]. Men jeg ved ikke lige, hvad de skulle gå ud på. Selvfølgelig vil de helst have, at jeg ikke åbner en kiosk«.

Muhammed her er således et godt billede på den pakistanske mønsterbryder.

Flere af de danske unge fortæller derimod, at de ikke har følt, at forældrene har haft nogen ambitioner på deres vegne, men at de blot har støttet dem i deres egne valg. Forældrene har dog altid været villige til at hjælpe, hvis de unge var usikre på noget. Således har de danske forældre kun forsøgt at påvirke børnenes uddannelsesvalg, hvis de unge ikke lavede noget, var havnet i småkriminalitet eller lignende. I de tilfælde hvor de danske forældre har ambitioner på børnenes vegne, virker de unge ikke nær så påvirkelige over for forældrenes ønsker, som de unge fra etniske minoriteter. Flere af de danske unge fortæller, at de direkte har sat sig op imod forældrene. Men selv om danskerne ikke oplever noget pres fra forældrene, er forældrene ikke uden betydning for uddannelsesvalget. Kenneth fortæller, at han indirekte har opfyldt sin fars drøm om at blive Falckredder ved selv at blive det:

»Jeg ved, at min far så gerne, at jeg blev brandmand eller Falckredder ikke, så det er jo lidt hans drøm, der går i opfyldelse, men de har aldrig presset mig«

Sammenligner man forældrenes uddannelses- og erhvervsbaggrunde blandt

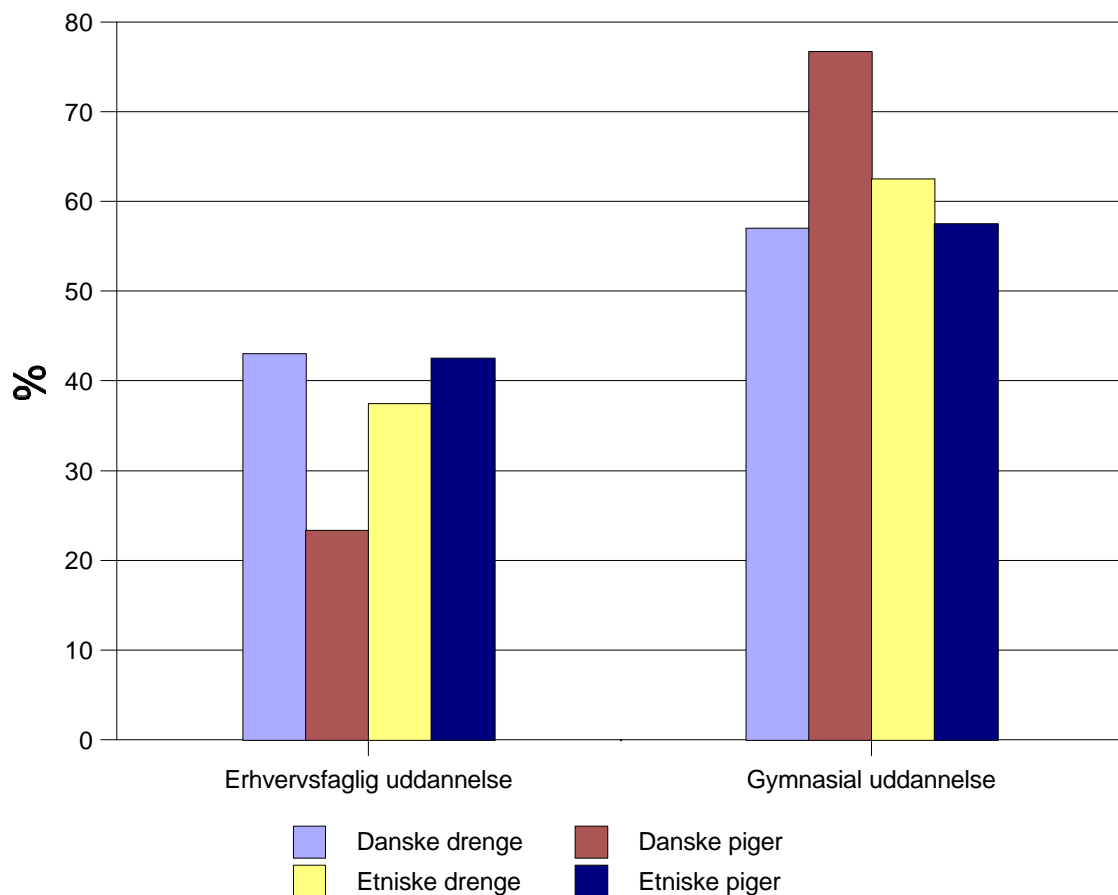
de unge, der deltog i interviewene, er der en markant forskel på unge fra de etniske minoriteter og danske unge. Blandt de etniske minoritetsforældre er der flere uden uddannelse eller med meget kort uddannelse, og som nu er arbejdsløse eller lever i ustabile jobsituationer, end der er blandt de danske forældre. Ifølge teorien om den sociale arv, skulle disse mønstre netop genspejle sig i næste generation, men det er altså ikke helt tilfældet blandt de interviewede unge.

4.4 **Den unges køn og etniske baggrund**

Ud over den sociale arv og det faglige niveau i folkeskolen, har den etniske baggrund og køn også en vigtig betydning for, om man vælger en gymnasial eller en erhvervsfaglig uddannelse.

Der er ikke i sig selv forskel på de unge fra de etniske minoriteter og danske unges valg mellem en erhvervsfaglig og en gymnasial uddannelse, og ligeledes er der heller ikke nogen markant forskel mellem pigernes og drengenes valg. Men køn og etnisk baggrund i kombination med hinanden viser sig derimod at have betydning, da det især er de danske piger, der vælger en gymnasial uddannelse, hvor der mellem danske drenge og de etniske piger og drenge ikke er nogen markant forskel på, hvor mange, der vælger henholdsvis en erhvervsfaglig og en gymnasial uddannelse (jf. figur 4.4).

Figur 4.4 Sammenhængen mellem uddannelsesvalg og de unges køn og etniske baggrund

Blandt de danske piger vælger 77% en gymnasial uddannelse og kun 23% en erhvervsfaglig uddannelse. Blandt de danske drenge samt unge fra etniske minoriteter (piger såvel som drenge) vælger omkring 60% en gymnasial uddannelse og ca. 40% en erhvervsfaglig uddannelse. Tidligere undersøgelser, fx Pilegaard et al.: »Valg og veje i ungdomsuddannelserne« fra 1997 viser også, at det især er danske piger, der vælger en gymnasial uddannelse. I denne undersøgelse synes dette at hænge sammen med, at pigerne også klarede sig bogligt bedst i folkeskolen.

Interview: Kønnen og den etniske baggrunds betydning

Ud over, at de etniske minoritetsforældre synes at være meget ambitiøse på deres børns vegne, nævner de unge fra de etniske minoriteter kun få eksempler på, at deres etniske baggrund har været en barriere eller haft direkte betydning af enten positiv eller negativ karakter for deres valg af uddannel-

se og erhverv.

Den etniske baggrund har været en barriere for de unge fra de etniske minoriteter, hvilket fx Neslihan kan fortælle, idet hendes drømmejob i mange år havde været at blive sygeplejerske. Det måtte hun dog opgive, fordi det ifølge hendes familie og deres venner ikke var passende for en tyrkisk pige med skiftende arbejdstider, når hun engang skulle passe mand, børn og hjem.

Muhammed beretter, at han ikke kunne komme til jobsamtale, da han nævnte sit udenlandske navn, hvorimod de gerne ville tale med ham, da han senere ringede og sagde, at han hed Peter.

Man kunne forestille sig, at unge fra etniske minoriteter såvel som danske unge havde en tendens til at vælge en bestemt uddannelsesretning, således at en uddannelse er »mode« for etniske minoriteter, mens en anden uddannelse er »mode« for danskerne. Det er fx en udbredt opfattelse, at unge fra etniske minoriteter holder sig til hg-uddannelsen. Dette er der dog modstridende opfattelser af blandt de unge fra de etniske minoriteter og de danske unge. Mange af de danske unge nævner, at unge fra de etniske minoriteter oftest vælger at tage hg og ikke vælger højere uddannelser, hvilket de unge fra de etniske minoriteter ikke er enig med dem i.

Baggrunden for de unge danskeres holdning er, at de oplever, at de unge fra de etniske minoriteter ikke synes særlig målrettede med deres uddannelse. Derudover synes danske unge, at de unge fra de etniske minoriteter har en tendens til at samle sig i klier, hvor de kun taler deres eget sprog, og således ikke rigtig blander sig med danske unge, hvilket kan virke hæmmende for både danske unges og etniske unges uddannelse (jf. også Mehlbye 1996).

De unge fra de etniske minoriteter fortæller selv, at de naturligt nok har venner af samme etniske baggrund, men at de har lige så mange danske venner. Flere af de unge fra de etniske minoriteter, der interviewedes, tager direkte afstand fra de etniske klinedannelser og siger, at de selv føler sig bedre til rette blandt danskere. De har nemlig en fornemmelse af, at de kommer længere med deres uddannelse, hvis de blander sig med danskerne.

Selv om unge fra de etniske minoriteter naturligvis har fået ekstra undervisning i dansk og godt kan have problemer med fx at læse gamle danske digte, opfatter de alligevel ikke selv sproget som et stort problem, til trods for at enkelte af dem synes at have sprogvanskeligheder under interviewet.

De unge fra de etniske minoriteter ser også ud til at kunne bruge deres baggrund til noget positivt. Nogle nævner fx, at de muligvis kunne tænke sig et internationalt job, hvor de kunne kombinere ophold i deres respektive »hjemlande« med livet i Danmark. Flere af de unge fra de etniske minoriteter i interviewene mener slet ikke, at deres etniske baggrund har haft betydning for de uddannelsesvalg, de har truffet. Ligeledes fortæller flere, at de aldrig har haft problemer med at få job.

Det er desværre ikke muligt at give en mere uddybende forklaring på, hvorfor det især er danske piger, der vælger en gymnasial uddannelse ud fra interviewene, da der ikke var nogen af de interviewede danske piger, der har valgt en gymnasial uddannelse. To af de danske piger havde godt nok påbegyndt henholdsvis gymnasiet og hhx, men faldt meget hurtigt fra, fordi den ene ikke kunne følge med fagligt, og den anden savnede noget mere praktisk orienteret i uddannelsen.

4.5 **De unges holdninger og forventninger til fremtiden**

Undersøgelsen viser, at de unge, der i folkeskolens 9. eller 10. klasse vidste, hvilket erhverv de ville vælge, når de blev voksne, i højere grad vælger en erhvervsfaglig uddannelse end en gymnasial uddannelse. Således har 44% af de unge, der vidste, hvad de ville være, valgt en erhvervsfaglig uddannelse, imod kun 22% af de unge, der ikke vidste, hvad de ville være.

Omvendt har tre fjerdedele (78%) af dem, der ikke vidste, hvad de ville være, valgt en gymnasial uddannelse, imod 56% af dem, der vidste, hvad de ville være.

Denne sammenhæng afspejler, at valget af en erhvervsfaglig uddannelse oftest kræver, at den unge indstiller sig på et bestemt erhverv, da man her bliver uddannet direkte til et bestemt job, hvorimod de gymnasiale uddannelser blot lægger op til videre uddannelse og derved åbner mulighed for flere erhvervsretninger. Der er således grund til at tro, at unge, der vælger en gymnasial uddannelse, udskyder det endelige valg til senere. En tilsvarende forklaring af sammenhængen mellem planlægningshorisont og uddannelsesvalg findes i Andersen 1997 (s. 22-23).

I 1996, da de unge i undersøgelsen gik enten i 9. eller 10. klasse, blev de

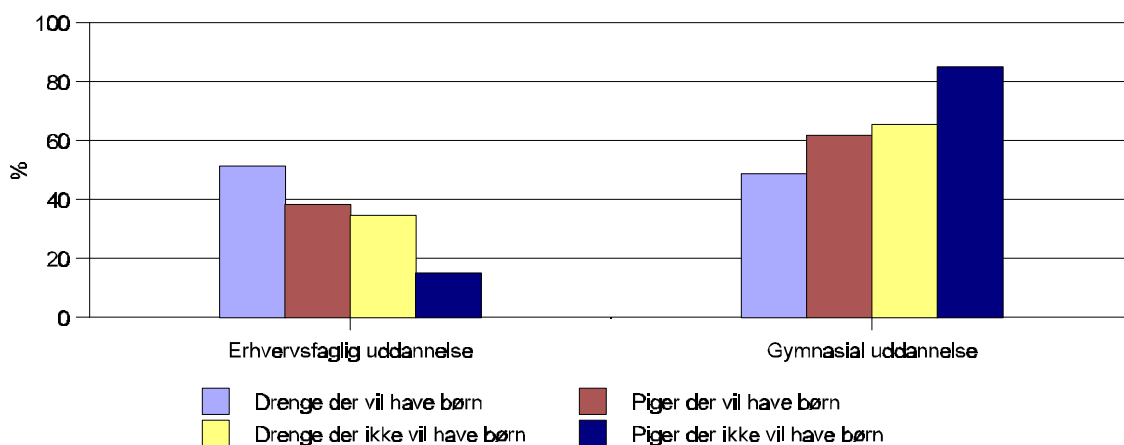
endvidere spurgt, om de mente, de ville have børn i 25-års-alderen. Ser man på uddannelsesvalgene, er det tydeligt dem, der ikke mente, de ville have børn i 25-års-alderen, der har valgt en gymnasial uddannelse – nemlig tre fjerdedele (76%).

Derimod er der kun lidt over halvdelen (56%) af de unge, der enten var i tvivl eller mente, de ville have børn i en alder af 25 år, der har valgt en gymnasial uddannelse.

De unges køn har dog også en betydning i denne sammenhæng (jf. figur 4.5). Der er nemlig flere af de piger, der enten mente eller betvivlede, at de ville have børn i 25-års-alderen, der har valgt en gymnasial uddannelse (62%), end blandt de drenge, der forventede det samme (49%). Denne sammenhæng afspejler, at pigernes interesse for de gymnasiale uddannelser (og dermed evt. også videregående uddannelser) formentlig er større end ønsket om at stifte familie i en tidlig alder.

Figur 4.5 Forholdet mellem uddannelsesvalg og ønsket om at have børn i 25-års-alderen samt køn

Blandt unge, der i folkeskoletiden ønskede at beskæftige sig med praktisk/fysisk arbejde, har over halvdelen (58%) alligevel valgt en gymnasial

ungdomsuddannelse, som ellers ikke lægger op til et praktisk/fysisk erhverv. Men til sammenligning har tre fjerdedele (75%) af de unge, der i folkeskoletiden ikke ønskede at beskæftige sig med praktisk/fysisk arbejde, valgt en gymnasial uddannelse. Således har langt flere af de unge, der ikke interesserede sig for praktisk/fysisk arbejde valgt en gymnasial uddannelse, hvori- mod de unge med interesse for det praktiske/fysiske forventeligt nok i

højere grad har valgt en erhvervsfaglig uddannelse.

Derudover viser der sig at være forskel på unge fra de etniske minoriteter og danske unge, når det gælder sammenhængen mellem interessen for det fysiske/praktiske arbejde og uddannelsesvalget. Hvis de unge fra de etniske minoriteter interesserer sig for det praktiske/fysiske arbejde, vælger de i højere grad en erhvervsfaglig uddannelse end danske unge med samme interesse (jf. tabel 4.2).

Tabel 4.2 Etnisk baggrund, ønsket om at beskæftige sig med praktisk/fysisk arbejde og uddannelsesvalg

Etnisk baggrund	Ønsker at beskæftige sig med praktisk/fysisk arbejde	Erhvervsfaglig uddannelse	Gymnasial uddannelse	Alle unge = 100%
Dansk/vestlig	I høj grad/i nogen grad	40%	60%	162
	I ringe grad/slet ikke	24%	76%	172
Ikke-vestlig	I høj grad/i nogen grad	55%	43%	30
	I ringe grad/slet ikke	29%	71%	48

Bem.: For dansk/vestlig χ^2 p-værdi: 0,001.

For ikke-vestlig χ^2 p-værdi: 0,015.

Yderligere er der en sammenhæng mellem køn, uddannelsesvalg og de unge, der i folkeskolen interesserede sig for kommunikation. Der er nemlig flere af de piger (81%), der i folkeskolen ønskede at beskæftige sig med kommunikation, der vælger en gymnasial uddannelse, end drenge (65%) med samme interesse. Dette forhold afspejler igen pigernes større interesse for de gymnasiale uddannelser.

Valget af ungdomsuddannelse hænger tilsyneladende også sammen med forventningen til fremtidige beskæftigelsesmuligheder. Blandt de unge, der tillagde fremtidige beskæftigelsesmuligheder en stor eller særdeles stor betydning for valget af uddannelse, har 71% valgt en gymnasial uddannelse. Til sammenligning har kun 56% af de unge, der ikke tillagde fremtidige

beskæftigelsesmuligheder en betydning ved valget af uddannelse, valgt en gymnasial uddannelse. Men køn har også indflydelse på denne sammenhæng. Der er nemlig flere af de piger (81%), der overvejede beskæftigelsesmulighederne i forbindelse med uddannelsesvalget, der vælger en gymnasial uddannelse, end der er blandt de drenge, der gjorde sig samme overvejelse (60%).

Disse sammenhænge mellem holdninger/forventninger i folkeskoletiden og valget af uddannelse påpeger, at mange af de unge allerede ved nogenlunde, hvad de vil med deres liv i 9./10. klasse, dvs. med hensyn til om de vil satse på en lang uddannelse eller vil stifte familie og få arbejde i en tidlig alder.

4.6 **Hvilken gymnasial uddannelse vælger de unge?**

Når de unge skal vælge mellem gymnasiale uddannelser, vælger de fleste enten handelsgymnasiet (hvx) eller alment gymnasium. Kun få unge vælger det tekniske gymnasium (htx) og hf, som derfor ikke er medtaget i denne analyse.

Procentfordelingerne i dette afsnit er således baseret på de unge, som enten gik i alment gymnasium eller handelsgymnasium to år efter folkeskolen.

Valget af gymnasial uddannelse

Hvad angår de unges valg mellem hvx og det almene gymnasium, har især én faktor en iøjnefaldende betydning – nemlig kommunetilhørsforholdet.²⁰ Kun godt én ud af 10 unge vælger hvx i Karlebo og Farum Kommuner, hvorimod omkring halvdelen af de unge i Ishøj og Brøndby Kommuner vælger hvx. I den forbindelse skal det dog understreges, at der kun deltager unge fra 10. klasse i Brøndby Kommune, hvilket kunne have betydning for denne sammenhæng. Ikke desto mindre har kommunetilhørsforholdet en stor betydning for de unges valg.

Tabel 4.3 Valget mellem det almene gymnasium og handelsgymnasiet (hhx) i forhold til kommunetilhørsforhold blandt de unge, der valgte en gymnasial uddannelse

Kommune	Alment gymnasium	Handels- gymnasium hhx	Alle unge = 100%
Karlebo	90%	10%	78
Farum	87%	13%	63
Ishøj	52%	48%	65
Brøndby	50%	50%	26

Bem.: Chi² p-værdi: 0,000.

Selv om der gennemsnitligt er flere unge, hvis forældre har en lang uddannelse, som vælger det almene gymnasium frem for hhx, så er det ikke alene forældrenes uddannelsesniveau, der kan forklare de store forskelle kommunerne imellem, selv om det også spiller en rolle.

Blandt de unge i Karlebo og Farum Kommuner, hvis forældre ikke har en lang uddannelse, er der nemlig også langt flere, der vælger det almene gymnasium frem for handelsgymnasiet (hhx). I Brøndby og Ishøj Kommuner er det lige omvendt sådan, at også blandt de unge, hvis forældre har lange uddannelser, er der mange som vælger hhx frem for gymnasiet (jf. tabel 4.3). Der er ingen andre socioøkonomiske baggrundsvariabler, der kan forklare kommuneforskellene.

Der kan desuden være andre årsager til denne sammenhæng. For det første kan der have dannet sig særlige »kommunekulturer«, hvor det i nogle kommuner simpelthen bare er mere normalt at vælge det almene gymnasium frem for handels- eller teknisk gymnasium eller omvendt. I Nordsjælland er der en større tendens til, at unge går på det almene gymnasium end syd for København, hvor flere unge går på handelsgymnasiet. Forklaringen kan også ligge i skolevejledningen på skolerne, hvor fx skolevejlederne og lærerne kan have forskellig holdning til, hvor målrettet et forløb de unge skal gå ind i efter folkeskolen (jf. fx Mehlbye 1996).

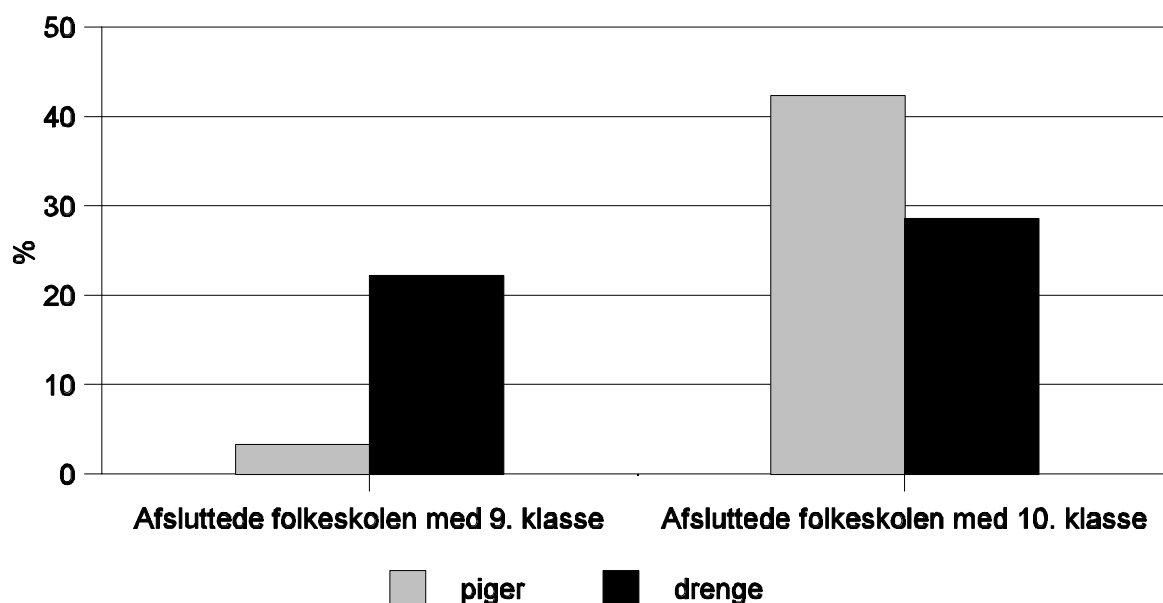
Det kan også skyldes, at de udvalgte kommuner i undersøgelsen er forskelligt placeret rent geografisk i forhold til uddannelsesinstitutionerne. I Ishøj og Albertslund Kommuner ligger to store handelsskoler, der åbenbart

tiltrækker mange af de unge fra området syd for København. Hvis de unge i Farum og Karlebo derimod ønsker at gå på handelsskole, må de søge til andre nordsjællandske kommuner, fx Hillerød, da der ikke ligger en handelsskole i deres egne kommuner.

Foruden kommunetilhørsforholdet har det desuden en afgørende betydning for de unges valg, om de afslutter folkeskolen med 9. eller 10. klasse (jf. figur 4.6).

De unge, som afslutter folkeskolen med 9. klasse har en langt større tendens til at vælge det almene gymnasium, frem for de unge, der afslutter folkeskolen med 10. klasse. Dette synes også at hænge nært sammen med, at karakterniveauet blandt dem, der forlod folkeskolen efter 10. klasse er noget lavere set i forhold til de unge, der forlod folkeskolen efter 9. klasse (jf. bilagstabel B3.4 i bilag 3). Der er også en stor forskel mellem drenge og piger (jf. figur 4.7), idet kun 3% af de piger, som afslutter folkeskolen med 9. klasse vælger handelsgymnasiet (hhx) frem for det almene gymnasium, hvorimod det samme gælder for 42% af de piger, som afslutter folkeskolen med 10. klasse.

Figur 4.7 Sammenhængen mellem de unges valg af en gymnasial uddannelse, fordelt på de unges køn og tidspunkt for, hvornår de forlod folkeskolen

For drengenes vedkommende er forskellen mindre. Blandt de drenge, der afsluttede folkeskolen med 9. klasse, vælger 22% hhx frem for det almene gymnasium, mens 29% vælger hhx blandt dem, der afsluttede folkeskolen med 10. klasse.

Når de unge vælger en gymnasial uddannelse, må det antages, at også personlige holdninger, interesser og aktiviteter har betydning for, om de vælger det almene gymnasium eller handelsgymnasiet. Under hensyntagen til de allerede nævnte forhold af betydning (kommune, køn og hvornår de unge forlader folkeskolen) er der kun én ting, der har selvstændig betydning, nemlig i hvor høj grad de unge gerne vil arbejde med handel/penge.

Over halvdelen af de unge (54%), der to år efter folkeskolens afslutning er i gang med en hhx-uddannelse, markerer i 9. eller 10. klasse, at de »i høj grad« har lyst til at arbejde med handel/penge i fremtiden. Blandt de unge, der »slet ikke« ville arbejde med handel/penge i fremtiden, valgte kun 4% af de unge en hhx-uddannelse frem for det almene gymnasium.

Dette er selvfølgelig en naturlig sammenhæng, idet hhx-uddannelsen netop er en handelsuddannelse. Det kan dog ikke udelukkes, at sammenhængen er udtryk for en efterrationalisering fra de unges side, efter at de har valgt handelsskolen.

Interview: Valget af gymnasial uddannelse

To unge, der var venner fra Ishøj havde valgt hver sin uddannelse. Muhammed havde valgt at gå i 10. klasse og var i gang med hhx på 2. år. Ali gik direkte fra 9. klasse i sprogligt gymnasium. Begge drenge er født i Danmark af pakistanske forældre. Hvorfor valgte de, som de gjorde? Hvilke overvejelser gjorde de sig omkring valget?

Ali: »Det var mest fordi min storebror går på sproglig linie, og min far går meget op i, at det skal være gymnasiet; han går ind for, at vi skal have en uddannelse alle sammen. Han kommer selv fra Pakistan, og han er mere uddannet end de fleste pakistanere, og han synes, at nu har vi muligheden. Gymnasiet er finere end handelsskolen. Så kunne jeg ligesom ikke rigtig sige nej til min far og sige: »nej, jeg vil hellere på handelsskolen«, selv om det heller ikke rigtig interesserede mig«.

For Muhammed har familien også haft stor betydning for uddannelsesvalget. Her mente faderen, at handelsskolen var det bedste valg, og på den måde kunne Muhammed følge i sine fætre og kusiners fodspor.

Muhammed: »Måske overvejede jeg (det almene) gymnasium på et tidspunkt, men det sagde jeg nok nej til, fordi de fleste sagde, at jeg skulle tage handelsskolen. De fleste fra min familie har taget handelsskolen... Jeg kunne jo bruge det til nogenlunde det samme. Måske kan jeg ikke blive læge vel, men det er jo ikke det, jeg vil«.

Begge drenges forældre har forventninger, men drengene mener selv, at det er brødre, fætre og kusiner, der har haft størst betydning for deres uddannelsesvalg – for Alis vedkommende storebroderen, og for Muhammeds vedkommende fætre og kusiner. Men hvorfor er der så tradition for handelsskolen i den ene familie og gymnasiet i den anden? Måske skyldes det alligevel forældrene. Ingen af forældrene har haft mulighed for at bruge deres pakistanske uddannelse på det danske arbejdsmarked, men Alis forældre er bedre uddannede end Muhammeds, og måske er det derfor, Alis storebror har valgt gymnasiet.

Interesserne havde også en vis betydning, især for Muhammed, der valgte hhx. Han kan godt lide matematik og økonomi, og selv om han ikke er specielt målrettet, vælger han uddannelsen ud fra hans interesse og ønsker om at tjene mange penge.

Muhammed: »...det kan godt være, at jeg skal lave noget med regnskab, jeg ved det ikke... noget der er godt og med en masse penge i«.

Ali vil derimod gerne læse videre, og han ser det som en fordel, at han har lært sprog i det almene gymnasium, så det senere bliver nemmere at læse nogle år i udlandet.

I folkeskolen var der i alt tre pakistanske drenge i Ali og Muhammeds klasse, og de var meget sammen. Den tredje pakistanske dreng i klassen er slet ikke kommet i gang med en uddannelse.

Ali: »Han arbejder et eller andet sted, jeg ved ikke hvor, men han er lidt frem og tilbage og her... jeg ser ham ikke rigtig, ud over i centret. Vi var nogle smågale paller, og min lærer sagde også, at nu skulle vi

tage os sammen, og det gik ikke. Vi lavede småtyverier og lavede lidt hærværk... hærværk er måske lidt overdrevet, men vi blev taget for nogle tyverier et par gange, og så var det min far blev rigtig sur – virkelig sur. Så fik jeg en ordentlig skideballe, og det virkede for mig, men det virkede til gengæld ikke for min anden ven [den tredje pakistaner i klassen] – han fik også en non-verbal omgang, men det hjalp ikke for ham. Altså jeg kender godt stadigvæk dem, der står deroppe [i centret], og jeg hilser på dem, men det er ikke sådan at jeg løber rundt med dem efter skole«.

Ali og Muhammed passer tilsyneladende godt ind i mønstret om, hvad de unge vælger, når de henholdsvis forlader grundskolen med 9. og 10. klasse. Ali gik ud af folkeskolen efter 9. klasse og valgte gymnasiet, hans forældre havde et forholdsvis højt uddannelsesniveau. Muhammed tog 10. klasse med og valgte hhx, og hans forældre havde et forholdsvis lavt uddannelsesniveau. Men interviewene viser, at den slags statistiske sammenhænge ikke nødvendigvis opleves på samme måde af de unge, og at andre faktorer også har betydning for de unges valg.

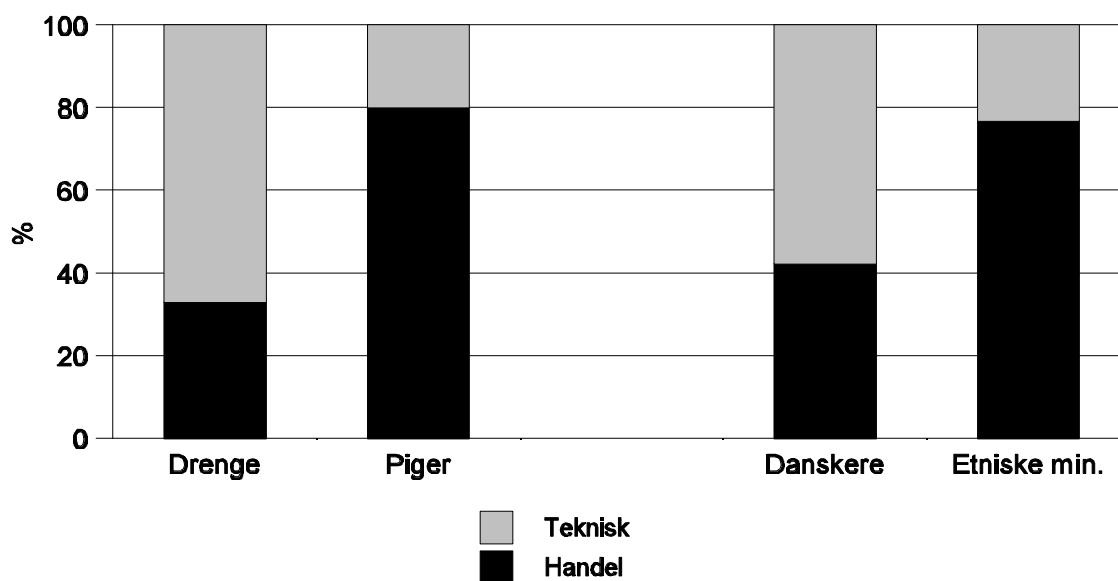
4.7 **Hvilken erhvervsfaglig uddannelse vælger de unge?**

Blandt de erhvervsfaglige uddannelser udgør som nævnt tidligere de handelsfaglige uddannelser (fx hg – handel og kontor) og de tekniske erhvervsfaglige uddannelser (fx håndværker, frisørskolen, tjener etc.) de to største grupper. Derfor analyseres det alene, hvilke unge der henholdsvis vælger handelsfaglige og teknisk faglige erhvervsuddannelser blandt de unge, der vælger en erhvervsfaglig uddannelse. Analyserne i dette afsnit er således udelukkende baseret på de unge, som enten gik på handelsskole (hg) eller en teknisk erhvervsfaglig uddannelse to år efter folkeskolen.

Valget af erhvervsfaglig uddannelse

Det er især danske unge og drenge, der vælger en teknisk faglig uddannelse frem for hg, hvilket betyder, at det især er de unge fra de etniske minoriteter og pigerne, der vælger hg (jf. figur 4.7).

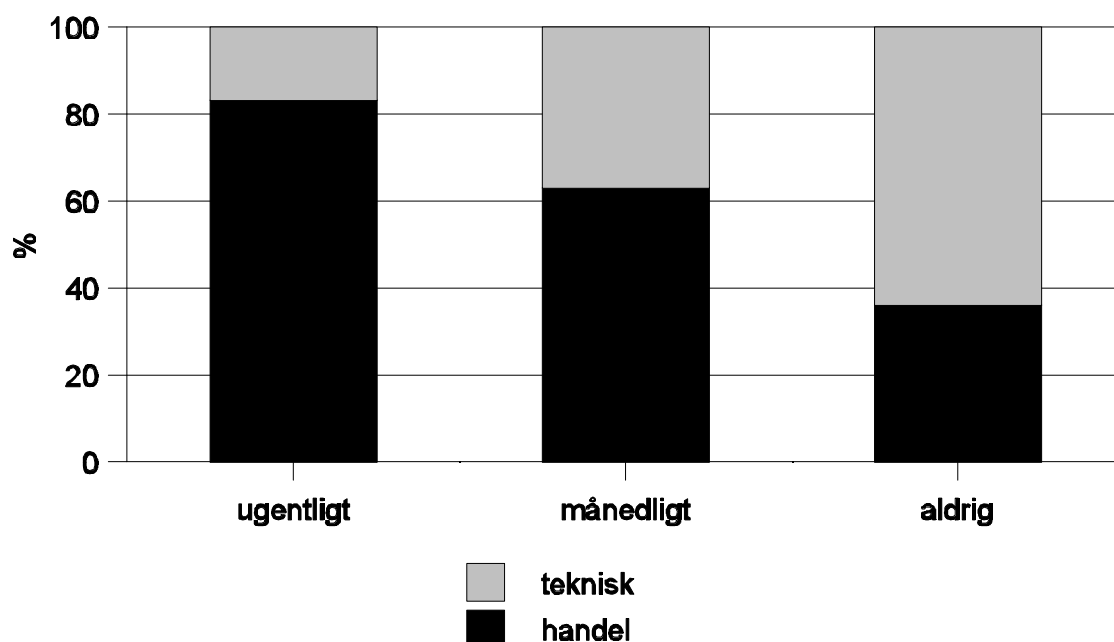
Figur 4.7 Erhvervsfaglig uddannelse i forhold til køn og etnisk baggrund

Det viser sig – ikke overraskende – at blandt de unge, der i 9. eller 10. klasse ønskede at komme til at arbejde med teknik og håndværk, har størstedelen valgt en teknisk erhvervsuddannelse, og blandt de unge, der ønskede at arbejde med handel/penge, har størstedelen valgt en handelsuddannelse. Ligesom i forbindelse med valget af gymnasiale uddannelser, skal det tages med i betragtning, at valget af ungdomsuddannelse ses i relation til spørgsmål om faglige interesser, som de unge blev spurgt om i 9. og 10. klasse i 1996.

Mere interessant er det, at der tilsyneladende er en sammenhæng mellem de unges pjækkeri i folkeskolen og valget af erhvervsfaglig uddannelse (jf. figur 4.8).

Figur 4.8 Sammenhængen mellem pjækkeri og valg af erhvervsskoleuddannelse

Blandt de unge, der oplyste, at de pjækkede fra tid til anden i folkeskolen, er der markant flere, der har valgt en handelsfaglig uddannelse, set i forhold til de unge, der aldrig pjækkede. Det har ikke noget at gøre med køn, for drenge og piger pjækker nemlig lige meget, og blandt både drenge og piger gælder det, at dem, der pjækker, i højere grad vælger en handelsfaglig uddannelse end en teknisk erhvervsuddannelse. Det har heller ikke noget at gøre med det faglige niveau, for der er ingen forskel på de unges faglige niveau, og om de pjækker eller ej. Måske er forklaringen, at de unge, der ikke føler sig så forpligtede af at følge en undervisning, mener, at handelsskolens grunduddannelse er den nemmeste og den mindst forpligtende, hvad angår at møde op til undervisningen.

Interview: Valget af erhvervsfaglig uddannelse

Ahmed havde allerede i folkeskolen planlagt sit videre uddannelsesforløb. Da han gik i 10. klasse, arbejdede han som lagermedarbejder i et computerfirma, og der fik han tilbudt en læreplads som edb-salgskonsulent. Det krævede, at Ahmed først tog et år på handelsskolen (hg) og dernæst gik i lære.

»Det var faktisk der, jeg så det der hg, fordi jeg ville have den læreplads. De spurgte mig, om jeg ville i lære hos dem, og det ville jeg da gerne, fordi der er meget fremtid i computere«.

For Ahmed var der dog ingen umiddelbar fremtid i computere, for efter hg gik der kun tre måneder, før Ahmed blev fyret af sin arbejdsgiver af økonomiske grunde. Han begyndte på hg igen, hvor han er blevet færdig med andet år, og snart vil han fortsætte på hf. Men hvorfor ikke nøjes med handelsskolen?

»Altså hg kan man faktisk kun bruge til en læreplads. Og så hh, altså jeg havde snakket med studievejlederen om at komme på hh, men så sagde han, at så skulle jeg tage nogle højere fag på aftenskole og alt sådan noget for at tilpasse mig niveauet på hh. Eller også skulle jeg tage alle tre år om på hh, og det synes jeg var lidt for meget. Så derfor så har jeg valgt at tage en hf«.

Det var ikke for at følge i storebroderens fodspor, at Ahmed i første omgang valgte hg, for broderen har gjort karriere i militæret og har været seks måneder i Bosnien. Men det har Ahmed ikke lyst til. Det var heller ikke forældrene, der fik Ahmed til at begynde på hg. Faren, der kommer fra Pakistan, så hellere, at han læste til læge eller ingeniør.

»Det de siger til mig, det er at »læs læs læs læs, fordi arbejde det kan du altid gøre bagefter. Få dig en ordentlig uddannelse, for din alder lige nu det er for at læse og få dig en ordentlig uddannelse. Bliver du ældre, så vokser dine tanker væk fra dig til sådan noget.« Og sådan er det også, at hvis man lige pludselig begynder at tjene penge, så er der mange gange, så kan man bare ikke komme tilbage på skolebænken igen«.

Ud over udsigten til et fast job i computerbranchen, var det fravalget af andre uddannelser (udelukkelsesmetoden), der fik Ahmed til at vælge, som han gjorde.

»I 10. klasse var vi i skolepraktik flere gange, og der kunne jeg godt se, at gymnasiet, det var ikke mig. Altså sådan noget som oldtidskundskab og billedkunst, det var ikke lige mig, det kunne jeg ikke lide. Og teknisk skole, det var heller ikke lige mig, sådan noget som, ja... hvad kan man kalde det? Med teknisk arbejde og sådan noget i skoletiden, det kunne jeg ikke lide. Men handelsskolen, det var faktisk meget sjovt. Jeg havde også valgt handelsskolelinien i tiende klasse, sådan at vi var på handelsskolen mandag og onsdag. Det var faktisk okay«.

Selv om mange unge fra etniske minoriteter går på handelsskolen, og dermed også den handelsskole i Ishøj, som Ahmed valgte at gå på, var det ikke grunden til, at han valgte den. Personligt siger han, at han har det bedst med danskere og deres væremåde, og derfor foretrækker han også at arbejde sammen med danske unge i skolen. Han mener, at mange af de unge fra de etniske minoriteter i modsætning til danskerne kun går i skole for at have noget at foretage sig, men ikke for at lære noget.

Der er således mange andre faktorer på spil i de unges valg, end statistikken umiddelbart kan vise. Ahmeds tilbud om arbejde efter folkeskolen havde afgørende betydning for hans valg, og tilsvarende kan der være mange andre individuelle faktorer, som afgør andre unges uddannelsesvalg, men som spørgeskemaerne ikke kan indfange.

Interview: Andre faktorer af betydning for uddannelsesvalget

Ud over de allerede nævnte forhold, der har haft betydning for de unges uddannelsesvalg, viser interviewene også andre forhold af betydning. I det følgende gennemgås interviewene med henblik på at belyse, hvad der i øvrigt kan have betydning for de unges uddannelsesvalg.

Generelt har de interviewede unge ikke haft noget bestemt erhverv for øje, da de efter folkeskolen skulle vælge en ungdomsuddannelse eller et erhverv. Deres valg har oftest været betinget af råd fra lærere, forældre, skolevejledere, søskende eller venner og ikke nær så meget ud fra egne overvejelser om, hvilke muligheder de forskellige uddannelser giver (jf. kapitel 6).

Selv om mange af de unge giver udtryk for, at de ikke taler meget om uddannelse og erhverv med deres venner, fortæller andre, at de havde hørt

om og fået anbefalet den pågældende uddannelse fra ældre venner, ældre søskende eller andre familiemedlemmer, der havde taget samme uddannelse. Oftest har dette råd fra venner eller søskende været afgørende for valget af uddannelse. Derudover påpeger nogle af de unge, at det også havde betydning, hvad de øvrige klassekammerater fra folkeskolen valgte. Hvis »alle de andre« valgte handelsskolen, gjorde de det også selv. Enkelte af de unge udtrykker det på den måde, at nogle uddannelser ligefrem »er på mode«.

Hvad angår de etniske minoriteters sociale integration, fortæller de etniske unge, at de har en meget blandet omgangskreds, som består af unge med forskellige etniske minoritetsbaggrunde og danske unge. Derimod giver de danske unge udtryk for, at de etniske minoriteter sjældent blander sig med danskerne, men holder sig for sig selv i klikker og taler deres eget sprog. Især de etniske piger har de danske unge svært ved at komme i kontakt med, fordi de ikke går i byen. Ikke desto mindre ved de unge fra de etniske minoriteter, at det er en fordel at blande sig med danske unge med henblik på at forbedre deres danske sprog og kulturkunderskaber, og at et godt forhold til danske unge dermed øger deres chance for at klare sig godt i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet.

»Det kan godt være, at jeg sidder sammen med de andre fremmede ikke også, altså når det gælder sådan noget som arbejde og sådan noget ikke, jamen så går jeg over til de andre, fordi der er jo mange gange det med fremmede [...] det er sådan nogen typer, som der bare er der, fordi de skal gå i skole ikke, men ikke fordi de vil lære noget [...] så jeg kan bedre lide at være med de andre ikke, med danskerne, fordi at jeg synes, at de tager sig sammen og sådan noget« (Ahmed).

Således fortæller flere af de unge fra de etniske minoriteter, at deres forældre også har forsøgt at få dem til at omgås danske unge ved fx at sende dem på fritidshjem eller prøve at holde dem væk fra de andre unge fra de etniske minoriteter i modtagerklassen (særlig klasse for unge, som ikke kan noget dansk, oftest unge, der kommer direkte fra deres hjemland).

De unge ved sjældent noget om, hvad deres venner mener om de valg, de selv har truffet. Ligeledes accepterer de altid, det deres venner beskæftiger sig med, uanset hvad det er. Med andre ord lader valget af uddannelse

eller erhverv ikke direkte til at adskille de unge fra hinanden, men indirekte kommer de unge alligevel ofte til mest at omgås folk, der er i gang med samme uddannelse eller arbejde, som dem selv, fordi de rent praktisk har mest med dem at gøre i hverdagen. Eksempelvis fortæller Hassan, at han har mistet kontakten til mange af sine tidligere venner (og skolekammerater), fordi han arbejder om aftenen, hvor hans venner har fri fra skole. Derfor omgås han nu næsten kun sine arbejdskolleger.

Enkelte af de unge går i gang med flere uddannelser eller erhverv efter hinanden, før de finder sig til rette et sted. Det giver dem nogle erfaringer, der styrker deres sikkerhed med hensyn til, hvad de vil og kan magte. Under alle omstændigheder finder de ud af, hvad de ikke vil. Nogle gange ender de unge faktisk på en helt andet uddannelse, end de havde forventet, da de gik ud af folkeskolen. Ahmed fik sig fx meget hurtigt en læreplads, hvorefter han genfandt lysten til at studere, fordi han følte, at det var alt for tidligt at begynde at arbejde. Nu har han færdiggjort hg og påbegynder hf. På disse »afprøvede« uddannelser eller erhverv har de unge igen mulighed for at møde mennesker, der kan give dem råd om, hvad de skal vælge. På den måde kan erfaringerne med andre uddannelser eller erhverv få afgørende betydning for, hvad de unge vælger i den sidste ende.

Der var ikke mange af de unge, der havde overvejet deres økonomiske situation ved valget af uddannelse eller erhverv efter folkeskolen. Generelt oplever de unge, at de har det godt rent økonomisk, og der er ikke mange af dem, der endnu budgetterer med store beløb til fx lejlighed eller bil. De er tilfredse med at leve på SU eller elevløn og måske et fritidsarbejde ved siden af. Nogle fortæller yderligere, at deres forældre godt kan give dem lidt økonomisk støtte til studierne, og at de sparer penge ved at bo hjemme, som samtlige af de unge gjorde, da interviewene gennemførtes.

Flere unge udtaler, at det er bedre at få en ordentlig uddannelse først for så at kunne tjene mange penge bagefter:

»Jeg har altid haft lyst til at uddanne mig på en anden måde for at tjene de store penge til sidst«.

Derfor er det ikke mange af de interviewede unge, der har valgt at gå direkte ud i arbejde efter folkeskolen. Næsten alle de interviewede unge siger, at de vælger både uddannelse og erhverv af lyst og ikke af økonomiske årsager.

Bemærkelsesværdigt er det dog, at drengene i langt højere grad prioriterer penge fremfor tid til familien eller et spændende job, end pigerne gør. Faktisk ville ingen af pigerne prioritere penge højest. Derimod ser der ikke ud til at være forskel på de unge fra de etniske minoriteter og de danske unge med hensyn til holdninger til penge.

Enkelte af informanterne fortæller, at de har lidt meget af skoletræthed eller er blevet mobbet i folkeskolen, hvilket senere har haft betydning for de valg, de har truffet.

Flere af de interviewede unge var ikke meget for at udtale sig om deres fremtidsplaner og virkede lidt usikre på, hvad der skulle ske efter, at de havde gennemført deres igangværende studier. Men størstedelen havde alligevel nogle idéer om deres videre uddannelsesforløb og eventuelt job. Derimod var der ikke mange, der havde taget stilling til familie og bolig endnu, selv om de havde kærester eller forlovede.

Med hensyn til familie skilte de unge fra de etniske minoriteter sig dog lidt ud. De unge fra de etniske minoriteter vidste allerede, at de skulle giftes med en af samme religion (dvs. muslimsk), og at de først ville flytte hjemmefra den dag, de blev gift. Neslihan planlagde fx meget nøje sit liv efter sin kommende familie. Hun var forlovet med en tyrkisk dreng, der efter brylluppet skulle flytte til Danmark, og hendes job skulle tilpasses den kommende familie.

Taler man med de unge selv, kan det altså virke som om, at deres uddannelsesvalg er blevet truffet tilfældigt og ikke ud fra en nøje planlægning, da de unge ikke forekommer særlig bevidste eller målrettede med de valg, de foretager sig. Statistikken viser imidlertid, at de unges valg ofte følger et spor, da mange unge faktisk vælger at gå samme vej som deres forældre.

4.8 **Mønsterbrydere**

Dette kapitel har vist, hvordan en række faktorer er afgørende for de unges overordnede valg mellem gymnasiale og erhvervsfaglige uddannelser. En af de vigtigste faktorer, som både har en direkte og indirekte betydning for valget, er forældrenes uddannelsesniveau, altså den sociale arv.

Men der findes også mange eksempler på unge, der bryder den sociale arv og opnår en højere uddannelse end deres forældre, eller omvendt opnår en

kortere uddannelse end deres forældre. Disse unge er interessante set i lyset af, hvordan der skal sættes ind for at få flere unge i gang med den uddannelse, de ønsker og egner sig bedst til.

Denne undersøgelse har derfor fokuseret nærmere på disse såkaldte »mønsterbrydere«, som de populært kaldes. I denne sammenhæng er det dog vigtigt at pointere, at den sociale arv må betragtes relativt, idet tendensen er, at flere og flere unge får længere og længere uddannelser, og derfor kan der ikke i dag sammenlignes direkte med forældrenes uddannelse. Således er det ikke sikkert, at en søn af en bager i dag selv lige præcis vælger at blive bager, men han vælger måske en uddannelse eller et erhverv inden for samme område og på samme uddannelsesniveau.

I analysen undersøges den sociale arv udelukkende ud fra forældrenes uddannelsesniveau, defineret ved den af forældrene, der har den højeste uddannelse, selv om en anden undersøgelse (Pilegaard Jensen et al. 1997) viser, at forældrenes indkomstniveau har en lige så stor betydning for børnenes uddannelsesvalg som forældrenes uddannelsesniveau. Der er imidlertid ikke mulighed for at belyse indkomstniveauet ud fra det foreliggende datamateriale.

En mønsterbryder defineres i denne undersøgelse som: *en ung med forældre med en erhvervsfaglig uddannelse eller ingen erhvervsuddannelse, som bryder den sociale arv ved selv at vælge en gymnasial uddannelse og som derved får mulighed for at opnå en højere uddannelse end sine forældre.*

Man kunne naturligvis indvende, at personer, der omvendt vælger en lavere uddannelse end deres forældre, i samme grad bryder den sociale arv, men her fokuseres på de såkaldte »opadgående mønsterbrydere« for at belyse, hvordan der evt. kan sættes ind over for unge med en ressourcsvg baggrund for, at de får lige så gode muligheder for at få en høj uddannelse som de mere ressourcestærke unge, hvis de unge selv ønsker det og egner sig til det.

I analysen indgår kun »potentielle mønsterbrydere«, dvs. unge med forældre, der enten har en erhvervsfaglig uddannelse eller slet ingen uddannelse, da unge, der har forældre med en videregående uddannelse, af gode grunde ikke kan opnå en højere uddannelse end deres forældre i denne sammenhæng.²¹ Blandt unge med forældre med en erhvervsfaglig eller ingen uddannelse er 56% af de unge således blevet mønsterbrydere ved selv

at vælge en gymnasial uddannelse. Dette fortæller først og fremmest, at unge i dag generelt får en højere uddannelse end deres forældre.

Sammenlignes mønsterbryderne med de unge, der følger den sociale arv, viser det sig, at den etniske baggrund også spiller en rolle.

Tabel 4.4 Mønsterbrydere og etnisk baggrund

Etnisk baggrund	Følger den sociale arv	Mønsterbrydere	Alle unge = 100%
Dansk/vestlig	43%	57%	140
Andre ikke-vestlige	56%	44%	16
Tyrkisk/kurdisk	48%	52%	27
Pakistansk	25%	75%	8

Bem.: χ^2 p-værdi: 0,492.

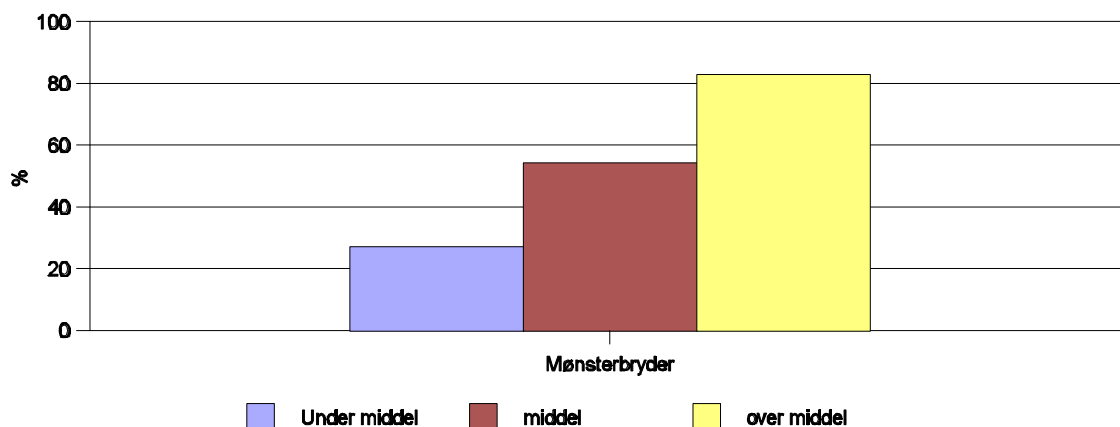
En statistisk analyse viser, at den etniske baggrund har en signifikant betydning for, om den unge bliver mønsterbryder eller ej. Det viser sig (jf. tabel 4.4), at unge med tyrkisk eller kurdisk baggrund adskiller sig signifikant fra de andre grupper ved ikke at have så mange mønsterbrydere. Der synes at være en tendens til, at unge med pakistansk baggrund skiller sig ud fra andre etniske grupper ved hyppigere at blive mønsterbrydere (jf. tabel 4.4). Blandt denne gruppe har seks ud af otte unge nemlig brudt den sociale arv. Men χ^2 testen viser, at denne sammenhæng ikke er signifikant (jf. tabel 4.4). Dette hænger højst sandsynligt sammen med, at der er meget få personer i hver gruppe, idet der kun er otte personer med en pakistansk baggrund og kun 16 personer med en anden ikke-vestlig baggrund.

Da tidligere undersøgelser imidlertid har vist (fx Just Jeppesen 1989; Mehlbye 1994), at pakistanere oftest klarer sig bedre i skolen og når længere i uddannelsessystemet end andre etniske grupper, samtidig med at interviewene i denne undersøgelse understøtter dette forhold, er der grund til at tro på, at sammenhængen også ville gælde, hvis der var flere unge med i de enkelte grupper. En forklaring på, at det typisk er pakistanere, der bliver mønsterbrydere, kunne være, at de pakistanske forældre, som kommer fra et land med vestligt uddannelsessystem, der ligger det engelske, har en bedre baggrund i forhold til at støtte deres børn i det danske uddannelsessystem end forældre fra andre etniske minoriteter.

Tidligere undersøgelser, såsom fx Kirsten Just Jeppesens »Unge Indvandrere« (1989), har således vist, at pakistanske forældre oftest har en noget længere uddannelse fra hjemlandet end fx tyrkiske og jugoslaviske forældre, og samtidig kommer de hyppigere fra (stor-)bymiljøer end andre minoritetsgrupper. Just Jeppesens undersøgelse viser endvidere, at pakistanske forældre ofte har en meget positiv indstilling til, at deres børn skal have en god uddannelse. Det sidste gælder dog også ofte de tyrkiske forældre (jf. Mehlbye 1994).

Ud over etnisk baggrund har årskaraktererne også betydning for, om den unge bliver mønsterbryder eller ej (se figur 4.9). Her er det især unge med årskarakterer over middel, der får en længere uddannelse end deres forældre (83% af de unge). Man kan sige, at andelen af mønsterbrydere stiger med årskaraktererne – jo højere årskarakterer man har, jo større chance er der for, at man bliver mønsterbryder. Tallene tyder på, at det faglige niveau – i nogle tilfælde – trods alt er stærkere end den sociale arv, således at de unge, der virkelig klarer sig godt i folkeskolen, med en større sandsynlighed får en lang uddannelse uanset deres socioøkonomiske baggrund.

Figur 4.9 Mønsterbrydere og årskarakterer

Selv om forældrenes indkomstniveau ikke kan sammenlignes med andelen af mønsterbrydere, afspejler den økonomiske baggrund sig alligevel ved en sammenligning mellem mønsterbrydere og unge, der følger den sociale arv.

Mens to tredjedele (68%) af de unge, der bor i ejerlejlighed eller hus bliver mønsterbrydere, bliver kun knap halvdelen (47%) af de unge, der bor i lejet lejlighed eller andelsbolig, mønsterbrydere.

Da andre undersøgelser som sagt også har påvist (se fx Torben Pilegaard Jensen et al. 1997), at de unges økonomiske baggrund spiller en afgørende rolle for, hvilken uddannelse de vælger, kan forklaringen være, at en stærk økonomi blandt forældrene kan give de unge en større sikkerhed og dermed frihed, som bevirker, at de tør at kaste sig ud i en længere uddannelse, hvilket indebærer flere år på SU. Desuden ønsker forældre med en god økonomi formodentlig også, at deres barn får samme socioøkonomiske status som de selv i kraft af, at deres barn får en uddannelse.

Derudover skiller unge mønsterbryderne sig ud fra de unge, der følger den sociale arv, ved deres holdninger og forventninger til fremtiden i 9.-10. klasse.

Der er således flere af de unge, der i folkeskoletiden ikke mente, de ville have børn i en alder af 25 år, der er blevet mønsterbrydere (67%) end unge, der mente eller tvivlede på, at de ville have børn i denne alder (48%). Dette forhold gengiver, at unge, der ønsker at stifte familie i en tidlig alder, også vælger en kortere uddannelse – eller omvendt, at de unge ønsker at stifte familie tidligt, fordi de har valgt en kort uddannelse. Det gælder i øvrigt alle spørgsmål om holdninger og fremtidsdrømme, at man ikke kan udtale sig om, hvordan faktorerne betinger hinanden indbyrdes. Da mange unge i 9. klasse allerede har taget en beslutning om, hvilken uddannelse de ønsker, kan deres svar lige så vel være udtryk for efterrationaliseringer betinget af det valg, de allerede har truffet, som svarene kan være udtryk for faktorer, der har betinget deres uddannelsesvalg.

Antallet af mønsterbrydere varierer desuden med holdningen til, om en uddannelse skal være teoretisk orienteret. Jo mere uenig den unge er i, at uddannelsen skal være teoretisk orienteret, desto større chance er der for, at den unge bliver mønsterbryder, hvilket er påfaldende, da mønsterbryderne netop vælger en uddannelse, der er meget teoretisk orienteret. Således er 53% af de unge, der mente, det var en (stor) fordel, at uddannelsen var teoretisk orienteret, blevet mønsterbrydere, imens 58% af dem, der hverken syntes, det var en fordel eller en ulempe, er blevet mønsterbrydere. 62% af de unge, der syntes, det var en ulempe eller en stor ulempe, at uddannelsen var teoretisk orienteret, blev derimod mønsterbrydere. Måske fordi de kunne

se, at kravene i den teoretiske uddannelse ville være sværere for dem at leve op til, men uden at det har skræmt dem fra at vælge en teoretisk uddannelse.

På den anden side er det samtidig især de unge, der i folkeskolen syntes, at det var en ulempe eller en stor ulempe, at uddannelsen består i praktisk oplæring, der er blevet mønsterbrydere – nemlig 86%. Til sammenligning er omkring 54% af både dem, der syntes, det enten er en fordel eller hverken en fordel eller en ulempe, mønsterbrydere. Denne sammenhæng er mere logisk end den ovenstående, da mønsterbryderne netop vælger teoretiske uddannelser, som ikke består i praktisk oplæring. Forskellen mellem omfanget af mønsterbrydere og unge, der følger den sociale arv, er da også større, når det gælder spørgsmålet om praktisk betonedede uddannelser end de teoretisk orienterede uddannelser.

Økonomer har en teori for, hvordan unge vælger og fravælger uddannelse – den såkaldte »human-kapitalteori«. Teorien går ud på, at uddannelse er en beslutning om investering af tid og penge nu, set i lyset af fremtidig indtægt. Ideen er, at et individ står overfor valget om enten at arbejde og tjene penge med det samme eller at gå i skole og dermed investere i »human-kapital« (Pilegaard et al. 1997:37).

Det viser sig da også, at »mønsterbryderne« i undersøgelsen skiller sig ud ved at være enige i, at uddannelse økonomisk godt kan betale sig i det lange løb. 60% af de unge, der var enige i dette udsagn, er blevet mønsterbrydere, mens 43% af de unge, der »hverken var uenige eller enige« i denne påstand og slet ingen af de unge, der var »uenige«, blevet mønsterbrydere. Man kunne således forestille sig, at den senere forventede gode økonomi kunne være en af de væsentligste årsager til, at disse unge vælger en gymnasial uddannelse.

Blandt de unge, der i folkeskoletiden mente, at deres kammerater uden for skolen havde haft stor betydning for valget af ungdomsuddannelse, kan 67% nu karakteriseres som mønsterbrydere. Derimod har unge, der ikke mente, at kammeraterne havde haft betydning for uddannelsesvalget, i højere grad fulgt den sociale arv, da kun 54% af disse er blevet mønsterbrydere. Disse resultater kunne tyde på, at det især er venner uden for skolen, der får de unge til at blive mønsterbrydere – hvis de andre unge i klassen eller vennegruppen går i gymnasiet, gør de det også selv.

Skal man opsamlende sige noget om den typiske mønsterbryder i denne undersøgelse, er det altså en person, der fik høje årskarakterer i folkeskolen,

som oftest bor i ejerbolig og dermed med stor sandsynlighed kommer fra gode sociale kår.

Det er en person, hvis venner uden for skolen havde en stor indflydelse på dennes uddannelsesvalg, og som ikke vil have børn i en alder af 25 år. Derudover er det særligt for mønsterbryderen, at han/hun mener, at det er en ulempe, at en uddannelse er for teoretisk orienteret, samtidig med, at det er en ulempe, at en uddannelse består i praktisk oplæring. Yderligere mener mønsterbryderen typisk, at uddannelse økonomisk godt kan betale sig i det lange løb.

Noter

16. Dette kapitel er baseret på spørgsmål fra alle fire spørgeskemarunder. De unges uddannelsessituation to år efter folkeskolen bygger på besvarelser i enten 3. eller 4. spørgeskemaru-
nde, alt efter hvornår den enkelte unge har afsluttet folkeskolen. Alle de baggrundsfaktorer, som undersøges (via statistiske test) i forhold til uddannelsesvalget, stammer fra 1. spørge-
skemarunde, hvor de unge stadig gik i folkeskolen, med undtagelse af spørgsmålet om karakterer, som stammer fra 2. spørgeskemarunde og forældrenes uddannelse, som er stillet i den sidste spørgeskemaundersøgelse.
Det skal understreges, at de procentfordelinger, der angives i de følgende afsnit (4.2-4.7) udelukkende er baseret på de unge, som to år efter folkeskolen har valgt enten en erhvervsfaglig eller en gymnasial uddannelse. De unge, som ikke er i gang med en uddannel-
se to år efter 1. spørgeskemarunde, indgår altså ikke i procentgrundlaget.
17. Dermed benyttes samme analysemodel som i Undervisningsministeriets forskningsprogram UTA (Pilegaard Jensen et al. 1997).
18. Analysen her bygger på en logistisk regressionsmodel med den afhængige, binære variabel: 0 = erhvervsfaglig uddannelse, 1 = gymnasial uddannelse. Af uafhængige variabler er anvendt en bred variation af baggrundsfaktorer og holdningsvariabler, men kun de i model-
len signifikante er beskrevet i kapitlet her.
19. Både årskarakterer og en indeksvariabel for elevernes egenvurdering af faglige kvalifikatio-
ner er signifikant korreleret med valget mellem gymnasiale og erhvervsfaglige uddannelser. Men årskaraktererne har den tætteste sammenhæng med en gammaværdi på 0,756 mod egenvurderingens 0,402. Forholdet mellem egenvurdering og årskarakterer er i øvrigt præget af, at pigerne har den tætteste sammenhæng, hvorimod der blandt drenge med forholdsvis lave årskarakterer er en tendens til alligevel at vurdere sig selv forholdsvis godt.
20. Denne analyse bygger på en logistisk regressionsmodel med den afhængige, binære variabel: 0 = vælger gymnasiet, 1 = vælger hhx. Af uafhængige variabler har vi ligeledes her forsøgt os med mange forskellige baggrundsfaktorer og holdningsvariabler, men kun beskrevet de i modellen signifikante.

21. Denne analyse bygger på en logistisk regressionsmodel med den afhængige, binære variabel: 0 = følger den sociale arv, 1 = mønsterbryder. Af uafhængige variabler er ligledes anvendt mange forskellige baggrundsfaktorer og holdningsvariabler, men kun de i modellen signifikante er beskrevet.

5 Når ungdomsuddannelsen afbrydes

Der er mange af de unge, som begynder på en ungdomsuddannelse, men senere finder ud af, at den ikke var noget for dem, og derfor afbryder uddannelsen. »Afbryderne« er karakteriseret ved, at de gennemsnitligt klarede sig dårligere end andre i folkeskolen, både fagligt og socialt, og mange af dem kommer fra ringe socioøkonomisk stillede familier. Der kan være mange forskellige årsager til, at en ung afbryder sin uddannelse. Mange af de unge begrundes selv afbrydelsen med, at de alene har mistet interessen og fundet en anden uddannelse, de hellere ville i gang med. En stor del har dog måttet afbryde en uddannelse, fordi de ikke kunne finde en praktikplads, og det gælder især drengene fra de etniske minoriteter.

Lige så mange afbrydelser skyldes, at de unge synes, at »uddannelsen var alt for svær«, og at de »skulle læse mere end forventet«.

Et stort frafald i undersøgelsen gør det vanskeligt at vurdere, hvad der sker med de unge, efter at de har afbrudt en uddannelse. Meget tyder dog på, at en stor del af de unge begynder på en ny uddannelse. De kvalitative interview giver et indblik i de tanker, de unge gør sig i forbindelse med at afbryde en uddannelse.

5.1 Karakteristik af de unge, der afbryder en uddannelse

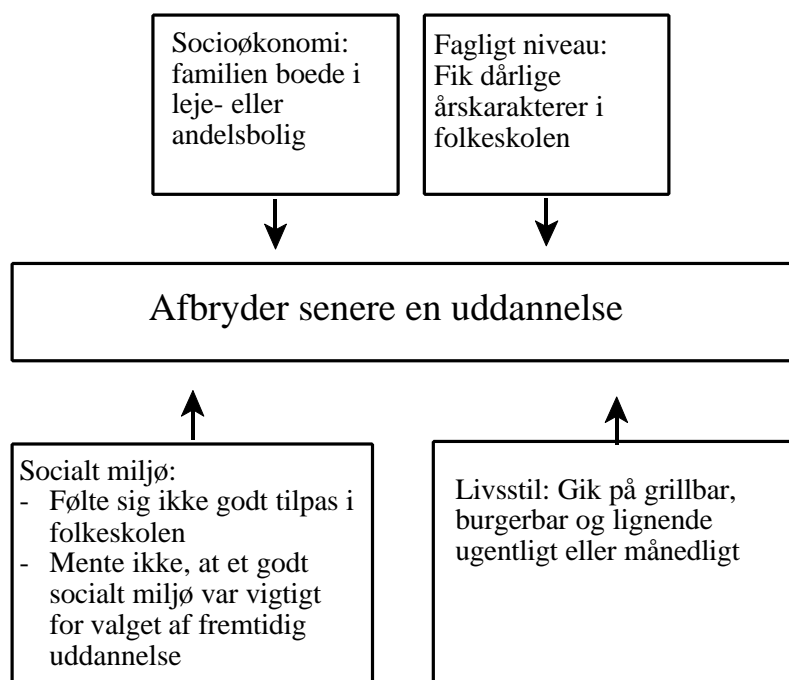
Blandt de 691 unge, som har svaret på ét eller flere spørgeskemaer siden de gik i folkeskolens 9. eller 10. klasse i 1996, da undersøgelsen indledtes, har 97 unge (14%) afbrudt mindst en uddannelse inden for de første to år efter, at de forlod folkeskolen.²² Tallene angiver udelukkende fordelingen af unge i den konkrete analyse. De 14%, der i denne undersøgelse har afbrudt en

uddannelse, svarer dog meget godt til landsgennemsnittet. Undervisningsministeriets tal for hele ungdomsårgange viser, at der i 1995 var 12% frafald fra almen-gymnasiale uddannelser, 14% frafald fra tekniske erhvervsuddannelser og 20% frafald fra handelsuddannelser (Andreasen et al. 1997:55).

En forklaringsmodel

Blandt alle de oplysninger, der foreligger om de unge, da de gik i 9. eller 10. klasse, er der fire områder, som hver især har en selvstændig betydning for, om de unge afbryder en ungdomsuddannelse: en socioøkonomisk faktor (boligtype), det faglige niveau (årskarakterer), livsstilen (om den unge ofte går på grill- og burgerbar o.l. eller ej) samt to faktorer angående det sociale miljø (velbefindende i folkeskolen og om den unge mener, at det sociale miljø er vigtigt for valget af uddannelse).²³ Faktorerne er skitseret i figur 5.1, som skal læses sådan, at hvis de unge fx fik dårlige årskarakterer i folkeskolen, som indikeret i den anden boks, så er der større sandsynlighed for, at de senere afbryder en uddannelse, end hvis de fik gode årskarakterer.

Figur 5.1 Hvem afbryder uddannelser?

Der er flere grunde til, at oplysningerne fra folkeskolen anvendes i stedet for oplysningerne på det tidspunkt, hvor de unge allerede har afbrudt en uddan-

nelse. For det første foreligger folkeskoleoplysningerne fra samtlige unge i undersøgelsen, hvilket gør det muligt at analysere samlet på alle oplysninger fra alle unge, der har svaret på blot ét spørgeskema siden folkeskolen. For det andet giver folkeskoleoplysningerne sikkerhed for entydige sammenhænge. Når betydningen af en række forhold for, om de unge afbryder en uddannelse skal analyseres, er det væsentligt at sikre sig, at de unges besvarelser ikke er præget af, at de unge allerede har afbrudt uddannelsen. Spørges de unge i folkeskolen fx, om de synes, de har overblik over de relevante uddannelsesmuligheder, så er deres holdning ikke påvirket af, at de evt. senere afbryder en uddannelse. Spørger man derimod de unge, som har afbrudt en uddannelse, om de synes, de havde overblik over relevante uddannelsesmuligheder, vil deres svar være præget af den aktuelle situation og formodentlig i negativ retning.

De unges egne refleksioner bliver taget selvstændigt op senere i kapitlet.

De socioøkonomiske faktorer

Det er et meget bredt udsnit af faktorer, som har betydning for afbrydelserne. Den socioøkonomiske status er her repræsenteret ved boligtypen, hvor undersøgelsen viser, at unge i leje- eller andelsboliger med større sandsynlighed afbryder en uddannelse end unge i ejerboliger.

19% af de unge, som bor i leje- eller andelsbolig (i 1996), har senere afbrudt en ungdomsuddannelse, mod 9% af de unge i ejerbolig.²⁴

Boligtypen hænger nært sammen med andre socioøkonomiske indikatorer som forældrenes arbejde og uddannelse, den etniske baggrund, og hvilken kommune familien bor i. Boligtypen er det eneste forhold, der i denne analyse er nært forbundet med, om de unge afbryder en ungdomsuddannelse, hvilket kan tolkes som et udtryk for, at forældrenes indtægtsniveau er en afgørende faktor i forbindelse med de unges uddannelse (jf. fx Pilegaard Jensen et al. 1997).

Årskarakterernes betydning

Årskaraktererne i folkeskolens 9. klasse har den mest markante betydning for, om de unge afbryder en uddannelse. Blandt unge, der fik under 8 i gennemsnit i 9. eller 10. klasse, har en fjerdedel af de unge (27%) afbrudt en uddannelse. En femtedel (19%) af de unge, der fik mellem 8 og 9 i gennemsnit, og 7% af de unge, der fik 9 eller derover, har afbrudt en uddannelse.²⁵

Præstationerne i folkeskolen kan være en prædikator for, hvordan de unge klarer sig i ungdomsuddannelsen. Det kan antages, at mange af de unge, der klarede sig dårligt i folkeskolen, også med stor sandsynlighed har problemer med de grundlæggende skolefærdigheder i ungdomsuddannelsen, da mange af de faglige krav vil bygge videre på de færdigheder, det forventes, at de unge har opnået i folkeskolen. Mange af de unge mener da også selv, at deres fravalg hænger sammen med, at de ikke kan leve op til de faglige krav på uddannelsen (jf. tabel 5.2).

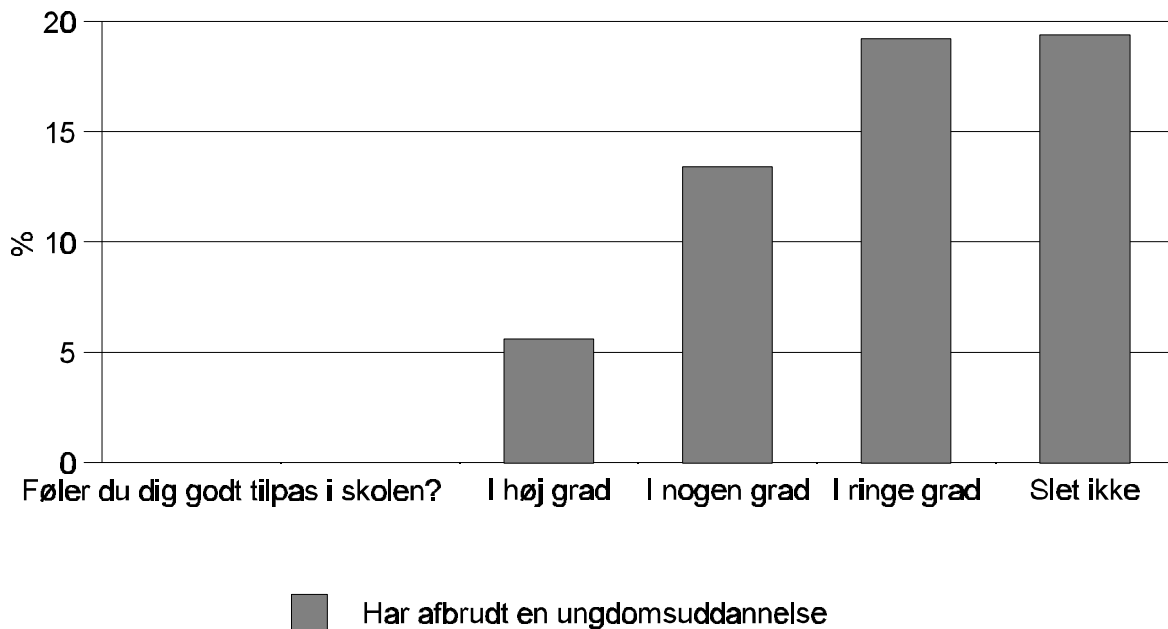
Det sociale miljøets betydning

De sociale tilpasningsevner har givetvis også stor betydning for, om de unge gennemfører en uddannelse. Det viser sig, at især de unge, der ikke socialt set følte sig godt tilpas i folkeskolen, har afbrudt en ungdomsuddannelse. Kun få unge, som »i høj grad« følte sig godt tilpas på skolen, har afbrudt en ungdomsuddannelse (jf. figur 5.2).

Igen må det formodes, at unge, der fungerede godt socialt set i folkeskolen, ofte også føler sig godt tilpas socialt set på ungdomsuddannelserne og derfor heller ikke afbryder her.

Det er i øvrigt kendetegnende for de unge, der følte sig godt tilpas i folkeskolen, at de enten boede hos begge forældrene eller hos den ene forælder og en stedmor/-far. De unge, der boede hos en enlig mor eller far, følte sig generelt dårligere tilpas i skolen. Men familieforholdene har ikke i sig selv nogen betydning for, om de unge afbryder en uddannelse, kun indirekte gennem, hvor godt de følte sig tilpas i folkeskolen.

Figur 5.2 I hvor høj grad føler de unge sig godt tilpas i skolen set i forhold til, om de afbryder en ungdomsuddannelse? (N=650; heraf 88 afbrudte uddannelser)

Tilsvarende er det sådan, at de unge, der mente, at et godt socialt miljø var vigtigt for deres valg af uddannelse, sjældnere afbryder deres ungdomsuddannelse end de unge, der ikke prioriterede det sociale miljø særlig højt ved valg af ungdomsuddannelse. Blandt de unge, der mente, at det sociale miljø havde én eller anden form for betydning for deres uddannelse, afbryder 13% uddannelsen, og blandt dem, der mente, at det sociale miljø ikke havde nogen betydning for deres valg, afbrød 22% uddannelsen²⁶.

Én ting er altså, at det sociale miljø har en betydning, idet de unge, der føler sig godt tilpas, med mindre sandsynlighed afbryder deres uddannelse. En anden ting er, at de unge, der vælger uddannelse, bl.a. ud fra ønsket om et godt socialt miljø, med endnu mindre sandsynlighed afbryder en uddannelse.²⁷ Formodentlig fordi de er interesseret i social kontakt med deres medstuderende, og har social kompetence til at etablere en sådan kontakt.

Livsstil

I forhold til, hvad de unge foretager sig i fritiden, er sammenhæng mellem fritidsaktiviteter og afbrydelse af en ungdomsuddannelse undersøgt. Den eneste klare sammenhæng er til hyppig ophold på grillbar, burgerbar m.m. Analyserne viser således, at blandt de unge, der ofte gik på grillbar, burger-

bar eller lignende i folkeskolen, er der forholdsvis flere unge, der afbryder en ungdomsuddannelse (23%), end blandt de unge, der aldrig gjorde det eller kun gjorde det et par gange om måneden (11%).²⁸

Der kunne bag denne sammenhæng gemme sig en kønsforskel. Det er da også rigtigt, at flere drenge end piger ofte går på grillbar (39% mod 18%), men kønnet har ingen betydning i sammenhæng med afbrydelse af ungdomsuddannelser.

For det første er der overordnet set ingen forskel på drenge og piger med hensyn til, om de afbryder en uddannelse. For det andet har det at gå på grill- og burgerbar lige stor betydning for drenge og piger (jf. tabel 5.1). Knap en fjerdedel af dem, der ofte gik på grillbar i 9./10. klasse, afbryder en uddannelse – uanset køn.

Tabel 5.1 Grillbar, burgerbar o.l. i sammenhæng med afbrudte uddannelser

Køn	Hvor ofte på grillbar, burgerbar e.lign.	Hvor mange afbryder en uddannelse	Total antal unge = 100%
Drenge	Dagligt / ugentligt	25%	122
	Månedligt / aldrig	12%	214
Piger	Dagligt / ugentligt	22%	51
	Månedligt / aldrig	10%	275

Sammenhængen skyldes næppe, at grillbarerne i sig selv indbyder til at afbryde den uddannelse, den unge er begyndt på. Det er heller ikke særlig sandsynligt, at det er tidsforbruget på grillbaren, som gør det vanskeligt for de unge at gennemføre en uddannelse, da ingen andre fritidsaktiviteter (hvoraf nogle må antages at være mere eller lige så tidkrævende som at gå på grill- og burgerbar) har en tilsvarende betydning for, om de unge afbryder en uddannelse.

Sammenhængen skyldes måske snarere, at det at gå på grillbar er udtryk for en bestemt livsstil blandt unge, hvor hverdagen måske er løsere struktureret, fx uden faste måltider i hjemmet, og hvor det måske derfor er sværere for de unge at gennemføre et struktureret forløb som en uddannelse. Desuden er der en stærk tendens til, at dem, der går på grillbar, også går i gang med en teknisk erhvervsfaglig uddannelse, hvor der er et stort frafald på netop disse uddannelser.

5.2 De unges egne forklaringer på, hvorfor de afbryder deres uddannelse

Når de unge har afbrudt en uddannelse, er de i spørgeskemaerne spurgt om hvorfor, og i den forbindelse er der givet 15 forskellige svarmuligheder samt en åben kategori med mulighed for at tilføje andre årsager. Det giver et indblik i, hvorfor de unge afbryder en uddannelse, hvor ovenstående i højere grad gav et indblik i hvem, der afbryder en uddannelse.

Den mest almindelige begrundelse for at afbryde en ungdomsuddannelse er, at den unge oplyser, at de mistede interessen for uddannelsen (jf. tabel 5.2). Begrundelsen er ikke særlig interessant, da den kan dække over en lang række forskellige årsager, fx at det faglige niveau var for lavt eller for højt. Den næsthøypigste begrundelse er, at de unge fandt en anden uddannelse, de hellere ville i gang med. Igen er det svært at sige, hvad der var galt med den uddannelse, de var i gang med, og begrundelsen kan dække over flere ting: på den ene side kan det være, at de er blevet skuffet over uddannelsen og har søgt en uddannelse, der i højere grad svarer til deres interesser, og på den anden side kan begrundelsen dække over et reelt interesse-skift.

Omkring en tredjedel mener, at der var »for lidt praktisk indhold i uddannelsen«, med andre ord, at den var alt for teoretisk, og en femtedel mente, at »uddannelsen var for svær« og »jeg skulle læse mere, end jeg havde forventet«. Alle årsager, som kan karakteriseres som faglig barriere for at gennemføre uddannelsen.

16% af de unge begrundede deres afbrydelse med, at de ikke havde nogen at snakke med på uddannelsesstedet, altså en social isolation.

En større del af de unge har dog oplevet, at praktiske forhold har været en barriere for at kunne gennemføre uddannelsen. En femtedel (22%) kunne ikke finde en praktikplads, og 13% havde for lang transport til uddannelsesstedet, mens 9% havde ikke råd til at fortsætte på uddannelsen, og det kan antages, at uddannelsen evt. er blevet erstattet af et arbejde.

Tabel 5.2 Egne begrundelser for at afbryde uddannelsen

Egne begrundelser for at afbryde uddannelsen (mulighed for mere end ét svar)	Andel afbrydelser (96)
Jeg mistede interessen for uddannelsen	60%
Jeg fandt en anden uddannelse, jeg hellere ville i gang med	48%
Der var for lidt praktisk indhold i uddannelsen	32%
Dårlige lærere	26%
Jeg kunne ikke finde en praktikplads	22%
Uddannelsen var alt for svær	22%
Jeg skulle læse mere, end jeg havde forventet	19%
Jeg havde ingen at snakke med på uddannelsesstedet	16%
Jeg fik tilbud om arbejde	16%
Ringe teknisk udstyr (fx edb, undervisningsudstyr mv.)	14%
For lang transport	13%
Jeg havde/har ikke råd til at fortsætte på uddannelsen	9%
For lavt fagligt niveau	8%
Jeg blev/er træt af min praktikplads	4%
Jeg flyttede langt væk fra uddannelsesstedet	1%

Bem.: Procenttallene bygger på de 96 afbrydelser, der foreligger oplysninger om. Nogle af de unge har afbrudt uddannelser to gange, og her er begge afbrydelser talt med, da der kan være forskellige årsager fra gang til gang.

5.3 De unge fra de etniske minoriteter kan ikke finde en praktikplads

I forbindelse med de unges egne begrundelser for at afbryde en uddannelse viser der sig en særlig problemstilling. 22% har afbrudt deres uddannelse, fordi de ikke kunne finde en praktikplads.

Det har ofte været anført i medierne (fx Politiken 4.11.1999), at vanskeligheder med at finde praktikplads er et særligt stort problem for andengenerationsindvandrere, især drenge, idet mange oplever at blive afvist udelukkende på grund af deres etniske baggrund. Arbejdsgiverne kan have flere grunde til at afvise de unge fra de etniske minoriteter, blandt

andet kan forretningsdrivende frygte at miste kunder, fordi kunderne kan være uvenligt/kritisk indstillet over for de »fremmede« etniske minoriteter. Men årsagen kan også være, at de etniske minoriteter ikke altid behersker det danske sprog fuldt ud eller godt nok.

Problemstillingen er meget kompleks. Spørgsmålet er, om der blandt de unge i undersøgelsen faktisk er flere unge med etnisk baggrund end danskere, som ikke kan finde en praktikplads. Tendensen er helt klart i denne retning, men kun for drenge. Når drengene fra de etniske minoriteter afbryder en ungdomsuddannelse, er det i 54% af tilfældene, fordi de ikke kan finde en praktikplads. For danske drenges vedkommende gælder det kun for 17%. I det samlede billede svarer det til, at 8% af drengene fra de etniske minoriteter på ét eller andet tidspunkt (for manges vedkommende mere end én gang) har måttet afbryde en uddannelse på grund af manglende praktikplads. Blandt danske drenge og danske piger samt piger fra de etniske minoriteter er tallet helt nede på 2%.²⁹

5.4 Hvilke uddannelser afbrydes?

Desværre har kun 65 af de unge besvaret spørgsmålet om, hvilken uddannelse de har afbrudt. Det betyder, at der ikke kan laves egentlige statistiske beregninger, som med sikkerhed kan sige noget om, hvilke uddannelser der især afbrydes. Men som tabellen viser (tabel 5.3), er der næppe nogen tvivl om, at det især er de teknisk-erhvervsfaglige uddannelser, der afbrydes. Knap 13% af de unge begynder på en af disse uddannelser. 39% af de afbrudte uddannelser ligger inden for denne kategori. Omvendt er der et forholdsvis lavt antal afbrydelser i det almene gymnasium.

Hvis flere havde besvaret spørgsmålet om, hvilken uddannelse de har afbrudt, ville vi også kunne sige noget om sammenhængen mellem uddannelsesvalget og de øvrige forhold, der afgør, om man afbryder en uddannelse eller ej. Det må fx antages, at der er en stærk sammenhæng mellem det store frafald på de teknisk-erhvervsfaglige uddannelser og problemet med praktikpladser.

Tabel Hvilke uddannelser afbrydes?

5.3

Ungdomsuddannelse	Andel unge, der har afbrudt mindst en uddannelse (65 unge)	Andelen af alle unge, der har påbegyndt uddannelse (399 unge)
Teknisk erhvervsfaglig udd.	39%	13%
Almene gymnasium	20%	41%
Htx	14%	3%
Hhx	12%	14%
Hg, handelserhvervsfaglig udd.	12%	13%
Social- og sundhedsudd	3%	2%
Hf	0%	9%
Total	100%	100%

Bem.: Kolonnen med afbrydelser bygger på 65 svar. Hvis en person har afbrudt mere end én uddannelse, er anvendt den første uddannelse. Kolonnen med påbegyndte bygger på 399 svar på uddannelsessituationen 1 år efter folkeskolen.

5.5 Kommer de unge i gang igen?

Et afgørende spørgsmål i forbindelse med de unges afbrydelse af en uddannelse er, om de igen kommer i gang med en uddannelse, eller hvad der i det hele taget sker efter, at de har afbrudt uddannelsen. Blandt de unge, som afbrød en uddannelse i løbet af det første år efter folkeskolen, foreligger der kun oplysninger om, hvad 59% af de unge foretog sig året efter. Der er altså tale om et stort frafald i undersøgelsen blandt dem, der afbrød en uddannelse, hvilket kunne pege i retning af en vis skævhed i undersøgelsesgrundlaget, da de unge, der er kommet i gang igen, muligvis har større tendens til at svare på spørgeskemaet. To tredjedele af de unge, der afbrød en uddannelse efter første år, og som har oplyst, hvad de lavede året efter, er gået i gang med en ny uddannelse. 17% har fået et arbejde, 6% er arbejdsløse eller har et friår, og de resterende 11% laver andre ting, herunder værnepligt.

Selv om statistikken er meget usikker på dette punkt, så er der ingen tvivl om, at mange af de unge, som afbryder en uddannelse, kommer i gang igen. De kvalitative interview underbygger denne antagelse.

Interview: Hvorfor afbrydes eller fravælges en ungdomsuddannelse?

Interviewene giver et mere nuanceret billede af, hvorfor mange af de unge afbryder en uddannelse. I det følgende sætters de unges afbrydelser ind i den enkeltes livshistorie. Efter en beskrivelse af de unge interviewpersoner, der har afbrudt en uddannelse (hvoraf de fleste er kommet i gang igen), belyses det, hvad der kan ligge til grund for, at nogle unge slet ikke påbegynder en ungdomsuddannelse efter folkeskolen.

Størstedelen af de interviewede havde prøvet at springe fra én eller flere forskellige uddannelser. Men de fleste var dog alligevel kommet i gang med en ny uddannelse hurtigt efter, og som allerede nævnt oplevedes det hverken som spild af tid eller som noget negativt at afbryde en uddannelse. Tværtimod gav mange af de unge udtryk for, at de synes, at afprøvningserne af flere uddannelser havde givet dem mere sikker viden om, hvad de bedst egnede sig til og ønskede sig af fremtiden. Således var de fleste hurtigt kommet i gang med en anden ungdomsuddannelse og havde dermed ikke opgivet håbet om at få sig en uddannelse.

Der var imidlertid mange forskellige årsager til, at de unge faldt fra uddannelserne.

Heidi

Heidi påbegyndte fx hhx, efter at hun havde gået i henholdsvis 10. klasse og et år på idrætsefterskole. Hun fandt dog hurtigt ud af, at hun havde svært ved at følge med på hhx, og at hun skulle bruge mere tid til at læse lektier end sine klassekammerater. Så selv om hun syntes, at det var spændende, valgte hun også efter lærernes råd at færdiggøre det første år på hhx og derefter fortsætte på andet år af hg, som hun nu har færdiggjort.

Morten

Morten begyndte på handelsskolen direkte efter folkeskolen, men han følte sig slet ikke klar til det. Fra folkeskolen havde han været vant til at få meget høje karakterer, selv om han ikke lavede noget, men den gik ikke på handelsskolen, og derfor faldt hans karakterer drastisk. Da studievejlederne samtidig rådede ham til at gå første år om, opgav han. Han interesserede sig meget for gokart, og derfor ville han forsøge at blive automekaniker, men han syntes alligevel ikke, det var så spændende bare at »pille delene ud og

sætte nogle nye i«. Da en af hans kammerater begyndte på datamekanikeruddannelsen, fik han selv lyst til at prøve det, men det var der for meget fysik i, så det var heller ikke lige sagen.

Til sidst fandt han sig noget fuldtidsarbejde i en videoforretning, samtidig med at han begyndte at ryge hash og lave småkriminalitet. Dette resulterede i, at han blev sendt på efterskole af sine forældre, hvor han dog også havde svært ved at finde sig til rette. Efter at være blevet smidt ud af stort set alle efterskoler i Jylland fandt han sig til rette på en efterskole på Fyn og fik færdiggjort den. Det har givet ham lysten til at læse tilbage, og han er nu begyndt på handelsskolen igen og drømmer om at blive revisor.

Sanne

Sanne gik på gymnasiet efter 10. klasse, men fandt hurtigt ud af, at det egentlig ikke lige var hende, fordi hun var lidt ældre end de andre og bedre kunne lide at arbejde sammen med mennesker, der var ældre end hende selv. Heller ikke alle fagene på gymnasiet interesserede hende, og hun brød sig ikke om undervisningsformen. Derfor tog hun ud at sejle med skoleskibet Danmark, fik et job på et plejehjem, færdiggjorde social- og sundheds-hjælperuddannelsen og skulle derefter begynde på social- og sundhedsassistentuddannelsen. Hun siger selv, at hun altid har været praktisk anlagt, samtidig med, at hun godt kan lide at læse. På social- og sundhedsuddannelsen har alt interesseret hende i modsætning til i gymnasiet, hvor der var mange fag, hun ikke brød sig om.

Per

Per gik efter 9. klasse på htx, droppede ud efter et halvt år, arbejdede i to måneder, gik på ungdomshøjskole i fire måneder, arbejdede i en børnehave i et år og er nu i lære som tømrer. Da han gik ud af folkeskolen, ville han gerne være fysioterapeut – derfor begyndte han på htx. Lidt efter fandt han imidlertid ud af, at det krævede en anden grunduddannelse at blive fysioterapeut, så det opgav han. Han siger selv, at det er svært at skulle planlægge sit liv så lang tid i forvejen:

»Der [lige efter 9. klasse] synes jeg, det er svært lige præcis at bestemme, hvad det er, man skal resten af sit liv. Så der er nok mange, der går videre med gymnasiet, for ligesom at tænke mere over det og

så tage et eller andet, hvor du kan bruge det til mange ting ikke [...] Jamen jeg prøvede bare nogle forskellige ting. Den der ungdomshøjskole der, den hjalp mig rimelig meget med at finde ud af, hvad man har lyst til.»

Pers strategi (og det råd han har fået af sine forældre) har altså været at afprøve en masse forskellige muligheder for til sidst at finde sig til rette et sted. Fra disse tidligere erhvervs- og uddannelseserfaringer henter han hjælp til at finde ud af, hvad han egentlig egner sig bedst til og har mest lyst til.

Ahmed

Ahmed fortæller ligeledes, at han allerede i folkeskoletiden havde fået tilbudt en læreplads som edb-salgskonsulent i et computerfirma. Derfor valgte han hg for at kombinere dette med lærepladsen. Efter tre måneder blev han imidlertid fyret på grund af økonomiske problemer i firmaet. Derefter har han arbejdet et halvt år og har færdiggjort hg. Nu skal han begynde på hf. Efter at have prøvet at arbejde i længere tid har han fundet ud af, at det var alt for tidligt at begynde at arbejde – han ville hellere læse videre. I stedet for at skulle tage tre år på hhx har han valgt den toårige hf.

Generelt

Eksemplerne viser, at årsagerne til, at de unge afbryder en uddannelse, er meget varierede. Eksempelvis har nogle afbrudt en uddannelse, fordi de ikke magtede denne uddannelse, mens andre fandt ud af, at der i virkeligheden var noget helt andet, de hellere ville. Det lader desuden til, at flere vælger enten handelsskolen eller gymnasiet, alene fordi de ikke ved, hvad de skal efter folkeskolen. Ved en gymnasial uddannelse udvides mulighederne samtidig med, at de udskyder det egentlig erhvervsvalg.

Undervejs i gymnasiet finder de imidlertid ud af, at de egentlig hellere ville noget andet, og på den måde bruges uddannelses- og erhvervs erfaringerne til at blive klogere på, hvad de vil og bedst evner.

Flere af de unge interviewede gav udtryk for, at de havde fået meget hjælp til deres uddannelses- og erhvervsvalg af forældre, lærere, studievejledere og venner.

Endvidere viser interviewene, at det absolut ikke opfattes som noget negativt eller som spild at afbryde en uddannelse, for de fleste fortsætter på

en anden uddannelse. I virkeligheden drejer det sig for manges vedkommende tilsyneladende om først og fremmest at afprøve nogle muligheder – ofte noget andet end at gå i skole – for på den måde at slappe lidt af efter 10 år i folkeskolen, før man går i gang med en længerevarende ungdomsuddannelse.

Nogle kom aldrig i gang

Yderligere to drenge er interviewet, som to år efter afslutningen af folkeskolen endnu ikke var kommet i gang med en uddannelse. Den ene, Hassan, er født og opvokset i Tyrkiet og har kun boet i Danmark de sidste otte år af sit liv, mens Søren er dansker og er født i Danmark.

Søren

Søren påbegyndte 10. klasse, men fik aldrig færdiggjort den, fordi han blev uvenner med lærerne og pludselig fik meget dårlige karakterer. Derefter pjækkede han i flere måneder, indtil hans ene lærer og skolevejlederen tog fat i ham og hjalp ham med at finde et job. Siden da har han arbejdet i forskellige supermarkeder som Metro, Bilka og nu i OBS. Søren giver mange forklaringer på, hvorfor han aldrig er kommet i gang med en uddannelse. Først og fremmest synes han, at han har haft mange personlige problemer de sidste år:

»Det er ligesom om, problemerne her de sidste år – siden jeg gik ud af folkeskolen – har væltet ned over mig.

Hvad er det for nogle problemer?

Nej, men altså herhjemme med problemerne altså familieproblemer og pengeproblemer også nogle gange. Det er fordi, lige pludselig så har du mange penge ikke og så sådan fedt så skal du ud at købe ikke, og så sker det altid, at så pludselig når der er gået 3-4 dage, at så har man pludselig ingen penge tilbage.

Er det også derfor, at du har arbejdet i stedet for at tage en uddannelse – fordi du gerne ville tjene penge?

Jamen det har altid været sådan mere for mig at arbejde i stedet for at gå i skole. Jeg kan ikke sidde ned 8 timer om dagen i flere år på en skolebænk [...] Altså jeg har gjort det i folkeskolen, det blev jeg nødt til ikke. Der var heller ikke noget om, at jeg ikke kunne, men altså da

jeg nåede 9., 10. klasse der tænkte jeg, nu kan jeg bare ikke mere.»

En anden grund til, at Søren blev så skoletræt, var, at han gennem folkeskoletiden blev mobbet meget på grund af sit udseende og sin påklædning, som ikke fulgte moden, fordi forældrene havde en økonomisk krise:

»...jeg blev mobbet så meget i skolen også jo, så jeg har ikke turde, og tænkte hvis nu jeg gør det og det. Jeg startede jo faktisk meget pænt i skolen, har jeg fået at vide, eller jeg kunne også se det på mine karakterer jo ikke, men så lige pludselig kom der sådan en ind i klassen, som igen havde noget imod mig. Han havde altid et eller andet, han skulle sige om mig ikke, og det fulgte de andre så med på, og så gik det altså ud over mig hele tiden [...] og så turde jeg til sidst ikke at sige noget i klassen altså, hvis der var time, fordi jamen altså hvis nu jeg sagde det, hvad ville der så ikke ske i frikvarteret, eller hvad ville der ikke ske i timen [...] også det, at læreren heller ikke bakkede op om mig altså ikke, og så når jeg kom hjem, at mine forældre heller ikke bakkede op om mig.»

Af den grund, og fordi Søren lider af et voldsomt temperament, har han i flere år »raget uklar« med såvel klassekammerater som lærere og måtte af samme grund forlade 10. klasse uden at gå til eksamen. Ligeledes havde han alvorlige problemer med sin egen familie, som derfor ikke kunne hjælpe ham meget. Hans voldsomme temperament har resulteret i, at han bl.a. aldrig kom på handelsskolen, fordi han blev uvenner med forstanderen. Han er også blevet fyret fra flere job, fordi han blev uvenner med chefen, hvilket igen medførte, at han fik et dårligt ry, således at han ikke kunne få et andet job i samme forretningskæde. Derudover er han blevet smidt ud af sit fodboldhold, fordi han heller ikke her kunne styre sit temperament, selv om fodbold er hans store interesse. I militæret kom han ikke ind, fordi han ikke var intelligent nok, og det var til trods for, at stedfaderen arbejder i militæret og havde lagt et godt ord ind for ham.

Sørens mor har en merkonomuddannelse og arbejder på Skt. Hans. Begge forældre har prøvet at hjælpe ham i gang med en uddannelse, og stedfaderen så helst, at Søren blev uddannet i militæret, hvilket ikke kunne lade sig gøre. Søren vil gerne klare det hele selv:

»...så har han [stedfaderen] overladt det hele til mig. Min mor hun har også prøvet at hjælpe mig, men det kunne ikke lade sig gøre, fordi jeg selv har sagt til hende, jeg vil prøve selv, lad mig gøre det selv. Bare sådan hold jer lidt væk fra mig, fordi ellers så kan det godt være, at jeg til sidst bum flipper ud ikke. Så de har bare ladet mig gøre det hele selv, og det synes jeg også, det er egentlig også meget pænt af dem.«

På grund af alle disse uheldige oplevelser, som i tidens løb har gjort ham særdeles skoletræt, holder Søren sig nu til sit fuldtidsjob i OBS. Han kunne godt tænke sig at søge en elevplads i OBS, men han skal først have mere orden i sit liv – bl.a. er han ved at flytte hjemmefra. Søren ved ikke, hvad fremtiden vil give ham af job, da han ikke kender meget til de muligheder, en elevplads vil give ham, og han heller ikke har noget ønskejob for øje. Han vil dog gerne se sig selv i et hus med en familie om 10 år, og han kunne godt tænke sig et job, som gav ham meget tid til familien og samtidig en god løn, hvilket han synes, det nuværende job giver ham. Det er under alle omstændigheder sikkert, at han ikke skal gå i skole igen:

»...nu var du meget skoletræt, da du gik ud, men efter du har arbejdet, så har du ikke fået lyst til at læse igen?

Jo, jeg har fået lyst til det, men jeg vidste jo godt, at så går der en måned, og jeg ved den måned kommer altid, og så gider jeg ikke alligevel. Så tænker jeg, nu har jeg gjort det igen, nu har jeg prøvet, men det var ikke mig, og så står man med problemet ikke noget arbejde, fordi det har jeg jo sagt op pga. at jeg skulle ud, tage uddannelse, det kan godt være jeg har sådan et deltids derude ikke, men altså det kan jeg jo ikke leve for jo, når jeg lige pludselig ikke har noget uddannelse alligevel. Så tænkte jeg, så er en uddannelse nok bedre, altså elevuddannelse var bedre at prøve det.«

Som det fremgår af citatet, betyder det også meget for Søren at være nogenlunde sikker økonomisk – måske netop fordi han har oplevet økonomisk krise i familien. Derfor er han havnet i en slags ond cirkel, hvor han ikke tør at sige sit job op og begynde på en uddannelse, for tænk sig hvis han pludselig stod uden nogen af delene. Sørens eksempel viser, at selv om både

forældre, lærere, skolevejledere og nogle af hans nære venner har forsøgt at hjælpe ham, vil han alligevel aldrig finde sig til rette på skolebænken, fordi han har haft så mange ubehagelige oplevelser i skolen. Søren har det fint med at arbejde, tjener meget og klarer sit job godt – så hvorfor skulle han begynde på en uddannelse?

Hassan

Hassan tog 10. klasse med og gik på ungdomsskolen bagefter. Siden da har han arbejdet som pakker i samme firma, som han arbejdede i, mens han gik i skole. Han begrundet selv valget af arbejde fremfor en ungdomsuddannelse således:

»Så da jeg var færdig med det [folkeskolen], så gad jeg ikke mere så...

Hvorfor gad du ikke?

Jeg ville hellere arbejde så, tjene penge.

Okay, så det var på grund af økonomien, at du gerne ville have et arbejde?

Ja, det var det på grund af.»

For Hassan var det altså fristelsen at tjene mange penge, der ikke fik ham i gang med en uddannelse. Han vil dog ikke helt udelukke, at han går i gang med en uddannelse senere. Hassans forældre har heller ingen uddannelse – hverken fra Tyrkiet eller fra Danmark – og de går begge hjemme nu. Storebroderen og dennes kone har imidlertid begge en uddannelse. Hassan har aldrig følt, at forældrene har haft nogen ambitioner på hans vegne, de har blot virket glade for de valg, han har truffet. Endvidere har han aldrig rigtig snakket med sine venner om uddannelse og erhverv, og han har stort set kun venner fra sin nuværende arbejdsplads, da han ikke har tid til at se andre:

»Du snakker ikke med dem [vennerne fra folkeskolen] stadigvæk?

Nej, jeg kan ikke se dem og sådan, altså jeg arbejder jo.

Har du så fået nye venner i forbindelse med dit arbejde?

Jo, der hvor jeg arbejder. Der har jeg – to-tre stykker.»

De blandt hans venner, som går i skole, har han svært ved at se, fordi de er i skole, når han har fri, og omvendt arbejder han, når de har fri, fordi han arbejder om natten. Det lader altså til, at Hassan ikke har haft mange at tale med angående uddannelse og fremtiden, ligesom han ikke har haft relationer til så mange, der kunne give ham ideer til at vælge en uddannelse. Yderligere kan han heller ikke rigtig huske den uddannelsesvejledning, han fik i folkeskolen.

Hassan mener ikke selv, at hans tyrkiske baggrund har haft nogen negativ betydning for de valg, han har truffet. For eksempel havde han ikke problemer med at få sit nuværende job, og han har aldrig oplevet, at folk har behandlet ham anderledes end andre på jobbet.

Med hensyn til fremtiden har Hassan ikke de store planer lige nu, men han vil prioritere tid til familien og et godt arbejde højt og blive boende hjemme, indtil han bliver gift. Dette til trods for, at han bor i en lille lejlighed sammen med sine forældre, fire søskende og broderens kone og barn.

Tilsyneladende er Hassan et typisk eksempel på den sociale arv, idet hverken hans forældre eller de nære venner har fået nogen uddannelse. Hassan har højst sandsynligt manglet viden om de forskellige uddannelsesmuligheder. Jobbet som pakker har nok forekommet ham som det letteste valg, fordi han kendte det i forvejen og var glad for det. Ligesom Søren lader det til, at Hassan har ladet sig friste af udsigten til at kunne tjene penge. Dermed er det ikke sagt, at det er et forkert valg, Hassan har truffet.

Noter

22. De er formodentlig tale om et minimum, da det især er de svage unge, der er faldet ud af undersøgelsen (jf. bilag 1).
23. Analysen bygger på en logistisk regressionsmodel, hvor modelsøgningen er foretaget over flere omgange, sådan at samtlige variabler fra første spørgeskemarunde samt kommunen og årskarakterer er afprøvet. Den afhængige variabel består af 97 personer i en omkodet kategori af unge, som har afbrudt én eller flere uddannelser inden for de første to år efter folkeskolen, og 594 personer, som ikke har afbrudt nogen uddannelser (eller som kun har besvaret spørgeskemaer det eller de år, hvor de ikke har afbrudt uddannelser).
24. Baseret på 344 personer i leje-/andelsbolig og 335 i ejerbolig, i alt 679, heraf 95 med afbrudte uddannelser.
25. Baseret på tre kategorier af årskarakterer med 105 personer med under 8 i gennemsnit, 196 personer med mellem 8 og 9 i gennemsnit og 158 personer med 9 eller derover i gennemsnit.

I alt 459 personer, heraf 77 med afbrudte uddannelser.

26. Baseret på to kategorier: 538 personer mente, at det sociale miljø havde mellem »stor« og »lille« betydning, og 101 mente, at det havde »ingen« betydning for deres valg af uddannelse. I alt 639 personer, heraf 89 med afbrudte uddannelser.
27. Blandt dem, der føler sig godt tilpas i skolen og vægter det sociale miljø højt i forbindelse med uddannelsesvalget, afbryder kun 4,8% uddannelsen (n=104), og blandt dem, der føler sig dårligere tilpas i skolen og vægter det sociale miljø lavt, afbryder hele 24,1% uddannelsen (n=79).
28. Baseret på 175 personer i kategorien dagligt eller ugentligt og 491 personer i kategorien månedligt eller aldrig. I alt 666, heraf 94 med afbrudte uddannelser.
29. Tallene skal selvfølgelig tages med store forbehold. Det må forventes, at de reelle procenttal i alle grupper er væsentligt højere, eftersom frafaldet er størst blandt de unge, som har stor sandsynlighed for at afbryde en uddannelse. Forskellen mellem danske drenge og minoritetsdrenge er dog klar nok, når man ser antallet af afbrydelser i forhold til hinanden. Antal afbrydelser: χ^2 p-værdi 0,025 (2-sidet) og 0,014 (1-sidet). Antal afbrydere i forhold til alle besvarede: χ^2 p-værdi: 0,093.

6 Vejledningen om uddannelse og erhverv

I dette kapitel belyses, hvor meget og hvilken form for uddannelses- og erhvervsvejledning, de unge har fået i folkeskolens 9. og 10. klasse og efter folkeskolen. Derudover belyses det, om vejledningen har haft betydning for de unges erhvervs- eller uddannelsesvalg og for de unges overblik over uddannelsesmulighederne. Det beskrives, hvor meget de unge har benyttet sig af skolevejlederne/ungdomsvejlederne, samt studievejlederne på uddannelsesinstitutionerne, når de føler behov for hjælp og information, samt hvor gode de har været til selv at opsøge uddannelsesinstitutionerne for at få relevant information.

Stort set alle unge oplyser, at de har fået vejledning om uddannelse og erhverv både i 9. og 10. klasse i folkeskolen. Men resultaterne både fra de kvalitative interview og fra spørgeskemaundersøgelserne tyder på, at de unge i 10. klasse opfatter vejledningen som langt bedre og mere dybdegående end de unge i 9. klasse.

De unge får især vejledning af skolevejlederen eller lærerne, men de mener selv, at forældrene har haft den største indflydelse på de valg, de har truffet. Flere sammenhænge tyder dog på, at forældrene især giver de unge en følelsesmæssig vejledning og opbakning, hvorimod vejledningen i skolen ved skolevejlederne er mere informativ.

Både spørgeskemaundersøgelsen og interviewene viser endvidere, at der findes mange forskellige måder at vejlede de unge på, og at vejledningsmetoderne medfører forskellige vurderinger af vejledningen fra de unges side. De unge selv værdsætter især en individuel vejledning med udgangspunkt i deres egne interesser frem for en bred vejledning om uddannelse, der kan opfattes som forvirrende og overfladisk vejledning. Ifølge de unge tager vejledningen oftest kun udgangspunkt i de unges egne interesser, hvis de unge på forhånd har vidst, hvad de ville efter folkeskolen.

Generelt vurderer de unge, at vejledningen i folkeskolen har givet dem et større overblik. Men interviewene peger i retning af, at det er vigtigt, at de unge også selv yder en aktiv indsats for at opnå viden om de forskellige muligheder, da de mener, at de ikke altid kan forudsætte, at skolevejlederen har en opdateret viden.

Efter folkeskolens afslutning benytter de unge – især de danske unge og pigerne fra de etniske minoriteter og i mindre omfang drenge fra etniske minoriteter – sig stadig af uddannelses- og erhvervsvejledning, men henvender sig naturligt nok oftest til studievejlederne på de pågældende ungdomsuddannelser. Ikke mange af de unge hverken kender eller opsøger skolevejlederne eller ungdomsvejlederne i kommunerne efter folkeskolens afslutning – selv om de sidstnævnte har ansvaret for vejledningen, herunder en opsøgende vejledning af de unge to år efter folkeskolen (jf. bekendtgørelse af august 1994, Undervisningsministeriet).

6.1 **Vejledningen i folkeskolen**

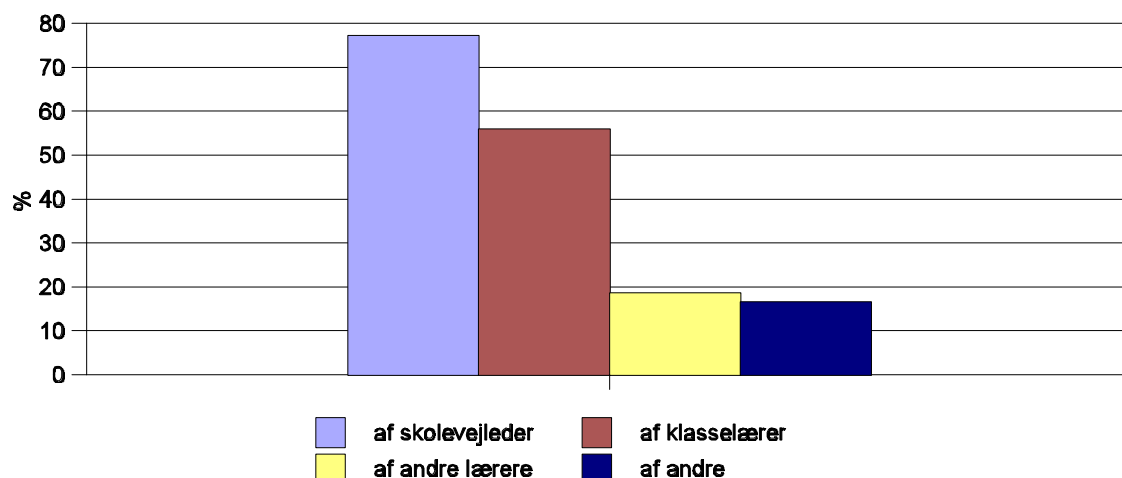
Jf. lov om skolevejledning skal der ydes eleverne i folkeskolen såvel individuel som kollektiv vejledning om uddannelse, beskæftigelse og erhverv³⁰. Spørgsmålet er om eleverne selv oplever, at de har modtaget vejledning og deres vurdering af den vejledning, de har modtaget.

6.1.1 **Hvem får de unge vejledning af i folkeskolen?**

I første spørgeskemaundersøgelse, foråret 1996, hvori alle unge deltog, blev de unge spurgt, om de havde modtaget vejledning i folkeskolen eller ej.³¹ Til dette har 90% (730 unge) svaret, at det har de, hvorimod 10% (81 unge) ikke mener, at de har modtaget vejledning.

Der er ingen signifikant forskel på 9. og 10. klasseseleverne, når det drejer sig om, hvorvidt de unge oplyser, om de har fået vejledning eller ej, hvilket må betyde, at skolen overholder sin forpligtelse om uddannelsesvejledning i 9. klasse. Stort set alle har mødt skolevejlederen (knap 80% af de unge), mens lidt over halvdelen oplyser, at klasselæreren har ydet dem vejledning (jf. figur 6.1).

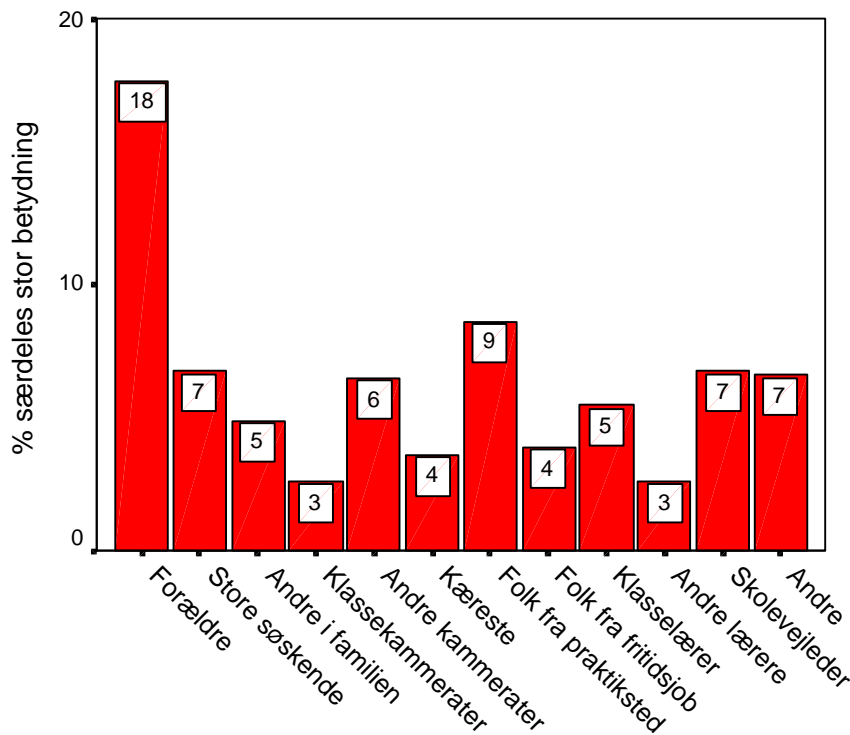
Figur 6.1 Hvem har de unge fået uddannelses-, beskæftigelses- og erhvervsvejledning af, mens de gik i folkeskolen?

Ifølge de unge selv er det ikke nødvendigvis skolevejlederne eller klasselærerne, der har haft den største betydning for de unges valg eller fravalg af uddannelse (jf. figur 6.2). De unges forældre har haft størst betydning for de unges valg ifølge de unge selv. Dette resultat understøttes af Dines Andersens mere omfattende UTA-undersøgelse af knap to tusind 9. klasse-elever fra 1997. Her viste det sig, at eleverne tillagde forældrenes rådgivning en langt større betydning end både kammeraters, læreres og skolevejlederes rådgivning. Andersens undersøgelse viste desuden, at mødreneres rådgivning blev tillagt større betydning end fædreneres, og at dette forhold især gjaldt for pigerne (Andersen 1997:168-170). At forældrene har haft så stor en betydning falder godt i tråd med, at »den sociale arv« er afgørende for de unges valg, dvs. at forældrene måske ofte råder deres børn inden for et uddannelseserhvervsområde, de selv er bekendt med i kraft af eget erhverv og uddannelse.

Mehlbyes undersøgelse om kommunernes vejledning af unge påpeger også, at det nok især er en følelsesmæssig støtte, de unge henter hos forældrene, hvorimod de henter mere konkrete informationer om uddannelse og erhverv fra lærere og skolevejledere (Mehlbye 1996).

Figur 6.2 Hvilke personer mener de unge har haft særdeles stor betydning for deres uddannelsesvalg?

Figur 6.2 handler kun om de personer, der har haft særdeles *stor* betydning for de unges valg, hvilket betyder, at andre personer også kan have haft indflydelse på de unges valg.

Ifølge spørgeskemaundersøgelsen oplyser de unge, at de ikke i særlig stort omfang er påvirket af deres klassekammerater eller lærere, hvad angår uddannelsesvalg, hvilket strider mod indtrykket fra de kvalitative interview, hvor de unge netop påpeger, at der var forskellige »moder« i klasserne, således at man ofte valgte den samme uddannelse som »alle de andre«. Hvad der måske er mere overraskende er, at de unge tillægger personer fra deres erhvervspraktikpladser en stor betydning for de valg, de har truffet, hvilket andre undersøgelsesresultater dog understøtter (Mehlbye 1996). Dette kunne tyde på, at erhvervspraktikken måske i virkeligheden er den bedste form for praktisk skolevejledning. Her får de unge lov til at prøve nogle muligheder af og kan snakke med folk, der har erfaring med faget.

Selv om de fleste unge har fået vejledning af en skolevejleder eller en klasselærer i folkeskolen, er det altså ifølge de unge selv ikke denne vejledning, der har været mest afgørende for deres endelige valg. Dette til trods

for, at en skolevejleder kan give en mere bred og grundig viden om de forskellige muligheder, end forældre formodentlig er i stand til. Således kan det godt være, at de unge selv vurderer, at deres forældre har haft den største indflydelse på deres uddannelsesvalg, men i virkeligheden er denne indflydelse som sagt nok af mere følelsesmæssig karakter, hvorimod vejledningen i folkeskolen sandsynligvis har været mere informativ. Derfor skal man passe på med at undervurdere skolevejledningens indflydelse. I stedet kan forældrenes rolle have været, at de har haft en vigtig betydning i det endelige valg af uddannelse.

6.1.2 **De unges kontakt til uddannelsesinstitutionerne**

I folkeskolen, hvor de unge skulle tage stilling til, hvilken uddannelse eller erhverv de ville i gang med, har de unge faktisk selv været gode til at opsøge de relevante uddannelsessteder for at få mere viden derom.

To tredjedele af de unge har selv taget telefonisk kontakt med eller besøgt de relevante uddannelsessteder. De unge har typisk taget kontakt til uddannelser som gymnasiet, handelsskolen og teknisk skole. De unge har oftest selv besøgt uddannelsesstederne frem for at tage telefonisk kontakt (jf. tabel 6.5). De unges svar hænger sandsynligvis sammen med, at de fleste uddannelsesinstitutioner bl.a. har åbent-hus-arrangementer, hvor de unge og deres forældre kan få et indblik i, hvad uddannelserne drejer sig om, samt tilbyder de unge uddannelsespraktik, hvor de unge kan følge den almindelige undervisning over nogle dage (typisk 3-5 dage), mens de går i folkeskolen.

Tabel 6.5 Hvilke ungdomsuddannelser har de unge selv opsøgt?

Ungdomsuddannelse	Telefonisk kontakt	Besøg	Antal unge = 100%
Efterskole	4%	6%	54
Handelsskole (hg)	4%	20%	169
Teknisk skole	4%	19%	163
Hhx	2%	13%	106
Htx	2%	11%	92
Almene gymnasium	7%	29%	245
Hf	1%	7%	63
Social- og sundhedsuddannelse	1%	3%	25
Højskole	1%	1%	4
Andre	3%	5%	42

De unge, som har fået vejledning af andre end skolevejlederen og lærerne, har haft mere kontakt med uddannelsesinstitutionerne end unge, der har modtaget vejledning af enten skolevejleder eller lærere, hvilket kunne tyde på, at fx forældre, venner m.m. i højere grad har motiveret dem til selv at tage kontakt med de uddannelsesinstitutioner, der interesserede dem.

6.1.3 Karakteristik af vejledningen i folkeskolen

Ud fra nogle opstillede udsagn om vejledningen er de unge blevet spurgt, hvad deres vejledning bestod i, og hvad de synes om den.

De unges personlige forudsætninger

Der findes forskellige strategier i vejledningen af de unge. Uddannelses-, beskæftigelses- og erhvervsvejledningen kan fx tage udgangspunkt i en bred information om de forskellige uddannelser, men den kan også tage udgangspunkt i de unges individuelle interesser og ønsker.

Tabel 6.1 Hvilke personlige forudsætninger tog vejledningen udgangspunkt i?

Vejledningen:	Helt enig	Delvis enig	Hverken enig eller uenig	Delvis uenig	Helt uenig	Total antal unge =100%
- tog udgangspunkt i mine interesser	26%	38%	22%	8%	6%	725
- tog udgangspunkt i mine faglige forudsætninger	16%	40%	33%	6%	5%	716
- tog udgangspunkt i mine personlige forudsætninger	20%	34%	32%	9%	5%	707
- var rettet mod de uddannelser, hvor jeg havde størst chance for at blive optaget	15%	26%	32%	15%	12%	708

De unge har først og fremmest følt, at vejledningen tog udgangspunkt i deres interesser, men forholdsvis mange er også i hvert fald delvis enige i, at vejledningen tog udgangspunkt i deres faglige og personlige forudsætninger. Derimod er der flere af de unge, der er uenige i, at vejledningen var rettet mod de uddannelser, hvor de havde størst chance for at blive optaget (jf. tabel 6.1).

Sammenlignes disse sammenhænge med de unges baggrund, viser analysen, at den etniske baggrund har betydning for, om vejledningen tog udgangspunkt i de unges personlige forudsætninger, og om vejledningen var rettet mod de uddannelser, hvor de unge havde størst chance for at blive optaget. De unge fra de etniske minoriteter er nemlig mere uenige end danskerne i, at vejledningen tog udgangspunkt i deres personlige forudsætninger. Hvor 22% af de danske unge er helt enige i, at vejledningen tog udgangspunkt i deres personlige forudsætninger, er kun 13% af de unge fra de etniske minoriteter helt enige i dette udsagn. Denne sammenhæng kunne være udtryk for, at de unge fra de etniske minoriteter faktisk kunne ønske sig, at vejledningen havde taget mere udgangspunkt i deres særlige etniske baggrund, end den tilsyneladende har gjort.

De unge fra de etniske minoriteter er derimod mere enige i, at vejlednin-

gen var rettet mod de uddannelser, hvor de havde størst chance for at blive optaget, i sammenligning med danskerne, mens 24% af de etniske minoriteter er helt enige i dette udsagn, er kun 13% af danskerne helt enige i samme. Måske hænger det sammen med, at de unge fra de etniske minoriteter føler sig mere usikre på, om de kan blive optaget på uddannelsesstederne, og om de lever op til kravene for det at blive optaget på den pågældende uddannelse.

Det ser yderligere ud til at have betydning for de unges karakteristik af vejledningen, om de unge ved, hvad de vil være, når de bliver voksne. De unge, der ved, hvad de vil være, er nemlig mere enige i, at vejledningen tog udgangspunkt i deres personlige forudsætninger og interesser, end de unge, der ikke vidste, hvad de ville være, når de blev voksne.

En fjerdedel (23%) af de unge, der ved, hvad de vil være, er helt enige i, at vejledningen tog udgangspunkt i deres personlige forudsætninger, mens kun 16% af de unge, der ikke ved, hvad de vil være, er helt enige i dette udsagn.

Endvidere er der forskel på de unges svar afhængigt af hvilken kommune, de bor i. Her skiller de unge fra Karlebo Kommune sig især ud ved at være mest uenige i, at vejledningen var rettet mod de uddannelser, hvor de havde størst chance for at blive optaget. Det tyder altså på, at vejledningen er forskellig fra kommune til kommune.

Hverken køn, boligforhold, de unges faglige niveau eller forældrenes uddannelsesniveau har betydning, når det gælder spørgsmål om, hvilke forudsætninger hos den unge, vejledningen tog udgangspunkt i.

6.1.4 **Indholdet i vejledningen**

De unge blev yderligere spurgt, hvad deres uddannelses- og erhvervsvejledning drejede sig om (jf. tabel 6.2).

Tabel Vejledningens indhold

6.2

Vejledningen:	Helt enig	Delvis enig	Hverken enig eller uenig	Delvis uenig	Helt uenig	Alle unge (100%)
- drejede sig om uddannelse og ikke om arbejde	31%	38%	20%	7%	2%	717
- tog udgangspunkt i de fremtidige beskæftigelsesmuligheder	21%	38%	27%	9%	4%	704

Der er flere unge, der er helt enige i, at vejledningen drejede sig om uddannelse og ikke om arbejde og fremtidige beskæftigelsesmuligheder.

Sammenlignes de unges forhold til de to udsagn om vejledningens indhold med de unges baggrund, har følgende forhold ingen betydning: forældrenes uddannelse, etniske baggrund, boligforhold, de unges faglige niveau, om de unge ved, hvad de vil være, når de bliver voksne samt den unges kommune- eller skoletilhørsforhold.

Derimod er der forskel på de to køn. Således er en tredjedel (36%) af pigerne enige i, at vejledningen drejede sig om uddannelse og ikke om arbejde, mens en fjerdedel (27%) af drengene er enige i samme. Her er pigerne altså oftere end drengene enige i, at vejledningen drejede sig om uddannelse og ikke om arbejde, hvilket passer godt sammen med, at flere piger end drenge vælger en gymnasial uddannelse, mens drenge i højere grad vælger en erhvervsfaglig uddannelse, der oftest kræver, at den unge ved eller har ideer om, hvilket job han/hun ønsker.

Tabel 6.3 Evaluering af vejledningen

Vejledningen:	Helt enig	Delvis enig	Hverken enig eller uenig	Delvis uenig	Helt uenig	I alt (100%)
Var troværdig	23%	37%	34%	6%	1%	712
Var overfladisk	5%	17%	33%	22%	23%	704
Har været forvirrende	11%	25%	23%	23%	19%	705
Har ikke været nogen hjælp	4%	10%	17%	20%	49%	710

De fleste af de unge har fundet vejledningen troværdig og har ikke oplevet den som overfladisk, eller at den ikke har været til nogen hjælp (jf. tabel 6.3). Derimod er der en tredjedel af de unge, der mener, at vejledningen har været forvirrende.

De høje svarandele i kategorien »hverken enig eller uenig« kunne tyde på, at de unge har haft svært ved at vurdere vejledningen entydigt, formodentlig fordi nogle dele af vejledningen har været gode og andre ikke, men det kan også skyldes, at de unge ikke selv har gjort en aktiv indsats for at få udbytte af vejledningen og derfor ikke kan forholde sig til den.

Sammenlignes evalueringen af vejledningen med de unges baggrund, er der imidlertid forskelle på svarene. Især de unge fra Karlebo Kommune er enige i, at vejledningen var troværdig. Derudover varierer enigheden i, hvorvidt vejledningen var troværdig fra skole til skole. Disse sammenhænge kan afspejle, at vejledningen varierer skoler og kommuner imellem. Hvad angår spørgsmålet, hvorvidt vejledningen var overfladisk, er drengene oftere end pigerne enige i dette udsagn – måske fordi drengene selv har været dårligere til at bruge vejledningen end pigerne, eller også er drengene i det hele taget mere kritiske end pigerne – eller drengene stiller større krav til vejledningen end pigerne.

6.1.5 Sammenhængen mellem vejledningens indhold og evalueringen af den

Sammenlignes vejledningens udgangspunkt og indhold med den vurdering,

de unge giver af vejledningen, er der tydelige sammenhænge (jf. tabel 6.4).

Tabel 6.4 Sammenhængen mellem vejledningens indhold og de unges vurdering deraf

Hvis vejledningen:	Enig i, at vejledningen har været »overfladisk«	Enig i, at vejledningen har været »forvirrende«	Enig i, at vejledningen »ikke har været nogen hjælp«
- tog udgangspunkt i de unges »interesser«	Nej	Nej	Nej
- tog udgangspunkt i de unges »personlige forudsætninger«	Nej	Nej	Nej
- enten har taget »meget lidt« eller »slet ikke« udgangspunkt i de unges »faglige forudsætninger«	Ja	Ja	Nej
- ikke har taget udgangspunkt i de unges »faglige forudsætninger«	Nej	Nej	Ja
- hvis de unge »hverken er enige eller uenige i«, at vejledningen »drejede sig om uddannelse« og ikke om arbejde	Nej	Nej	Ja
- hvis de unge er »helt enige« eller »helt uenige« i, at vejledningen tog udgangspunkt i »fremtidige beskæftigelsesmuligheder«	Nej	Ja	Nej
- var rettet mod de uddannelser, hvor de unge havde »størst chance for at blive optaget«	Ja	Nej	Nej

Hvis de unge fx har oplevet, at vejledningen tog udgangspunkt i deres interesser eller personlige forudsætninger, er de oftest ikke enige i, at vejledningen har været forvirrende, overfladisk eller ikke har været til nogen hjælp. Med andre ord er det vigtigt for de unge, at vejledningen tager udgangspunkt i deres interesser eller personlige forudsætninger.

Som nævnt tidligere er der sammenhæng mellem det forhold, at vejledningen tog udgangspunkt i de unges interesser, og om de unge vidste, hvad de ville være, når de blev voksne. Derfor er der også grund til at tro, at vejledningen ikke har virket overfladisk og forvirrende for de unge, der

vidste, eller undervejs i vejledningen fandt ud af, hvad de vil være, fordi de har haft et konkret udgangspunkt og vidst, hvad de skulle bruge vejledningen til. Omvendt kunne man forestille sig, at unge, der ikke ved, hvad de vil, i højere grad synes, at vejledningen er forvirrende, fordi de i forvejen selv er meget usikre og er nødt til at søge viden om mange forskellige uddannelsesretninger.

Det samme gælder i forhold til, hvor meget de unge i den seneste tid i folkeskolen tænkte over eller overvejede, hvad de ville efter 9. eller 10. klasse. Hvis de unge ikke havde tænkt over fremtidig uddannelse, er de oftere enige i, at vejledningen ikke har været en hjælp i forhold til unge, der havde tænkt over, hvad de ville.

De unge, der ikke modtog vejledning med udgangspunkt i deres faglige forudsætninger, mener oftere, at vejledningen ikke har været nogen hjælp, i forhold til de unge, der oplevede, at de fik vejledning med udgangspunkt i deres faglige forudsætninger.

Hvis de unge hverken er enige eller uenige i, at vejledningen drejede sig om uddannelse og ikke om arbejde, mener de oftere, at vejledningen ikke har været til nogen hjælp. Denne sammenhæng kunne tyde på, at en vejledning, som ikke er meget målrettet eller klar i sit perspektiv, ikke er til den store hjælp for de unge.

Blandt de unge ser det ligeledes ud til at være en fordel, at vejledningen tager udgangspunkt i fremtidige beskæftigelsesmuligheder.

Hvis vejledningen var rettet mod de uddannelser, hvor de unge havde størst chance for at blive optaget, mener de unge sjældnere, at vejledningen var overfladisk. Med andre ord ser de unge det som en fordel, at vejledningen er målrettet mod de uddannelser, hvor de unge har størst chance for at blive optaget.

Disse sammenhænge tyder samlet set på, at de unge har haft mest gavn af en afgrænset, dybdegående og målrettet vejledning med udgangspunkt i deres egne forudsætninger fremfor en bred vejledning, som måske lettere opfattes som en overfladisk vejledning. Igen skal det dog understreges, at unge som er målrettet mod bestemte uddannelser og erhverv, nødvendigvis må være lettere at vejlede end unge, der er meget usikre og ikke har nogen anelse om, hvad de skal vælge.

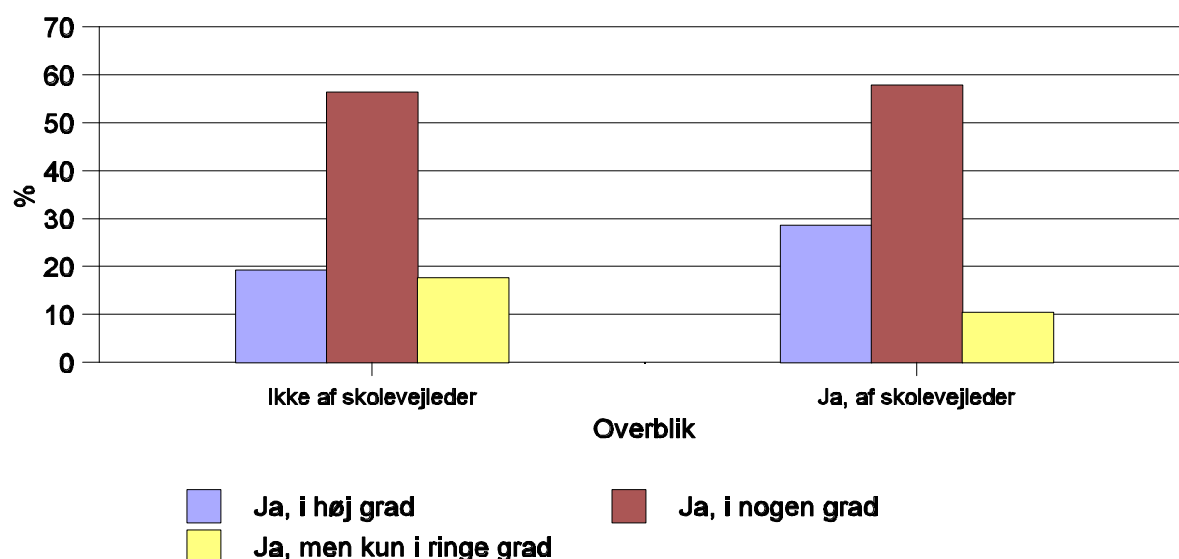
De unge får således mest ud af vejledningen, hvis de ved, hvad de vil, hvis den tager udgangspunkt i deres faglige forudsætninger og fremtidige

beskæftigelsesmuligheder og den uddannelse, de har størst mulighed for at komme ind på.

6.1.6 Hvilken betydning har vejledningen i folkeskolen haft?

Analyserne af de unges besvarelser viser, at især vejledning af en skolevejleder i folkeskolens 9.-10. klasse har givet de unge et godt overblik over uddannelsesmulighederne (jf. figur 6.3).

Figur 6.3 Sammenhængen mellem vejledningen af skolevejleder og de unges overblik over uddannelsesmuligheder

16% af alle unge i 9. og 10. klasse svarer, at de kun har ringe eller slet ikke har noget overblik over relevante uddannelsesmuligheder. Blandt de unge, som ikke har modtaget vejledning af skolevejlederen, gælder det 24% af de unge.

Det er især de unge, der har modtaget vejledning af en skolevejleder, som mener, at de har fået udbytte af vejledningen, både hvad angår information om mulige uddannelser og hjælp til at finde den uddannelse, de gerne vil i gang med. Dette kan skyldes, at de unge, der har haft konkrete spørgsmål, har opsøgt skolevejlederen ud over den almindelige klassevejledning, og at det især er disse unge, der har fået udbytte af vejledningen. Igen de mest målrettede unge er også dem, der får mest ud af vejledningen.

Ud over skolevejlederens og lærernes vejledning har erhvervspraktikken stor betydning i vejledningsprocessen. De unge, der mener, at personer fra deres praktikplads har haft stor betydning for deres uddannelsesvalg, mener samtidig, at de har et stort overblik over uddannelsesmulighederne, hvilket formodentlig især gælder de unge, som var i praktik inden for et arbejdsområde, de ønskede at videreuddanne sig indenfor.

Selv om de unge oplever, at forældre, andre familiemedlemmer, kammerater mv., har haft en stor betydning for deres valg, oplever de ikke dermed, at deres viden om uddannelsesmulighederne øges. Så selv om de unge snakker og støtter sig meget til deres forældre, når de skal vælge en uddannelse eller et erhverv, kan deres forældre ikke give dem det nødvendige overblik over uddannelsesmulighederne, som en skolevejleder kan.

Dette understøtter teorien om, at forældrenes vejledning er af mere følelsesmæssig karakter, mens skolevejledningen er af mere informativ karakter (Mehlbye 1996). Samme billede giver en undersøgelse ved D. Andersen, SFI (1998) om unges uddannelsesvalg i 9. kl., hvor de unge angiver, at forældrenes råd og støtte omkring uddannelsesvalg især var en opfordring til de unge om at følge deres egne interesser og ønsker.

Selv om de unge har modtaget vejledning uafhængigt af, hvem de har modtaget vejledning af, betyder det imidlertid ikke, at de unge føler sig mere sikre på, at de kan gennemføre den valgte uddannelse. Ligeledes er der heller ikke nogen sammenhæng mellem, om de unge har modtaget vejledning eller ej, og om de to år efter folkeskolens afslutning har afbrudt en eller flere uddannelser.

6.2 De unges kontakt med ungdomsvejledere og studievejledere efter folkeskolen

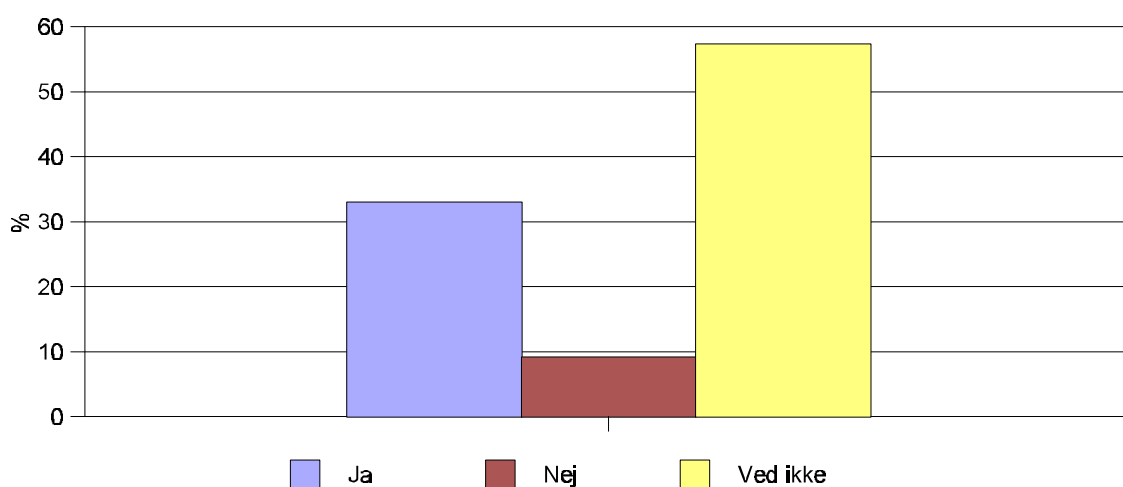
Efter folkeskolen kan de unge modtage vejledning hos studievejlederen på uddannelsesinstitutionerne og hos kommunens ungdomsvejleder, som er forpligtet til at yde de unge uddannelses- og erhvervsvejledningen de to første år efter, at de har forladt grundskolen (herunder i kraft af opsøgende virksomhed over for kommunens unge)³².

Med henblik på at opnå viden om, hvorvidt de unge selv er opmærksomme på muligheden for ungdomsvejledning, blev de unge i

folkeskolens 9.-10. klasse maj 1996 spurgt, om de havde kendskab til ungdomsvejledningen i deres kommune. Kun 38% af de unge svarede bekræftende, mens 62% af de unge ikke kendte til ungdomsvejledningen.

Af samme grund var der også mange, der i folkeskolen ikke vidste, om de ville henvende sig til ungdomsvejlederen i kommunen, hvis de fik problemer i deres uddannelsesforløb eller kom i en situation, hvor de ville overveje at stoppe deres uddannelse (jf. figur 6.4).

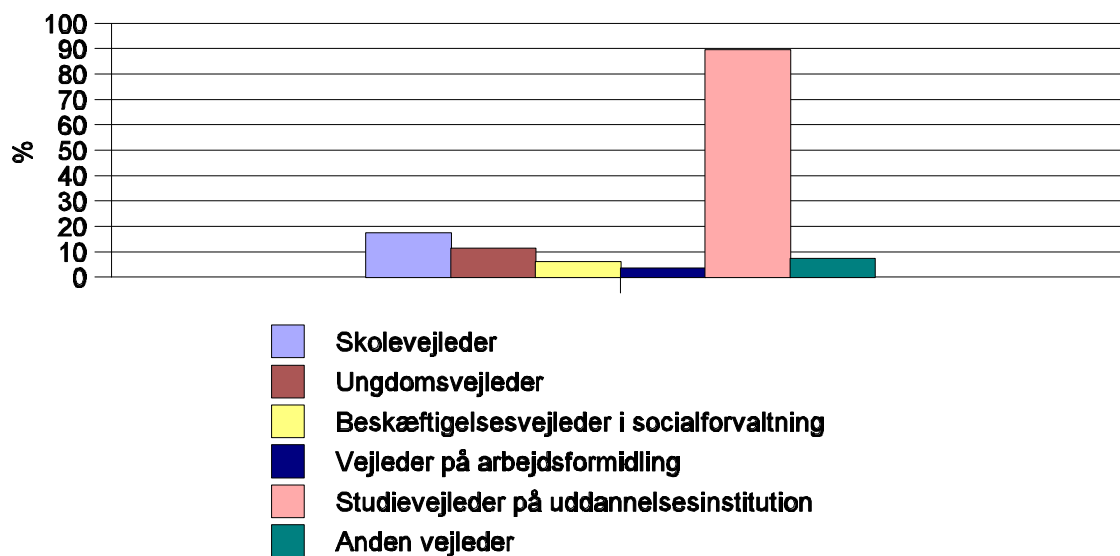
Figur 6.4 Vurderer de unge i 9. og 10. klasse maj 1996, at de i tilfælde af uddannelsesproblemer vil henvende sig til ungdomsvejlederen?

Både et og to år efter den første spørgeskemaundersøgelse i 1996, dvs. i 1997 og i 1998 blev de unge spurgt, om de inden for det sidste år havde haft kontakt med en uddannelses- eller beskæftigelsesvejleder. Samlet set over en toårig periode havde lidt over halvdelen af de unge (55%) modtaget vejledning. Det er især pigerne, der har modtaget vejledning – 60% af pigerne imod 50% af drengene.

Desuden har de danske unge oftere haft kontakt med en vejleder end de unge fra de etniske minoriteter. Blandt de danske unge havde 58% haft kontakt med en vejleder efter folkeskolen, mens 47% blandt de unge fra de etniske minoriter havde haft kontakt.

Figur Hvilke vejledere har de unge henvendt sig til efter folkeskolens 6.5 afslutning?¹

1 De unge er blevet spurgt om dette i 1997 og 1998.

De unge har især haft kontakt med studievejlederne på uddannelsesinstitutionerne efter folkeskolens afslutning (90%). Dernæst er det skolevejlederne på de unges tidligere folkeskoler, de unge henvender sig til, hvis de har brug for hjælp (17%).

Kun 11% af de unge har haft kontakt med ungdomsvejlederen. Disse tal bekræfter, at de unge måske fordi de ikke kender ungdomsvejlederne heller ikke opsøger dem – men også at de heller ikke bliver opsøgt af ungdomsvejlederen. Der er i øvrigt ingen (signifikante) forskelle på, hvilke unge der opsøger hvilke vejledere.

Hvorvidt vejledningen efter folkeskolen har hjulpet eller ej, angiver næsten to tredjedele af de unge, at vejledningen har hjulpet. Ca. en tredjedel af de unge oplever, at den kun har hjulpet lidt eller slet ikke. Det er uafhængigt af, hvem de har modtaget vejledning af.

Blandt de unge, der har afbrudt en eller flere uddannelser, viser det sig, at to tredjedele (66%) har haft kontakt med en vejleder, mens lidt over halvdelen (54%) af de unge, der ikke har afbrudt en uddannelse, har talt med en vejleder.

Det er således vigtigt at bemærke, at en tredjedel af de unge, der afbryder en uddannelse, ikke har kontakt til nogen vejleder. Det kan dog ikke udelukkes, at det i flere tilfælde er fordi, den unge er gået direkte fra en til en anden uddannelse og derfor ikke har følt behov for vejledning.

Interview: De unges vurdering af den vejledning, de har modtaget

De 15 interviewede unge er generelt tilfredse med den uddannelses-, beskæftigelses- og erhvervsvejledning, de har modtaget i folkeskolen. De fortæller, at vejledningen især bestod i praktikophold og foredrag af lærere, skolevejledere og af repræsentanter fra de forskellige uddannelsesinstitutioner. Ligeledes har flere af de unge været på besøg på de mest populære uddannelsesinstitutioner som gymnasiet, handelsskolen og teknisk skole. Derudover har de haft mulighed for individuelle samtaler med skolevejlederen.

De interviewede unge, der har været på de såkaldte »brobygningsprojekter« i 10. klasse, har især været tilfredse med den form for vejledning. Her har de fra begyndelsen af året valgt sig ind på en bestemt uddannelseslinje – som fx gymnasielinjen, hvor de unge i løbet af året følger undervisningen på gymnasiet ca. tre dage om ugen og de øvrige to dage følger de den almindelige undervisning i 10. klasse i folkeskolen. På den måde får de unge mulighed for at stifte bekendtskab med en uddannelse, de overvejer at begynde på, og samtidig bliver overgangen fra folkeskole til ungdomsuddannelsen nemmere. Men generelt giver de unge, som har gået i almindelig 10. klasse oftere udtryk for, at uddannelsesvejledningen var god, end de unge i 9. klasse, hvilket de statistiske analyser af spørgeskemaresultaterne understøtter.

Dette billede af en mere intensiv vejledning i 10. klasse bekræftes i en anden undersøgelse om vejledning (Mehlbye 1996), hvor lærere og skolevejledere giver udtryk for, at de først begynder med den egentlige vejledning i 10. klasse, fordi de gymnasiesøgende elever i 9. klasse ikke i samme grad som 10. klasseeleverne har behov for vejledning.

De interviewede unge giver i øvrigt udtryk for, at de ikke mener, at de kan tillade sig at være utilfredse med den vejledning, de havde modtaget i 9.-10. klasse, da de ikke selv havde været gode til at lytte, til at stille spørgsmål og til at opsøge skolevejlederen. Enten fordi de allerede vidste, hvilken uddannelse de ville vælge, eller fordi de ikke følte sig i stand til at tage stilling til, hvilken uddannelse de ville vælge på daværende tidspunkt. Blandt de unge bliver der givet udtryk for, at de fandt det meget svært at vælge en ungdomsuddannelse, fordi der var så mange muligheder, og fordi de var bange for at bortvælge nogle muligheder, de senere kunne få brug for

(jf. også Mehlbye 1996). Da de unge således ikke altid selv har været gode til at efterlyse viden om de forskellige uddannelsesmuligheder, har de også fået en begrænset viden om valgmulighederne.

Først efter folkeskolen begyndte spørgsmålene om uddannelse og erhverv for alvor at melde sig blandt de unge, især de unge, som fandt ud af, at de havde truffet det forkerte uddannelsesvalg, og i stedet gerne ville i gang med en anden. Derfor benyttede de interviewede unge sig af studievejlederne på deres aktuelle uddannelsesinstitution. Her fik de unge råd om andre uddannelsesmuligheder eller blev hjulpet til at finde en elevplads.

Blandt de unge i interviewene gives der udtryk for, at vejledernes råd med hensyn til uddannelse og erhverv kan være eller opfattes forkert. Den tyrkiske pige Neslihan fortæller fx, at hun senere fortrød, at hun blindt fulgte sin vejleders råd. Hendes drøm var at blive pædagog, og hun ville derfor gerne på seminariet. Derfor havde vejlederen givet hende det råd, at hun skulle tage to år på hg og derefter søge ind på seminariet uden at tage praktikperioden af hg-uddannelsen. Da hun havde afsluttet de to år på hg, viste det sig imidlertid, at denne uddannelse alene ikke gav mulighed for at komme ind på seminariet. Derfor var hun naturligt nok meget skuffet over den vejledning, hun modtog i folkeskolen:

»Ja, det fik jeg [vejledning], men jeg blev også sur på ham, fordi, altså min studievejleder hedder det, tror jeg nok, han sagde til mig, at man kunne læse to års hg og så bagefter blive pædagog, altså gå til pædagoguddannelsen [...] Det kunne jeg ikke, der var ikke noget, der hedder at studere to års hg og så efter...altså uden læreplads gå videre med pædagoguddannelsen. Det var der ikke noget, der hed. Og jeg blev meget sur på ham, fordi han sagde til mig i folkeskolen, det kunne jeg godt, men efter jeg undersøgte det, blev jeg meget sur på ham. Både på min lærer og så også min vejleder.«

Neslihan har nu opgivet at blive pædagog, fordi hun ikke vil »spilde« sin hg-uddannelse, og har i stedet fået en læreplads som kontorelev på kommunen. For Neslihans vedkommende blev skolevejlederen ifølge Neslihan direkte skyld i, at hun ikke kom i gang med den uddannelse, hun gerne ville have haft.

Den danske pige Kristina var ligeledes utilfreds med den uddannelsesvej-

ledning, hun havde fået i folkeskolen. Hun syntes, at hendes skolevejleder var for gammel og ikke havde en opdateret viden om ungdomsuddannelserne:

»Når nu du sagde, at vejledningen i folkeskolen den var lidt kritisk, lidt dårlig, har du så nogen forslag til, hvordan den kunne forbedres? *Altså de skulle selvfølgelig undersøge lidt mere om de forskellige uddannelser, men jeg tror, det var fordi, det var sådan en gammel én, der bedst kunne lide at sidde på sin pind der, så han tog jo bare alt det, han vidste sådan fra før i tiden ikke. Så det var ikke opdateret, hvis man kan sige det på den måde [...] Vi kom jo selv ud på skolen og så, hvordan det var. Så kunne vi godt se, at det passede jo ikke helt med, hvad han havde fortalt os.*«

Fordi Kristinas skolevejleder, ifølge Kristina, var så dårlig til at vejlede de unge, var der ikke mange af de andre unge på skolen, der ville opsøge ham. I stedet valgte de unge selv at opsøge uddannelsesinstitutionerne.

Blandt de interviewede unge var der også eksempler på, at de unge syntes, at de havde fået god og aktiv vejledning. Søren fortæller bl.a., hvordan både hans lærer og hans skolevejleder trådte aktivt ind og hjalp ham i gang igen, da han ikke længere »gad at gå« i 10. klasse og af den grund havde pjækket i flere måneder. Skolevejlederen og læreren snakkede ikke bare med Søren om, hvad han kunne tænke sig, men tog også selv kontakt med potentielle arbejdspladser og kørte med Søren til jobsamtaler. Uden deres hjælp var Søren efter sin egen vurdering ikke kommet så hurtigt i gang igen.

Noter

30. Jf. »lov om folkeskolen § 19a, stk. 2 og § 30 a« og jf. »lovbekendtgørelse nr. 534 af 18. juni 1996«, ifølge hvilken de unge skal tilbydes såvel kollektiv som individuel vejledning ved klasselærer og skolevejleder i samarbejde med skolens lærere og andre vejledningsordninger i kommunen. Før denne lov i 1996 hed det jf. »cirkulære om skolevejledere i folkeskolen«, bekendtgørelse nr. 87 af 8. april 1976, at skolevejlederen bl.a. havde følgende opgaver:
- tilrettelægge undervisningen i uddannelses- og erhvervsorientering
 - forestå elevernes besøg og praktikophold i virksomheder og institutioner
 - bistå ved den individuelle rådgivning og vejledning om valg af fag, kurser og om fortsat skolegang og uddannelse.

Desuden hed det i folkeskoleloven af 1993 § 19 a, lov nr. 1140, at der for hver selvstændige skole oprettes en skolevejlederordning, der skal tilbyde eleverne rådgivning og vejledning til forberedelse af deres uddannelses- og erhvervsvalg. Denne tilføjelse betød, at vejledningen ved skolevejlederen i højere grad skulle gå direkte til den enkelte elev frem for som tidligere, hvor skolevejlederen i højere grad skulle gå ind i undervisning og undervisningsforløb samt støtte klassens lærere heri. Den individuelle vejledning til den enkelte elev understregedes i ovennævnte lovbekendtgørelse af 10. juni 1996.

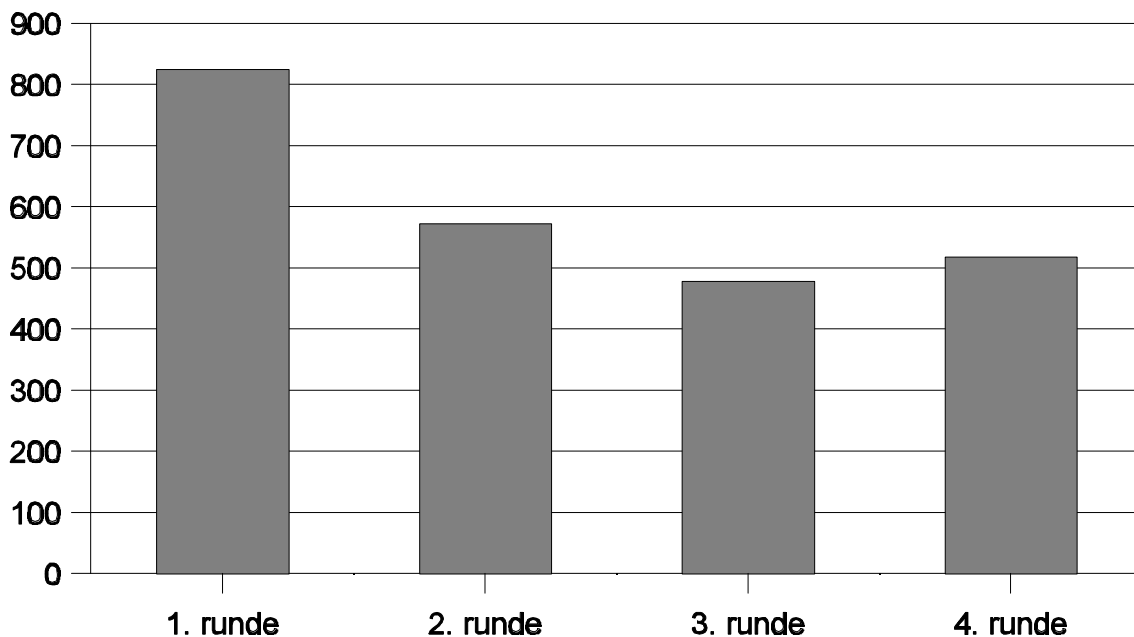
31. De statistiske analyser i dette kapitel er baseret på χ^2 og gammatest.
32. Jf. cirkulære om uddannelses- og erhvervsvejledning ved de videregående uddannelsesinstitutioner: Cirkulære nr. 22131 af 30.4.1982 og jf. bekendtgørelse af lov om ungdomsvejledning og brobygningsforløb til ungdomsuddannelse. Lovbekendtgørelse nr. 786 af 14.10.1999 og lov nr. 447 af 14. juni 1995 samt jf. bekendtgørelse om ungdomsvejledning, bekendtgørelse nr. 783 af 24.10.1994.

Bilag 1

Bortfald og population

Den statistiske undersøgelse er baseret på fire spørgeskemaundersøgelser over fire år fra 1996 og frem. Første spørgeskemaundersøgelse blev gennemført i 9. og 10. klasse i 1996 i elevernes undervisningstid. Her deltog 825 unge ud af 892 mulige. Anden spørgeskemaundersøgelse, tredje spørgeskemaundersøgelse og fjerde spørgeskemaundersøgelse gennemførtes ved, at AKF sendte spørgeskemaer hjem til de unge vedlagt en frankeret svarkuvert. 572 unge deltog i anden spørgeskemaundersøgelse, 478 unge i tredje spørgeskemaundersøgelse, og 518 unge deltog i fjerde spørgeskemaundersøgelse (jf. figur B1.1).

Figur B1.1
Hvor mange deltog i de enkelte spørgeskemaundersøgelser?

Kapitel 3 (Portræt af de unge) er udelukkende baseret på data fra første spørgeskemaundersøgelse, hvor alle deltog, og dette kapitel kan derfor læses uden hensyntagen til bortfaldet. Kapitel 4 (om uddannelsesvalget), kapitel 5 (om afbrydelser) og kapitel 6 (om vejledning) er baseret på svarene fra alle fire spørgeskemaundersøgelser i undersøgelsen, og er derfor udarbejdet under hensyntagen til de skævheder, som bortfaldet har medført.

47% af den samlede population (388 personer) deltog i alle fire spørgeskemaundersøgelser. Mere end halvdelen af de unge er altså faldet fra, og skævheder i bortfaldet har medført, at deltagerne i de sidste tre spørgeskemaundersøgelser af undersøgelsen ikke udgør et repræsentativt udsnit af de 9. og 10. klasseselever, der deltog i 1. spørgeskemaundersøgelse. På en række områder afviger de 47% deltagere i den endelige population fra den oprindelige population, idet der er en overvægt af de forholdsvis »stærke unge«:

- Der indgår flere unge med gode faglige kvalifikationer i den endelige population end i den oprindelige population.
- Der indgår flere unge, hvis familie bor i ejerbolig i den endelige population end i den oprindelige population, og der er stor forskel på bortfaldet i de fire kommuner. Begge dele tyder på en generel social skævhed i

undersøgelsen.

- Der indgår flere piger end drenge i den endelige population. Især blandt de danske unge er skævheden meget markant.
- Der er en højere deltagelsesprocent blandt de unge, der i folkeskolen ikke vidste, hvilket erhverv de ønskede som voksne, dvs. især de uafklarede unge i folkeskolens 9. og 10. klasse deltog i hele undersøgelsen. Måske fordi de fortsat overvejede den fremtidige beskæftigelse, hvorfor undersøgelsen især oplevedes som relevant blandt disse unge.

Blandt unge fra de etniske minoriteter, viser der sig ikke nogen generel skævhed i forhold til de danske unge, der deltager, idet de deltager i lige så høj grad som de danske unge i alle fire undersøgelser. Der indgår forholdsvis lige mange danskere og unge fra de etniske minoriteter i den endelige population, hvilket til dels skyldes et stort arbejde i forbindelse med de telefoniske interview, hvor der især søgtes at etablere kontakt med de unge fra de etniske minoriteter. Alligevel har det været et stort problem i forbindelse med den statistiske bearbejdning af datamaterialet, at der alt i alt kun indgår 78 minoritetsmedlemmer i den endelige population.

Bortfaldets konsekvenser for undersøgelsen

Skævhederne i bortfaldet har stor betydning for analyserne. For det første er det ikke muligt at opstille nogle samlede beskrivelser af de unges uddannelsesforløb på baggrund af datamaterialet, da sådanne beskrivelser i givet fald ville være behæftet med alt for store usikkerheder. Sådanne beskrivelser er søgt udeladt af analyserne. For det andet bør læseren være opmærksom på ikke at drage de forkerte konklusioner på baggrund af rapporten. Når det fx angives, at 14% af de unge har afbrudt én eller flere uddannelser siden folkeskolen, betyder det ikke, at 14% blandt de unge i den samlede undersøgelsespopulation i de fire kommuner har gjort det, men alene blandt dem, der deltog i alle fire spørgeskemaundersøgelser. Derimod kan de konkrete analyser godt bruges til at sige noget om, hvem der afbryder en uddannelse, og hvorfor de gør det, idet der her er taget hensyn til skævhederne i datamaterialet.

Praktiske hindringer i forbindelse med spørgeskemaerne

Den lave svarprocent hænger sammen med, at undersøgelsen har forløbet over fire år, og at der sker meget i de unges liv i netop denne periode af livet. Mange er således flyttet hjemmefra, og det har været svært at finde deres nye adresser. Dertil kommer, at der er tale om unge mennesker, der oftest ikke har lyst til at besvare sådanne spørgeskemaer og ikke kan se relevansen af en undersøgelse som denne, hvilket afspejles i de kommentarer, de unge har givet i spørgeskemaerne eller ved opringtoner i forbindelse med telefoninterview. Samtidig har det været en stor hindring, at de unges CPR-numre ikke blev registreret i forbindelse med undersøgelsen, da dette ville have gjort det lettere at følge dem ved flytninger. Til gengæld har der flere gange været kontakt med ungdomsvejlederne i de fire kommuner for at få oplysninger om de unges nye adresser, men så snart de unge flytter uden for kommunen, kender vejlederne ikke længere de unges adresser.

I alle undersøgelsens spørgeskemaundersøgelser er der fulgt op med rykkere til de unge, der ikke svarede i første omgang. Dernæst er de unge forsøgt kontaktet pr. telefon, hvor spørgsmålene er blevet stillet telefonisk, mens interviewerens har udfyldt skemaet. Der blev i alt gennemført 27 telefoninterview i spørgeskemaundersøgelse 2, 12 telefoninterview i spørgeskemaundersøgelse 3 og 79 telefoninterview i spørgeskemaundersøgelse 4.

Skævheder med hensyn til køn

56% af pigerne (svarende til 224 personer) har besvaret alle fire spørgeskemaer, og kun 39% af drengene har besvaret alle fire spørgeskemaundersøgelser (svarende til 163 personer). Der deltager altså langt flere piger end drenge i undersøgelsen, hvilket giver en væsentlig skævhed i forhold til den oprindelige population.

Skævheder med hensyn til boligtype

Den socioøkonomiske baggrunds betydning for frafaldet er blevet belyst ud fra familiens boligsituation (ejer/lejer) og forældrenes erhvervssituation (i 1996).

Der er en tydelig, signifikant sammenhæng mellem de unges boligforhold og svarprocenten. Som det fremgår af tabel B1.1, har de unge, der bor i ejerlejlighed eller eget hus, været bedst til at besvare alle fire spørgeskemaer. I denne gruppe har 54% besvaret alle spørgeskemaer i sammenligning

med fx de unge, der bor i lejet lejlighed/hus eller andelsbolig, hvor kun 43% har besvaret alle spørgeskemaer. Blandt de unge, der bor på lejet værelse, kollegium, efterskole o.l. eller ingen fast adresse har, er der ingen, der har besvaret alle fire spørgeskemaer, men det drejer sig kun om fem unge.

Tabel B1.1 Svarprocenterne i forhold til boligtype

Boligtype	Faldet fra	Deltager i alle fire spørgeskemaundersøgelser	Total antal unge = 100%
Lejet lejlighed/andelsbolig/lejet hus	57%	43%	426
Ejerlejlighed/eget hus	46%	54%	364
Lejet værelse/kollegium	100%		2
Efterskole/kostskole/institution/ungdomspension	100%		1
Har ingen fast adresse	100%		2
Anden	67%	33%	15

Bem.: Chi² p-værdi: 0,016.

Skævheder med hensyn til forældrenes erhvervsituation

Svarprocenten er ikke signifikant betinget af, om forældrene er i arbejde eller ej – hverken når det gælder fædre eller mødre. Som det fremgår af tabel B1.2 ligger svarprocenterne meget tæt. Selv om sammenhængen ikke er signifikant, er der dog en tendens til, at unge med arbejdende forældre har været lidt bedre til at besvare alle fire spørgeskemaer i forhold til de unge, hvis forældre ikke er i arbejde.

Tabel Svarprocenterne i forhold til forældrenes erhvervssituation

B1.2

Forældrenes erhvervssituation		Faldet fra	Har deltaget i alle spørgeskemaundersøgelser	Total andel unge = 100%
Har din far arbejde?	Nej	58%	42%	135
	Ja	50%	50%	608
Har din mor arbejde?	Nej	56%	44%	228
	Ja	51%	49%	547

Bem.: Faders erhvervssituation: Chi² p-værdi: 0,066 Gamma p-værdi: 0,108 Gamma-værdi: 0,152.

Moders erhvervssituation: Chi² p-værdi: 0,114 Gamma p-værdi: 0,197 Gamma-værdi: 0,101.

Skævheder med hensyn til etnisk baggrund

Sammenlignes de unges etniske baggrund, baseret på det land, forældrene er født i (jf. kapitel 3), med svarprocenterne, ser der ikke ud til at være nogen signifikant sammenhæng. Der er 48% blandt de unge danske (309 personer), der har besvaret alle fire spørgeskemaer, mens 44% (78 personer) af de unge fra de etniske minoriteter, har besvaret alle fire spørgeskemaer.

Det samme forhold afspejles, hvis man ser på, hvilke sprog de unge taler. Blandt de unge, der for det meste taler dansk hjemme i familien, har 48% (301 personer) besvaret samtlige spørgeskemaer, mens 46% af unge (87 personer), der taler andre sprog i hjemmet, har deltaget i alle spørgeskemaundersøgelser. Denne sammenhæng er heller ikke signifikant.

Ser man derimod på, hvor længe de unge har boet i Danmark er forskellen lidt større, men stadig ikke signifikant. Blandt de unge, der har boet i Danmark hele livet, har 49% (338 personer) besvaret alle spørgeskemaer, mens 41% af de unge (48 personer), der ikke har boet i Danmark hele livet, har besvaret samtlige spørgeskemaer.

Sammenlignes de unge fra de etniske minoriteter som en samlet kategori med de danske unge, ser der altså ikke ud til at være nogen forskel på svarprocenterne, hvilket giver undersøgelsen et godt sammenligningsgrundlag imellem de unge fra de etniske minoriteter og de danske unge. Men ser man derimod nærmere på de unges etniske baggrund, træder der alligevel nogle forskelle frem, som er betinget af forældrenes hjemland. Som tabel

B1.3 viser, har især de pakistanske unge været gode til at besvare spørgeskemaerne. Faktisk har de pakistanske unge en svarprocent på 62%, hvilket er langt højere end både blandt de danske unge og de unge fra de øvrige etniske minoritetsgrupper. Denne sammenhæng er dog ikke signifikant, da der indgår forholdsvis få personer i de enkelte grupper.

Tabel B1.3 Svarprocenterne i forhold til etnisk baggrund

Etnisk baggrund	Faldet fra	Deltager i alle fire spørgeskemaundersøgelser	Total antal unge = 100%
Dansk/vestlig	52%	48%	640
Andre ikke-vestlige	58%	42%	83
Tyrkisk/kurdisk	59%	41%	73
Pakistansk	38%	62%	21

Chi² p-værdi: 0,257 Gamma p-værdi: 0,388 Gamma-værdi: -0,068.

Yderligere er der en interessant forskel på etniske minoriteter og danskere, når man sammenligner med kønnenes svarprocent. Tabel B1.4 viser, at det især er de danske piger, der har været gode til at besvare spørgeskemaerne med en svarprocent på 60. Således er kønsforskellen langt mere markant blandt danske unge end blandt de unge fra de etniske minoriteter, hvor der ikke er nogen signifikant forskel på drenge og pigers bortfald.

Tabel B1.4 Svarprocenterne i forhold til etnisk baggrund og køn

Køn	Etnisk baggrund	Er faldet fra	Har deltaget i alle fire spørgeskemaundersøgelser	Total antal = 100%
Danskere	Drenge	63%	37%	326
	Piger	40%	60%	310
Etniske minoriteter	Drenge	55%	45%	89
	Piger	56%	44%	87

Bem.: Drengene: Chi² p-værdi: 0,122 Gamma p-værdi: 0,205 Gamma-værdi: 0,154.
Pigerne: Chi² p-værdi: 0,005 Gamma p-værdi: 0,007 Gamma-værdi: -0,318.

Skævheder med hensyn til kommune

Ved en sammenligning af de unges kommunetilhørsforhold og svarprocenten viser det sig, at deltagerne fra Farum Kommune har været bedst til at besvare alle fire spørgeskemaer (57%), mens de unge fra Brøndby Kommune som alene bestod af 10. klasselever i 1996 har den laveste svarprocent (40%). Denne sammenhæng er signifikant.

Tabel B1.5 Svarprocenterne i forhold til kommunetilhørsforhold

Kommune	Faldet fra	Har deltaget i alle fire spørgeskemaundersøgelser	Total antal = 100%
Ishøj	53%	47%	247
Farum	43%	57%	173
Brøndby	61%	40%	162
Karlebo	55%	46%	242

Bem.: Chi² p-værdi: 0,016.

Skævheder med hensyn til tilfredshed med skolen

Som det fremgår af tabel B1.6, er der en svag og ikke signifikant sammenhæng mellem de unges tilfredshed med folkeskolen og svarprocenten. Jo mere tilfreds man er med skolen, desto mindre er frafaldet. Blandt de utilfredse unge har kun 33% besvaret alle spørgeskemaer, men ellers ligger svarprocenterne nogenlunde tæt mellem 44 og 50.

Tabel B1.6 Svarprocenterne i forhold til tilfredshed med skolen

Tilfredshed	Faldet fra	Har deltaget i alle fire spørgeskemaundersøgelser	Total antal unge = 100%
Særdeles tilfreds	52%	48%	52
Tilfreds	49%	51%	385
Nogenlunde tilfreds	56%	44%	258
Mindre tilfreds	56%	44%	84
Ikke tilfreds	67%	33%	33

Bem.: Chi² p-værdi: 0,202 Gamma p-værdi: 0,038 Gamma-værdi: -0,118.

Skævheder med hensyn til fremtidsplaner

De unge blev i første spørgeskemaundersøgelse spurgt, om de vidste, hvad de ville være, når de blev voksne, hvilket skulle indikere, om de på daværende tidspunkt var nogenlunde afklarede med hensyn til fremtiden. Svarprocenterne viser, at kun 44% (202 personer) blandt dem, der vidste hvad de ville, når de blev voksne, har svaret på alle fire spørgeskemaer, imod 52% (174 personer) af dem, der ikke vidste, hvad de ville, når de blev voksne. Denne sammenhæng er signifikant. Således deltager lidt flere af de unge, der i folkeskolen ikke følte sig afklaret med hensyn til fremtidigt job, i den endelige population.

Skævheder med hensyn til overblik over uddannelsesmuligheder

De unge blev i folkeskoletiden ligeledes spurgt, om de syntes, at de havde overblik over de uddannelsesmuligheder, der var relevante for dem. Som det fremgår af tabel B1.7, er det de personer med »ringe« eller »i nogen grad« overblik, der har den højeste svarprocent på spørgeskemaerne. Derimod er personer med et stort overblik og personer uden overblik i højere grad faldet fra i undersøgelsen. Denne sammenhæng er dog ikke signifikant.

Tabel B1.7 Svarprocenterne i forhold til overblik over uddannelsesmulighederne

Overblik	Faldet fra	Har deltaget i alle fire spørgeskemaundersøgelser	Total antal unge = 100%
Ja, i høj grad	60%	41%	210
Ja, i nogen grad	50%	50%	463
Ja, men i ringe grad	50%	50%	98
Nej, slet ikke	65%	36%	31

Bem.: Chi² p-værdi: 0,67 Gamma p-værdi: 0,150 Gamma-værdi: 0,089

Skævheder med hensyn til skolefærdigheder

Gode boglige færdigheder i skolen øger sandsynligheden for, at de unge svarer på alle spørgeskemaer. De unge er blevet spurgt om »hvor god er du

efter egen mening til følgende i skolen?«, og ud af en række underspørgsmål er der set nærmere på »at læse« og »at passe skolearbejdet«. Begge dele har betydning for, om de unge deltager i alle undersøgelsens fire spørgeskemaundersøgelser eller, om de falder fra, idet en god egenvurdering på begge spørgsmål øger sandsynligheden for at deltage.

Egenvurderingen af de boglige færdigheder kan både have en direkte og indirekte betydning for bortfaldet. Dels kræver udfyldelsen af spørgeskemaerne visse læsefærdigheder, og spørgeskemaerne vil nok i det hele taget blive opfattet som et stykke »skolearbejde« – på trods af afsenderen. Dels kan skolefærdighederne have en indirekte betydning, idet gode boglige færdigheder øger sandsynligheden for at fortsætte i uddannelsessystemet efter folkeskolen, hvilket igen må forventes at have betydning for bortfaldet.

Tabel B1.8 Svarprocenterne i forhold til egenvurderingen af læsefærdigheder

Hvor god er du efter din egen mening til AT LÆSE?	Faldet fra	Deltager	Total antal unge = 100%
Særdeles god	45%	55%	266
Ganske god	55%	46%	385
Nogenlunde god	64%	36%	144
Ikke så god	53%	47%	17
Total	53%	47%	812

Bem.: Chi² p-værdi: 0,000 Gamma p-værdi: 0,000 Gamma-værdi: -0,281

Tabel B1.9 Svarprocenterne i forhold til egenvurdering af evner til at passe skolearbejdet

Hvor god er du efter din egen mening til AT PASSE SKOLE-ARBEJDET	Faldet fra	Deltager	Total antal unge = 100%
Særdeles god	35%	65%	92
Ganske god	48%	52%	273
Nogenlunde god	57%	43%	326
Ikke så god	67%	33%	110
Total	53%	47%	801

Bem.: Chi p²-værdi: 0,002 Gamma p-værdi: 0,000 Gamma-værdi: -0,215.

Bilag 2

Beskrivelse af interviewede unge

For at anskueliggøre og lette forståelsen af den senere bearbejdelse af informanternes udtalelser gives her en kort præsentation af de 15 unge, som indgår i de kvalitative interview. De benyttede navne er, af hensyn til de unges anonymitet, opdigtede.

Muhammed:

Muhammed er selv født i Danmark, men begge hans forældre er fra Pakistan. Faderen har en uddannelse fra Pakistan, har bla. arbejdet på fabrik i Danmark og er nu arbejdsløs. Moderen er analfabet og har i dag noget specialarbejde. Muhammed bor i Ishøj. Han har taget 10. klasse med og gik derefter på hhx (handelsskolen), hvor han på interviewtidspunktet var i gang med 2. år.

Ali:

Ali er også af pakistansk oprindelse. Hans far har læst til 12. klasse i Pakistan, men har ikke kunnet bruge sin uddannelse i Danmark og derfor har han arbejdet som fabriksarbejder i mange år, hvilket har gjort ham syg - han er nu førtidspensioneret. Moderen har læst til 8. klasse i Pakistan og er nu hjemmegående husmor. Ali bor i Ishøj, hvor han efter 9. klasse har valgt at gå direkte på gymnasiet – sproglig linje. På interviewtidspunktet var han i gang med sidste år af gymnasiet.

Heidi:

Heidi er dansk. Hendes mor er udlært hulledame og har arbejdet i forskellige forsikringselskaber, imens faderen både har en handels- og en spedi-

tøruddannelse. Heidi bor i Ishøj. Hun har gået i 10. klasse og derefter på idrætsefterskole. Dernæst valgte hun at begynde på hhx, men hun havde svært ved at følge med. Derfor færdiggjorde hun det første år og sprang så over til andet år af hg, som hun netop havde færdiggjort ved interviewudførelsen.

Fatima:

Fatima er født i Danmark og har boet her til hun var 6 år, hvorefter hun tog med sine bedsteforældre til Tyrkiet, imens hendes tyrkiske forældre blev i Danmark. Efter fem år i Tyrkiet vendte hun tilbage til Danmark og har boet her siden. Faderen er uddannet brugskonsulent i Tyrkiet, men arbejder som pædagogmedhjælper i dag, hvorimod moderen tidligere har været syerske, men nu er hjemmegående og går på et internationalt kursus for at forbedre sit dansk. Fatima bor i dag i Farum, har gået i 10. klasse og derefter på gymnasiet – sproglig linje – hvor hun netop har afsluttet 2. g.

Hassan:

Hassan er født i Tyrkiet og kom først til Danmark i 1991. Ingen af hans forældre har nogen uddannelse. Hassan bor nu i Ishøj, hvor han har et fuldtidsarbejde som pakkelæser. Han tog 10. klasse og gik derefter på ungdomsskole.

Søren:

Søren er dansk. Hans mor har en merkonomuddannelse og arbejder på Skt. Hans, og stedfaderen har en militæruddannelse og har arbejdet i militæret, indtil han blev førtidspensioneret. Søren bor i Ishøj, hvor han påbegyndte 10. klasse, men aldrig færdiggjorde den. Derefter har han haft fuldtidsarbejde i forskellige supermarkeder.

Morten:

Morten er dansk. Hans mor gik ud af folkeskolen efter 8. klasse, gik i lære som blomsterdekoratør og arbejder i dag som receptionist. Mortens far har taget en realeksamen og er nu køkkenleder. Morten kommer fra Ishøj. Efter folkeskolen valgte han handelsskolen, hvor han dog blev rådet til at gå første år om, hvilket han ikke gad. I stedet prøvede han flere andre forskellige uddannelser og erhverv som automekaniker, datamekaniker og fuldtids-

arbejde i en videoforretning. Da han til sidst endte i småkriminalitet, sendte hans forældre ham på efterskole, hvor han havde lidt svært ved at indfinde sig. Efter at have prøvet mange forskellige efterskoler lykkedes det ham til sidst at færdiggøre et forløb. Morten har nu påbegyndt handelsskolen igen.

Houssein:

Houssein er født i Somalia og kom hertil som flygtning sammen med sine forældre og søskende i 1989. Hans mor er uddannet lærer i Somalia og er nu syerske, imens faderen er uddannet skibssingeniør i Somalia. Forældrene er nu separerede, og derfor ved Houssein ikke, hvad faderen laver i dag. Houssein bor i Kokkedal, Karlebo Kommune, og er lige blevet færdig med htx, som han påbegyndte straks efter 9. klasse.

Per:

Per er dansk, og hans biologiske far og mor er begge uddannet »bankmænd«. Stedfaderen er uddannet mekaniker og arbejder nu i et tømrerfirma. Per bor i Kokkedal. Efter 9. klasse gik han på htx, men opgav det efter et halvt år, fordi han ikke rigtig havde lysten til det. I stedet fandt han et arbejde i to måneder, indtil han kom på ungdomshøjskole i fire måneder. Derefter arbejdede han et år i en børnehave, og nu er han kommet i lære som tømrer.

Kenneth:

Kenneth er en dansk dreng, hvis far er uddannet sælger og nu arbejder som portvagt i en trælast, og hvis mor både er uddannet og arbejder som laborant. Kenneth bor i Kokkedal, og har taget 10. klasse med. Derefter påbegyndte han hhx, men afbrød efter et år for at aftjene sin værnepligt. I militæret blev han uddannet brandmand, hvorefter han gik ledig i to måneder, indtil han fik et job i en forretning. Nu er han chauffør for en købmand, men vil søge ind til Falck.

Neslihan:

Neslihan er født i Danmark, men da hun var et år, vendte hendes familie tilbage til Tyrkiet. Hun kom til Danmark igen, da hun var syv år og har boet her siden. Forældrene har ingen uddannelse. Faderen arbejder nu som taxichauffør og moderen i et køkken på en daghøjskole. Neslihan bor i

Nivå. Efter 10. klasse begyndte hun på hg, som hun netop har færdiggjort. Hun har på interviewtidspunktet fået en læreplads som kontorelev i økonomiafdelingen på Karlebo Kommune, hvor hun skal være de næste to år.

Sanne:

Sanne er dansk. Hendes mor er uddannet i forretning, men har altid arbejdet på kontor, og hendes far er uddannet lastbilchauffør og kører nu bus. Sanne bor i Brøndby. Efter 10. klasse valgte hun gymnasiet, men det var ikke lige hende, så hun sprang fra og gik hjemme i tre måneder, hvor hun motionerede meget, fordi hun ville med Skoleskibet Danmark. Da hun kom hjem fra en tur med Skoleskibet, fik hun et job på et plejehjem, hvor hun arbejdede i et halvt år. Derefter begyndte hun på social- og sundhedshjælperuddannelsen, som hun lige har færdiggjort. Sanne skal netop til at påbegynde social- og sundhedsassistentuddannelsen.

Kristina:

Kristina er en dansk pige. Hendes forældre har begge gået på handelsskole, og moderen laver ikke noget nu, men faderen arbejder i skattevæsenet på rådhuset. Kristina bor i Brøndby, hvor hun efter 10. klasse gik på hg i to år. Derefter arbejdede hun lidt, fordi hun ikke kunne finde en elevplads med det samme. Men det lykkedes tilsidst, og nu er hun kontorelev i et udstillingsfirma.

Ahmed:

Ahmed er født i Danmark, men begge hans forældre kommer fra Pakistan. Hans mor var ved at uddanne sig til læge i Pakistan, men fik aldrig færdiggjort det. I Danmark har hun arbejdet med at lave antenner til fly og biler, indtil hun blev lærer på en privatskole. Faderen har arbejdet med meget forskelligt som fx radiatorer og skibssvejsning, men laver ikke noget på interviewtidspunktet. Ahmed bor i Brøndby, og efter folkeskolen gik han på hg, hvor han kun færdiggjorde det første år. Derefter fik han en læreplads som edb-salgskonsulent i et computerfirma, men efter tre måneder blev han fyret af økonomiske årsager. Så arbejdede han et halvt år, hvorefter han begyndte på handelsskolen igen. Han har netop afsluttet de to år på hg og skal begynde på hf.

Anders:

Anders er en dansk dreng, hvis forældre ikke har nogen uddannelse. Moderen arbejder på et bibliotek, imens stedfaderen er vinduespudser - den biologiske far har Anders ingen kontakt til. Anders kommer fra Brøndby, og efter 10. klasse gik han på handelsskolen, som han lige har afsluttet.

Gruppen af informanter er altså ikke blot varieret i forhold til køn, etnisk baggrund og kommunetilhørsforhold, men også i forhold til uddannelses- og erhvervsvalg.

Bilag 3

Bilagstabeller

Tabel B3.1 Køn og etnisk baggrund set i forhold til årskarakterer

	Årskarakterer			Total
	Under middel	Middel	Over middel	
Danske drenge	45 25,7%	70 40,0%	60 34,3%	175 100%
Danskepiger	29 14,0%	94 45,4%	84 40,6%	207 100%
Drenge fra etniske minoriteter	20 39,2%	20 39,2%	11 21,6%	51 100%
Piger fra etniske minoriteter	18 40,0%	20 44,4%	7 15,6%	45 100%
Total	112 23,4%	204 42,7%	162 33,9%	478 100%

Tabel Etnisk baggrund set i relation til årskarakterer

B3.2

	Årskarakterer			Total
	Under middel	Middel	Over middel	
Dansk/vestlig	75 19,5%	166 43,1%	144 37,4%	385 100%
Andre ikke-vestlige	14 32,6%	19 44,2%	10 23,3%	43 100%
Tyrkisk/kurdisk	18 46,2%	17 43,6%	4 10,3%	39 100%
Pakistansk	6 42,9%	4 28,6%	4 28,6%	14 100%
Total	113 23,5%	206 42,8%	162 33,7%	481 100%

Tabel Årskarakterer i forhold til fædrenes uddannelsesnivea

B3.3

Etnisk baggrund	Årskarakterer	Højeste forældreuddannelse			Total
		Ingen erhvervsuddannelse	Faglig uddannelse	Videregående uddannelse	
Dansk/vestlig	Under middel	6 10,5%	26 45,6%	25 43,9%	57 100%
	Middel	20 14,5%	57 41,3%	61 44,2%	138 100%
	Over middel	7 5,9%	33 28,0%	78 66,1%	118 100%
	Total	33 10,5%	116 37,1%	164 52,4%	313 100%
Ikke-vestlig	Under middel	18 60,0%	6 20,0%	6 20,0%	30 100%
	Middel	17 65,4%	2 7,7%	7 26,9%	26 100%
	Over middel	8 47,1%	1 5,9%	8 47,1%	17 100%
	Total	43 58,9%	9 12,3%	21 28,8%	73 100%

Tabel Afsluttede folkeskolen med 9. eller 10. klasse set i forhold til års-
B3.4 karakterer

Afsluttede folkeskolen med	Årskarakterer			Total
	Under middel	Middel	Over middel	
9. klasse	21 26,3%	49 27,2%	85 54,5%	155 37,3%
10. klasse	59 73,8%	131 72,8%	71 45,5%	261 62,7%
Total	80 100%	180 100%	156 100%	416 100%

Litteratur

Andersen, Dines (1997): *Uddannelsesvalg efter 9. klasse*. København: Socialforskningsinstituttet.

Andreasen, Lars Birch m.fl. (1997): *Unge i uddannelse – valg og vurderinger af ungdomsuddannelserne*. København: Danmarks Erhvervs-pædagogiske Læreruddannelse.

Bekendtgørelse af lov nr. 447 af 14. juni 1995 om ungdomsvejledning og brobygningsforløb til ungdomsuddannelse, med de ændringer, der følger af § 3 i lov nr. 406 af 2. juni 1999.

Bekendtgørelse om ungdomsvejledning. Gældende bekendtgørelse nr. 783 af 24.8.1994. Bekendtgjort i Lovtidende A. (Senere ændringer og relaterede forskrifter).

Bekendtgørelse om folkeskolens skolevejledningsordning. Gældende bekendtgørelse nr. 611 af 21.6.1996. Bekendtgjort i Lovtidende A. (Senere ændringer og relaterede forskrifter).

Bekendtgørelse om vejledning og tilmelding til ungdomsuddannelserne for elever i folkeskolen mv. Bekendtgørelse nr. 355 af 16.5.2000. (Senere ændringer og relaterede forskrifter).

Bekendtgørelse om uddannelsesplan i folkeskolen. Bekendtgørelse nr. 501 af 6.6.2000.

Bourdieu, Pierre og Jean-Claude Passeron (1977): *Skole, ideologi og samfund*. København: Munksgaard.

Cirkulære om uddannelses- og erhvervsvejledning ved de videregående uddannelsesinstitutioner (Til de højere uddannelsesinstitutioner, Danmarks Journalisthøjskole, de sociale højskoler, teknika og Danmarks Jor-demoderskole). Gældende CIR nr. 22131 af 30.4.1982. (Senere ændringer og relaterede forskrifter).

Hansen, Erik Jørgen (1997): *Perspektiver og begrænsninger i studiet af den sociale rekruttering til uddannelserne*. SFI: 9717.

Hummelgaard, Hans m.fl. (1998): *Uddannelse og arbejdsløshed blandt unge indvandrere*. København: AKF Forlaget.

Jacobsen, Helle og Lis Højgaard (red.) (1990): *Skolen er køn*. Ligestillingsrådet, København.

Jensen, Maria Becher og Jakob Skouboe (1999): *Unge indvandrere rammes af praktikmangel*. *Politiken* den 4.11.1999.

Jensen, Torben Pilegaard m.fl. (1997): *Valg og veje i ungdomsuddannelserne*. København: AKF Forlaget.

Just Jeppesen, Kirsten (1989): *Unge indvandrere*. København: Socialforskningsinstituttet.

Madsen, Mette m.fl. (1991): *Børns sundhed ved skolestart 1988/89*. København: Dike.

Mehlbye, Jill (1994): *Tosprogede børn og unge i Albertslund – En evaluering af integrationsindsatsen*. København: AKF Forlaget.

Mehlbye, Jill (1996): *Kommunernes vejledning af unge om uddannelse og erhverv*. København: AKF Forlaget.

Skov, Poul (1998): *Unge fremtid – meget afgøres tidligt*. København: Danmarks Pædagogiske Institut.

Undervisningsministeriet (1994): Bekendtgørelse om ungdomsvejledning. *Undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 783 af 24. august 1994*.

Summary

A free choice?

Young people's transition from basic school to youth education – about young Danes and young people from ethnic minorities

*by Jill Mehlbye, Pauline Hagensen and Tue Halgreen
August 2000*

This report is the result of a longitudinal study of young people's choice of youth education in Denmark, focusing particularly on the ethnic minorities. It is intended to throw light on the choices young people make with respect to education and occupation after basic schooling and thus the barriers that can mean that some young people, especially those from the ethnic minorities, never get an education that qualifies them for the labour market.

The study is based on four questionnaire-based surveys in the form of a yearly survey in the years 1996-1999, from the time the young people were in 9th or 10th grade in basic school and two to three years hence. The study ended in 1999 with 15 qualitative interviews with selected young people.

The young people in the survey come from four municipalities with a large immigrant population – Ishøj, Brøndby, Karlebo and Farum.

Main conclusions

The importance of ethnic background, sex and social legacy

There are three particular factors that influence young people's choice of education or occupation that contribute to an unequal pattern in

recruitment to youth education courses – namely, ethnic background, sex and social legacy.

The study indicates that there are different educational trends for Danes and other ethnic groups. The ethnic minorities thus tend to choose a vocational education, and – particularly – basic business training (hg). Ethnicity also affects the drop-out rate of young people, as many boys from ethnic minorities feel forced to break off their education because they cannot find a work-experience placement in the practical part of their education. One reason why youngsters from the ethnic minorities seldom choose upper secondary school and more academically demanding types of education is presumably that they have difficulties with the Danish language. At the same time, there are subjects in which young people from ethnic minorities have difficulty in keeping up in, e.g. religion, Danish and history, probably also because they have a different cultural and historical background. Vocational courses are more practically oriented and therefore do not make the same demands concerning Danish language and culture.

However, ethnic background also plays a role, together with the sex of the young person, because it is particularly the Danish girls who choose an upper secondary education and thus appear to achieve the highest qualifications, compared with both Danish boys and with both boys and girls from the ethnic minorities, who more often choose a more targeted, vocational education.

The social legacy, judged on the basis of the parents' educational and occupational status, not only has a direct influence on the young people's choice of education, but also has an effect through the young people's academic performance in the basic school. It is thus particularly the youngsters whose parents have a further education that do best academically in the basic school and who subsequently choose to go on to upper secondary school. Since fewer minority parents than Danish parents have intermediate or higher qualifications or are in high positions in business life, the youngsters from the ethnic minorities do not receive the same support as the Danish youngsters in their homework etc., and the social legacy therefore has a greater impact on the young people from the ethnic minorities. It puts them in an even poorer position in the education system.

The pattern of education is apparent from an early age

The study thus indicates that young people's education is to a great extent already decided at an early age, not because the young people themselves are necessarily aware of that, but because a combination of social legacy, ethnic background and sex often leads to the specific choice. Given that, young people's choice can often already be predicted at an early stage of their schooling. That is also reflected in the young people's attitudes, worries and expectations in the basic school concerning future possibilities. The youngsters from the ethnic minorities expect, for example, to be out of work when they are 25, whereas the Danish youngsters expect still to be under education at that age.

Insufficient social integration

The results of the study show that both the young Danes and the young people from the ethnic minorities think that it is important for young people from the ethnic minorities to mix with Danes and speak Danish in order to cope in the education system.

The general view among all the young people in the study is that youngsters from the ethnic minorities who gather in cliques and speak mainly their own language are also less targeted about their education and are therefore not worth being together with for those who want to get something out of their education.

The study indicates that, in a number of areas, the young people from the ethnic minorities are not sufficiently socially integrated, which can hamper their education. For example, fewer of the youngsters from the ethnic minorities have a leisure job than the young Danes – perhaps because they have more difficulty in obtaining a leisure job than Danish youngsters. A leisure job often provides a good opportunity of learning about Danish business life and of making new social acquaintances.

Lastly, the study indicates that there is a cultural barrier between young Danes and youngsters from the ethnic minorities when it comes to leisure activities. The two groups often have vastly different activities in their leisure time. The interviews indicate that more shared leisure activities and social relations would increase the ethnic minorities' knowledge of other possibilities of education – and perhaps also make them more interested in an academic education than a vocational one.

Need for better educational and vocational guidance

The study indicates that young people would benefit from more thorough and intensive educational and vocational guidance from the 9th grade and perhaps even earlier. This might, for example, persuade more young people not to drop out of education. Education plans are important tools in this connection.

Although youngsters leaving school after 9th grade usually know what they intend to do, they could still benefit from broad information about different educational and career possibilities. More intensive guidance from the 9th grade and perhaps even earlier could also help them to make a better choice than simply continuing in 10th grade because they do not know what they want to do. As a result, they are often bored in 10th grade.

Young people need personal guidance that is based on their own particular interests, but they also need broad guidance on more than just the most popular and most frequently chosen forms of youth education.

Youngsters from the ethnic minorities have a particular need for very thorough guidance because their parents and friends often know very little about the Danish education system.

Youngsters from the ethnic minorities need more help in securing a practical training place because a shortage of such training places is often the reason why they do not complete a youth education course.

These young people seem generally to benefit most from the more active form of guidance, such as work experience, visits to educational institutions or »bridge-building projects«. Counsellors should also draw more attention to their own existence. That applies particularly to the municipalities' youth counsellors, who are known to or contacted by very few of the young people in the study.

Main results

The group of basic school pupils

The young people's socioeconomic background

Approximately three quarters of the 825 young people participating in the study are Danish and youngsters from other western countries and one quarter are youngsters from the ethnic minorities. The largest group among the ethnic minorities has a Turkish or Kurdish background. The youngsters from the ethnic minorities differ from the Danish youngsters

by being more poorly placed socioeconomically, measured on the basis of their parents' economic status and housing conditions. In addition, more of the young people from the ethnic minorities live with both their parents and generally have more siblings than the young Danes.

The young people's academic level

In the basic school, the girls from the ethnic minorities differ from the other girls by having a very low opinion of their own academic level, and the youngsters who speak other languages than Danish at home spend more time on homework than those who speak Danish at home. This could indicate that many young people from the ethnic minorities have language difficulties and thus also academic difficulties. However, other factors than ethnic background are of crucial importance for the young people's proficiency in school.

It has been found that it is the father's economic status that mainly determines the young people's academic level. The higher the father's position, the better both the young Danes and the young people from the ethnic minorities generally regard themselves academically. However, the academic level is also related to the amount of time the young people spend on homework. Here, the average pupils spend an average amount of time on homework, whereas among both the academically strongest and the academically weakest there are both youngsters who spend a long time on homework and youngsters who spend only a short time on it.

Irrespective of ethnic background, the girls enjoy school more than the boys, although the youngsters from the ethnic minorities generally express greater satisfaction with school than the Danish youngsters. So the fact that the youngsters from the ethnic minorities seem to have more difficulty with their school work than the young Danes does not mean that they are dissatisfied with school.

Furthermore, the academically strong youngsters are more satisfied with school than the academically weak ones, but the level of satisfaction varies from school to school, and the 10th grade pupils are generally more dissatisfied with school than the 9th grade pupils (apart from the pupils in 10th grade in Brøndby) despite the fact that more of the youngsters feel bullied in 9th grade than in 10th grade. In addition, both the academically strongest youngsters and the academically weakest,

together with the youngsters from the ethnic minorities, feel particularly bullied by the other pupils.

The young people's leisure time

There are also systematic differences between the young people with respect to how they spend their leisure hours. Here, the girls from the ethnic minorities stand out by not participating very much in the various leisure activities. Even so, the youngsters from ethnic minorities are generally more active than the young Danes when it comes to leisure-time education and, in the case of the boys, youth club attendance and music.

Generally speaking, the Danish girls and the girls from the ethnic minorities read more – both newspapers and books – than the boys, but more of the boys are interested in computers.

The number of the young people with a job in their leisure hours varies from one municipality to another and from one school to another. However, taken overall, more of the youngsters who speak Danish, irrespective of ethnicity, have a leisure-time job than the youngsters who speak other languages than Danish at home. It is also usually the young people with an academically high level in school who also have a leisure-time job.

The young people's expectations concerning the future

There are differences in what the young people in the study worry about with respect to the future. Generally, the girls worry most. More of the youngsters from the ethnic minorities than the young Danes worry about unemployment, and more of the youngsters speaking other languages than Danish at home worry about racism than those who speak Danish, irrespective of nationality and ethnic background.

More of the youngsters who are academically strong in school or who live in an owner-occupied house or flat expect to be still in education at the age of 25 than the other youngsters. On the other hand, more of the youngsters from the ethnic minorities than the young Danes are uncertain whether they will be unemployed at that age. The young people from the ethnic minorities thus seem, already in the basic school, to expect to have more difficulty than their Danish schoolmates when the time comes for them to join the labour market.

This was a summation of what characterised the group of young people when they were in the basic school. However, it is more interesting to look at what the young people are doing one or two years after leaving school and at why they have made the choices they have made.

Who chooses what youth education?

In the study of the young people's choice of youth education, there is made a differentiation between *upper secondary school education and vocational education*, and compared the two most popular types of education within each of these two main lines: normal upper secondary school compared with hhx (higher commercial examination) and hg (basic commercial course) compared with the technical vocational training courses.

The survey shows that a preponderance of the Danish girls, the academically strong youngsters and the youngsters whose parents have a higher education choose an upper secondary school education. Here, the social legacy again comes into play. This applies not only directly through children of parents with a higher education themselves also choosing an upper secondary school education, but also through academic performance, in that the children with a strong social legacy (parents' education) also do best academically in the basic school.

Next, it is particularly the young people from Brøndby and Ishøj who stayed on in 10th grade that choose commercial upper secondary school, whereas more of the youngsters from Karlebo and Farum who left school after 9th grade choose ordinary upper secondary school. This relationship reflect different educational traditions in the four municipalities' schools, but also differences in social background.

Conversely, a preponderance of the Danish boys and the youngsters from the ethnic minorities (girls as well as boys) with a poor academic level in the basic school and a socially weak family background in the form of parents without any education or with a vocational education also choose a vocational education. Among these, the youngsters from the ethnic minorities and the girls tend to choose a commercial education, while the young Danes and the boys choose a technical education.

However, the interviews show that the young people themselves seldom regard such factors as social legacy and ethnic background as decisive for their choice of education.

In addition, an analysis of the study's so-called »pattern-breakers« (those youngsters with parents without any further or higher education who choose an upper secondary school education) shows that the social legacy can be broken if a young person has done well academically in school or has friends who have aroused his or her interest in an education that would never otherwise have occurred to him or her.

Dropping out of youth education

The survey shows that many of the young people start a course of youth education but later decide to drop out of it. These young people are characterised by having generally done worse than the other young people, both academically and socially, in the basic school and, in many cases, by coming from families where the parents have little or no education. Many of the young people themselves give as their reason for stopping that they have lost interest in the course and have found another one that they would rather do. A large proportion, particularly the boys from the ethnic minorities, had to break off vocational education because they could not find a practical training place.

However, there is much to indicate that a large proportion of this group of young people start on a new education after a break, and the interviews show that the young people themselves do not necessarily regard a break as something negative or a »waste of time«, but use the experience they have gained to work towards what interests them and what they think they are best suited for.

Guidance of young people

Thorough educational and career guidance helps to even out the systematic differences in recruitment to the different types of youth education and to reduce the large number of young people who drop out of a course of education.

However, it is very much normal practice to provide educational and vocational guidance in the basic school. 90% of the young people questioned stated that they had received such guidance, but the survey indicates strongly that the guidance is far better and more thorough in

10th grade than in 9th grade. This must be regarded as worrying for the large number of young people who leave the basic school after 9th grade and choose to go on to ordinary upper secondary school without having received thorough guidance on whether that is right for them in relation to their wishes concerning later occupation.

It is primarily school counsellors or teachers who provide pupils in the basic school with guidance, but the young people themselves say that their parents have been the biggest influence in their choice of education or occupation. However, there is much to indicate that what the parents provide is more in the nature of moral support, while the guidance received in school is more professionally informative.

The survey shows that there are many different ways of guiding young people and that the methods of guidance produce different assessments of the guidance by the young people themselves. The young people in the study appreciate particularly individual guidance based on their own interests rather than broad information, which is often found to be confusing and superficial. Particularly the young people from the ethnic minorities do not think that the guidance they receive is sufficiently based on their personal situation.

However, individual guidance depends on the young people having interests and ideas about what they want to do after their basic schooling or on their becoming aware during the guidance process of the direction of their wishes and interests. The young people interviewed made it clear that they were very confused and afraid of making the wrong choices in the 9th and 10th grades in the basic school.

The young people generally think that the guidance received in the basic school has given them a better picture of the educational opportunities open to them, but they also themselves actively seek information about the different types of education and career possibilities by contacting the various educational institutions.

Many of the young people, and particularly the girls and the young Danes, continue making use of educational and vocational guidance after leaving the basic school, but usually contact the educational counsellors attached to the youth education they are pursuing.

Not many of the young people know or seek out the municipal youth counsellors after leaving school. This may be because two thirds of the youngsters ending 9th or 10th grade simply do not know who their

municipality's youth counsellor is even though they should have received this information from their school's educational counsellor.

The study also shows that, with respect to the amount of guidance the young people have received since leaving school, there is little difference between the young people who drop out of a course of education and those that do not.

One third of the young people who have dropped out of their course of education within two years of leaving the basic school have thus not received any educational or vocational guidance.

Conclusion

The young people in the study are particularly influenced by their parents in their choice of education – and the social legacy tells in that choice. That applies both to the youngsters from the ethnic minorities and to the Danish youngsters, in that the young people's choice of education has more to do with social background than with ethnicity.

Both the young Danes and the young people from the ethnic minorities think that they benefit from the personal form of educational and vocational guidance that is based on their own (academic and personal) situation and interests. Personal guidance should therefore be strengthened, particularly in the case of young people from the ethnic minorities, who are in a special situation in Danish society, and whose parents probably know less about the Danish education system than Danish parents, which can limit the young people's choice of education. Post-school guidance – particularly youth guidance – should be strengthened. The survey seems to show that it is somewhat fortuitous which young people are contacted by or in contact with a youth counsellor in the first two years after they have left school, which affects particularly those that break off their education.